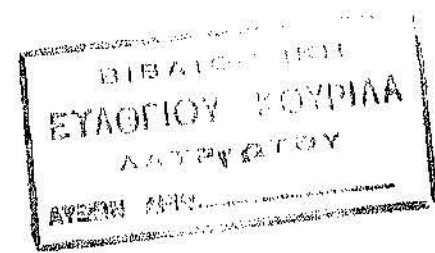

ΚΙΜ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ * ΑΘΗΝΑΙ * ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1910-
ΜΑΡΤΙΟΣ 1911 * ΤΟΜΟΣ ΚΑ'.

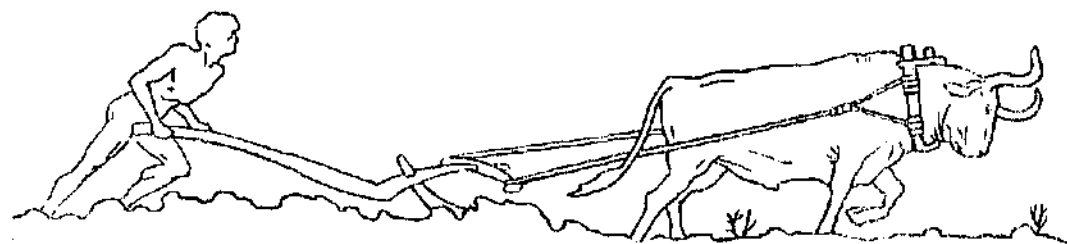

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

I. A. B.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΕΚΤΙΣΟ Ε. ΞΑΝΘΙΝΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΑ' 21 ΙΑ·
ΝΟΒΑΡΙΟΥ 1911

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Σάλον. Ἀλλὰ καὶ ὅσον καιρὸν ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔζησεν εἰς τὴν «πατρίδα». Δὲν εἶχεν ἀλλάξῃ σχεδὸν καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀρελαῖς συνήθειάς του καὶ προπόντων δὲν εἶχεν ἀλλάξῃ τὴν διάθεσίν του. Ἐροροῦσε πτωχικὰ καὶ πικρὴ μνημένα ρούχα, — εἶνε γνωστὸν τὸ ἀνέκδοτόν του μὲ τὸν Σαγγρόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλαβε κάποτε διὰ ζητιάνου, — κατοικοῦσεν εἰς γραφικὰ πτωχόσπιτα, ἐκκλησιάζετο εἰς ἀποκέντρους ρομαντικούς ναίλους, ὅπου ἐξετέλει καὶ χροὴ ψάλτου, συναναστρέφειο κατὰ προτίμησιν ταπεινὸς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ἔρωγε μᾶζι τὸν εἰς μαγικά ἢ ταβέρνας, κ' ἐκοιτοῦσε πιστῶς ὅπως εἰς νηστείας τοῦ χρόνου. Ἦτο καὶ μέσα εἰς τὴν πρωτεύουσιν ὁ ἐπιρροῦς, ὁ νησιώτης, ὁ λαϊκός, ὁ ἀπλοῦς, ὁ ἀπέρητος καὶ ἀνεπιτήδετος. Ἡ ταπεινὴ τὸν ζωὴ, ἡ ἀσυνήθης καὶ διὰ πτωχὸν ἀκόμη ἀνθρώπου τῶν γραμμῶν, δὲν εἶχεν αἰτίον τὴν πτωχείαν του ὅσον τὴν ἀρεξίαν του. Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη νὰ προσέξῃ ἰδιαιτέρως εἰς αὐτὴν τὴν λεπτομέρειαν. Διότι εἶνε ἐκ τῶν κυριωτέρων ποῦ θὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ μεγαλείου του. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παπαδιαμάντης, ἐργαζόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας, — ὡς μεταφραστὴς κυρίως ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ εἰς ἐφημερίδας, — ἐκέρδιζεν ἄνεκτὰ, ὅστε νὰ ζῆ, ἂν ἦθελεν, ἀνθρωπινότερα. Καὶ ἂν ἔβλεπε πραγματικῶς ἀνθρωπισμὸν εἰς τὰ ἡμιγυλιστερὰ φρονόλα καὶ τὰ λοιπὰ «φράγματα» ποῦ ἐροροῦσαν συνάδελφοί του ἢ βέβαια πλουσιώτεροι, ἂν ἔβλεπε πρόοδον καὶ βελτίωσιν εἰς ἓνα φρακτικότερον τρόπον ζωῆς, ποῦ ἐπεδίωκαν μὲ καὶ θε ἄλλοι, ἔνοιμα σας καὶ θὰ εἶχεν ὅλην τὴν δύναμιν νὰ τὸν ἐπιδιώξῃ καὶ αὐτός.

Δὲν τὸ ἔκαμεν ὅμως ποτέ. Οὔτε εἰς τὴν νεότητά του, ὅταν, διὰ κάμποσα τουλάχιστον χρόνια, θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν ἐκεκμημένην ταχύτητα. Ἔμεινε πάντοτε ὁ ἴδιος. Ὁ Παπαδιαμάντης ὁ Σαλατιῆς, Σαλατιῆς καὶ μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας, προτιμῶν ἂν' ὅλα ὅσα ἤμποροῦσε νὰ τῷ προσφέρῃ μία πρωτεύουσα, τῶσον γρήγορα πολιτικῶς ἐξευρωπαϊζομένη, ἐκεῖνα ποῦ τῷ ἐκενθίζεσαν περισσότερο τὴν ἀγαπημένην του μικρὰν πατρίδα. Ἔζησε μὲ τὸ ὄνειρόν της, μὲ τὴν γυλινολέωσιν διατασίαν της, καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς ἕτι τοῦ εἶχεν ἐμφυτευθῆ παιδιόθεν. Καὶ μὲ αὐτὰ ἔγραψεν, ἀποκλειστικῶς μὲ αὐτὰ. Ἡ περιβολὴ του, ἡ μορφὴ του, οἱ τρόποι του, αἱ ἔξεις του, ἔλεγαν τὸ πρῶτον. Τὰ διαιτήσια διηγήματά του λέγουν τὸ δεύτερον. Εἶνε ὁ ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐρεῖται ποτέ, ὁ ὁποῖος ἔμεινε ἀληθινὸς εἰς ὅλην τὴν ζωὴν. Καὶ εἶνε ὁ συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐμυήθη ποτέ, δὲν ἐπροσποιήθη ποτέ, δὲν ἐκαθολοκοίησε ποτέ, ἀλλ' ἔκοιμεν ὀλόγημα νομίσματα ἀπὸ τὸ μεταλείον τῆς ψυχῆς του, τῆς ἀγνῆς καὶ ἀδιαφθόρου. Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον του εἶνε τῶσον ἀληθινόν, τῶσον σύμφωνον μὲ τὸν ἀνθρώπου, τῶσον εὐλαρινές, τῶσον ἀθάλαμτον, ὅσον ἀναμφισβήτητος κανεὸς ἄλλου συγγραφέως. Τὰ διηγήματά του ὁμοιάζουν ἀλέαν μὲ φυσικὰ φαινόμενα. Θὰ ἔλεγες, ὅτι τὰ ἔκαμεν ἢ τὰ ἐτόλισε μὴνῃ της ἢ φῶς. Ὅπως ἔκαμε τὸ πάγκυκλον βουνόν, τὸ ὁποῖον σπάζει κάθε βράδυ μὲ μενεξέδες ἀπὸ φῶς. Ἡ ὄπλος ἔκαμε τὸ χρυσοπράσινον λειβάδι τῆς ἀνοξέως, τὸ κεντημένον μὲ μαργαρίτες καὶ παπαρόνες. Καμμία προσπάθεια, οὔτε ἔχθος ἐπιηδέσεως, καὶ ἀκόμη οὔτε ἔχθος κόπου. Εἶνε ἀδύνατον, διαβίβλον διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη, νὰ φαντασθῆς, ὅτι ἓνας ἀνθρώπος ἐκαίησεν ἐμπρὸς εἰς τὸ τραπέζι

τον, ἐμόχθησε νὰ τὸ γράψῃ εἰς μεγάλα κυανᾶ φύλλα μὲ λόχρουν μελίτην, ὅτι πρὶν γράψῃ ἐπέφθη, ἢ ὅτι ἀφοῦ ἔγραψε, πίνων καρπῆδες καὶ σιγάρα, ἔσβυσε μερικά καὶ προσέθεσεν ἄλλα. Ὁμολογῶ, ὅτι ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν ἀπόρησα περισσότερο, παρὰ ὅταν ἔτυχε νὰ ἰδῶ τὸ ὄγκωδες χειρόγραφον τῆς «Φόνισσας», ἀποτελούμενον ἀπὸ τέτοια φύλλα, δυσανάγνωστα, κουρματικά, γεμάτα σβυσίματα, λεκέδες μελίτης, καρπὲ καὶ κικινού. Ἐνόμωζε, φαίνεται, ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦσαν γραμμένα, ἀλλ' ὅτι κάποιος μακάριος, πλανώμενος εἰς τὰς σμαραγδίννας ἐξοχάς, ὅπου εἶχε πλαγιθῆ ἢ ὑπερφυσική ἐκείνη Χαδοῦλα ἢ Φραγκογιαννοῦ, τὰ ὑπηγόρευεν εἰς τὴν αἴθραν, ἢ ὁποῖα τὰ ἔφραζε κατ' εὐθείαν εἰς τὸν τυπογράφον.

Ἡ ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, ὁ ὁποῖος καὶ κατ' ἐπίφρασιν καὶ κατὰ βίβλος ἔμεινεν ἀπρόσβλητος ἀπὸ κάθε πειρασμὸν τοῦ νέου μας πολιτισμοῦ, ἀπὸ κάθε ξενισμὸν, εἶνε καθ' αὐτὸ ἡ ῥωμική λαϊκὴ ψυχὴ. Ἡ ψυχὴ, τὴν ὁποίαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἡμᾶς, τοὺς «πολιτισμένους», ἂν ἔχι ὅλοι, τὴν ἔχομεν κρυμμένην εἰς τὰ βαθύτερα τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἡ διάθεσις λοιπὸν, τὴν ὁποῖαν ἀκόπως διετήρησεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν ὁ Παπαδιαμάντης, καὶ τὴν ὁποίαν, ὡς γνήσιος συγγραφεὺς, — εἴπαμεν πόσον γνήσιος, — μεταβιβάζει ἀσυναίσθητως εἰς ὅλα του τὰ διηγήματα, ἀφικνῆται καὶ εἰς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, οἷαςδήποτε τάξεως καὶ μορφώσεως, οἷαςδήποτε ζωῆς ψευδοῦς καὶ προσποιημένης, μίαν διάθεσιν ὁμοίαν, ἢ ὁποῖα εἶνε ἡ ἀγνωστὴ, ἢ ελλειροεστέρη του. Εἰμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν καὶ ἡ προσφιλεστέρη του, διότι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ βαθύτερα τοῦ ἐγὼ του, ἐκεῖ ὅπου ἡ κληρονομικότης, αἱ παραδόσεις τῆς φυλῆς, αἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀποτελοῦν τὰ ἄγια τῶν ἁγίων, τὸ ἀπόκρυφον ἁγιαστήριον τῆς ψυχῆς. Οὕτω τὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, αἱ περιγραφαὶ αὐταὶ τῆς ὥραιας φύσεως, τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς θαλάσσης, τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀπλῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων μᾶς μικρᾶς νήσου τοῦ Αἰγαίου, μὲ τὴν διάθεσιν, ἢ ὁποῖα διαχύνεται ἀπὸ αὐτὰ, εὐρίσκουν τὴν ζωηροτέραν ἀνταπόκρισιν. Ἀντιθέτως πρὸς ἄλλους συγγραφεῖς, ξένους καὶ ἀπρόσβλους, — καὶ ἴσως νόθους μιμητάς, — οἱ ὁποῖοι εἰς μίαν ζήτησιν τὴν ἡξὼ αὐτῆν, τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὴν οὕτως εἶπεν, πνευματικὴν «συνουσίαν», ὁ Παπαδιαμάντης συνεννοεῖται τελείως μὲ τὸν ἀναγνώστην του καὶ ἀπολαμβάνουν μαζί μυστικῶς. Εἶνε ἡ ἡδονὴ τῆς ἀνωτέρας ζωικῆς λειτουργίας, τὴν ὁποῖαν ἐπιδιώκουν σταθερῶς συγγραφεῖς καὶ ἀναγνώσται ἐπικοινωνοῦντες. Μία ἡδονή, ἢ ὁποῖα ἔχει ἀμοιβαίαν τὴν

ἀγαθὴν ἐκίδρασιν, τίνουσα εἰς τὴν ἐξύψωσιν, τὴν βελτίωσιν καὶ τῶν δύο. Εἰς τὸν Σκιαθίτην ἦρωα τοῦ Παπαδιαμάντη καθεὶς ἀνεγνώριζε, γυμνὸν, καθαρὸν, ἀπηλλαγμένον ἀπ' ὅλα τὰ περιττά τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ αἰσθημα τοῦ συγγραφέως, ἢ ἀντίληψίς του τῆς ζωῆς, ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἔβλεπε τὸν κόσμον, αἱ ἰδέαι του ἀκόμη περὶ αὐτοῦ, ἦσαν αἰσθημα, ἀντίληψις, τρόπος, ἰδέαι τοῦ ἀναγνώστου. Ἡ ἀγάπη ἐκείνη πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά, ἢ φιλάνουσα μέχρι μυστικοπαθείας, ἢ βαιβία πίστις πρὸς ὅ,τι μᾶς ἐδίδαξαν νὰ πιστεύωμεν οἱ πατέρες μας, ἢ ἐπίσης βιθεῖα περιφρόνησις πρὸς ὅ,τι μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὰ ξένα, — ἀπὸ τὸ φραγκολοῦλουδον ὡς τὴν Φραγκοπανηγυρίαν, — ἢ τάσις πρὸς τὸν ἀσκητισμὸν, ἢ χαρῆ κτηρῆζουσα ἀνεκφράστως τὰς χαρὰς καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς ὡς ἁμαρτίαν, ἢ μεθ' ὅλα αὐτὰ ἰσχυρὰ ἑλληνικὴ φυσιοκρατία, ἢ περιλαμβάνουσα καὶ τὸ ὄραϊον γυναικεῖον σῶμα, ἀκόμη καὶ τὸ ὄραϊον ἀνδρικό, τὸ ὄνειρον ἐνὸς βίου εἰρηνοῦ, ἡσύχου, ἀπλοῦ καὶ εὐτυχούς, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μὲ ἀκρίμειαν πάντοτε τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀποδιώξιν τῶν ὄραϊων πειρασμῶν, — ἔλ' αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐρρῶνει καὶ προπάντων ἠσθάνετο ὁ Παπαδιαμάντης καὶ οἱ ὁμοούσιοι ἡρώες του, ἁμαρτωλοὶ ἢ ἐνάρετοι, καλοὶ ἢ κακοὶ, οἱ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν του πλασμένοι, ἐπέδραον ζωηρότητα ἐπὶ τοῦ ἀναγνώστου, τοῦ κατὰ βίβλος ἐπίσης ὁμοουσίου. Διότι αὐτὸ τὸ κράμα τοῦ ἀσκητικοῦ χριστιανοῦ, τοῦ ἔχοντος τὰς ὅλκας του εἰς τὸν βυζαντινὸν ἑλληνισμόν, καὶ τοῦ εἰδωλολάτρου Ἕλληνοῦ, τοῦ διατηρουμένου ἀπὸ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, δὲν εἶνε μόνον τὸ κράμα τοῦ Παπαδιαμάντη, ἀλλὰ καὶ τοῦ συγχρόνου Ρωμηιοῦ γενικῶς. Ἡ διαφορὰ εἶνε ὅτι, ἐνῶ οἱ περισσότεροι, κοινοὶ καὶ ἀδύνατοι ἄνθρωποι, μεταμορφώνονται μέχρι τοῦ ἀγνωρίστου, ὁ Παπαδιαμάντης, μὲ τὸν δυνατὸν χαρακτῆρα τοῦ ὑπερόχου ἀνθρώπου, τοῦ γεννημένου διὰ τὴν συγκεντρώσιν τὰς σημαντικὰς ιδιότητας τῶν συγχρόνων του καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς φυλῆς του, ὁ Σκιαθίτης αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔζησεν ὡς Σκιαθίτης καὶ μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Ῥωμηὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶρε μέσα του τὴν δύναμιν νάποφυγῇ τὴν ἐκίδρασιν ἐνὸς ψευδοῦς περιβάλλοντος, ἔμεινεν ὁποῖος ἦτο, ἀμεταμόρφωτος, ἀναλλοίωτος, μοναδικός.

Εἶνε πολὺ φυσικόν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐκντάρχησαν ἔξωθεν εἰς τοὺς μαγικούς αὐτοὺς καθρέπτας τοῦ Σκιαθίτου, ἐφώναξαν εὐθύς ὡς τὰ ἄστρα, ὅτι ἐγενήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα συγγραφεύς. Ἄν ἦσαν ξένοι, θὰ ἐθαύμαζαν βέβαια πάντοτε τὴν ζωὴν, τὴν δύναμιν, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ποιήσιν τῶν ἡθογραφῶν αὐτῶν, — ὅπως θὰ συμβῆ, εἴν ποτε μεταφρασθῇ ὁ Πα-

παδιαμάντης, — ἀλλ' ἴσως δὲν θὰ ἐνθουσιάζοντο τόσο πολλοί. Διὰ τοὺς Ἕλληνας ὅμως, οἱ ὁποῖοι εἰς τότε δὲν ἔβλεπον σχεδὸν παρὰ μίμησις ἢ ἀδυναμία, ἦτο κατὰ ἄλλα. Ἀναντίρρητον, ὅτι πρῶτην ἰσχυρὰν εἰς τὸ ἀνακαινίζοντο Ἕλληνας ἐνεφανίζετο διηγηματογράφος τόσο γνήσιος ἢ ἰθιτικός. Τὸ ἀνέκδοτον μὲ τὸν Συγγρόν, ὅταν ὁ πικροτυχὸν ἱατρὸς Ἀποστολίδης ἐβεβαίωσε τὸν ἀκατηρέντα χρομιαστήν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἔξελαβεν ὡς ζητιῶνον ἦτο ὁ «μεγαλειώτερος διηγηματογράφος τῆς Ἑλλάδος», χρονολογεῖται ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας. Ἄλλ' ἀπηχῆσε τὴν κοινὴν φιλολογικὴν γνώμην, ἢ ὁποῖα ἔκτοτε δὲν μετεβλήθη. Ὁ Βιζυηνὸς ἔγραψε τὸ «Ἀμάρτημα τῆς Μητρὸς μου» καὶ τὰς «Συνεπειὰς τῆς Παλαιῆς Ἱστορίας», ἀλλ' ὁ Παπαδιαμάντης ἦτο ὁ πρῶτος καὶ ὁ μοναδικός. Τὸν «Λουκῆν Λάωαν», τὸν σεβασμίον γενάρχη, διεδέχτο ὁ «Παπᾶ-Νάουκος» καὶ ἡ «Ἀσχημὴ Ἀδελφὴ», ἀλλ' ὁ Παπαδιαμάντης ἦτο ὁ καλύτερος διηγηματογράφος. Ὁ Κονδυλάς ἔγραψε τὸν «Παυλίον», ὁ Καρναβίτσας τὸν «Ἀφορημένον» καὶ τοὺς «Νέους Θεούς», ὁ Μητασίης τὸν «Χρυσόθρηον», ὁ Βλαχογιάννης τὸν «Ἱστορίας τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη», ὁ Παλαμῆς τὸν «Θάνατον παλιμαριστοῦ», ἀλλ' ὁ Παπαδιαμάντης ἐξικολοῦθη νὰ εἶνε ὁ ἀνώτερος καὶ ὁ ἀνοπέβλητος. Πολὺ ἀργότερα, ὁ Καρναβίτσας μᾶς ἐδίδε τὸ «Στὶς δόξας», ἀλλὰ ὁ Παπαδιαμάντης εἶχεν ἀκόμη τὰ πρωτεία. Ἐνεφανίζοντο ἔπειτα οἱ νεώτεροι, ἐμιλλώμενοι πρὸς τοὺς παλαιούς καὶ κάποτε ὑπερβαίνοντες αὐτούς, ἀλλ' ὁ Παπαδιαμάντης ἔμεινεν ὁ πρῶτος. Καὶ παρὰ τὸ εἶναι τὸν θάνατόν του, ἀπὸ ὅλων σχεδὸν τοὺς κριτικούς καὶ τοὺς ἐξ ὑπογίου ἐγκωμιστάς, ἐθρηνηθῆ ἔτι μόνον ὡς ὁ πρῶτος, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ μόνος. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔσβυσαν, ἐλησημονήθησαν, παρεμερίσθησαν, σχεδὸν μὲ περιφρόνησιν. Καὶ ἐπιστεῖθη ἀπὸ τοὺς ἀνιδεοὺς τὸ κατ' ὅλους τοὺς τρόπους βεβαιωθῆν, ὅτι μετὰ τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ οἰουδήποτε ἄλλου Ἕλληνοῦ διηγηματογράφου ἢ γενικῶς λογοτέχνου, ἢ ἀπόστασις εἶνε οὐρανομήκης.

Ἀνεκαθεν, ὅτι ἐχαρακτήρισε τὴν περὶ τὸν Παπαδιαμάντη κριτικὴν, εἶνε ἡ ὑπερβολὴ τοῦ θαυμασμοῦ, οὔτε κἀν συζητήσιον δεχομένου. Ἄλλ' εἶνε ἐξ ἄλλου ἀληθές, ὅτι σοβαρὰ κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἔγενεν ἀκόμη, καὶ οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ. Διότι τὸ ἔργον αὐτὸ εἶνε σκορπισμένον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, δυσκολοεῦρον, σχεδὸν ἀπρόσιτον. Ἀγνωστὸν πιδανὸν τὰ περισσότερα τοῦ κομμάτι, χαμένα εἰς πρωτοχρονιάτικα, χριστουγεννιάτικα, πασχαλινὰ ἢ καὶ καθημερινὰ φύλλα παλαιῶν ἐφημερίδων, — «Ἐφημερίδος», «Μὴ Χάνεσαι», «Ἀκροπόλεως», «Ἀστειος» κτλ. — καὶ μόλις γνωρίζοντες τὰ δημοσιευμένα εἰς περιοδικὰ καὶ εἰς Ἡμερολόγια, κα-

πως προχειρότερα. Διὰ τὴν γράφω ἔξωθεν τὴν ἀτελεστάτην αὐτὴν μελέτην, κατηράλωσα δεκάπεντε ἡμέρας εἰς ἔρευναν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν δὲν ἀπεκόμισα τίποτε σχεδὸν τὸ σημαντικό, τὸ διαφοροιστικόν. Καὶ κρίνω μάλλον ἀπὸ ἀριβιβλίου ἀναμνήσεως παλαιῶν μου ἀναγνώσεων, τὰς ὁποίας ἐπαύθη ἀδύνατον νὰ ἐπιναλίβω. Ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα π. γ. διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ὁποῖον ἐδιόβισα πρὸ εἰκοσιπενταετίας, δὲν ἐνθουσιάζω πλέον εἰς πόσον ἐρημερίδα, καὶ μοῦ ἔκαμε βιθεῖα τὴν ἐντύπωσιν ἀριστοτεχνικῆς, καὶ ἐπιτομοφρεῖτο, ἂν δὲν ἀπαυθῆμι, «Χιονισμένα Χριστούγεννα», καὶ μάλιστα ἔλεγαν τότε οἱ φιλολογοῦντες, ὅτι ἦτο μίμησις κάποιου ἀγγλοῦ, δὲν κατάρθωσα νὰ τὸ ἐπανεῖρω. Καὶ ὅμως θὰ ἤθελα πολὺ νὰ τὸ ἐδιάβαζα καὶ τώρα, ὅχι ἐνθουσιάζω πλέον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα μοῦ ἔφρασαν ἐντυπώσεις ἐχούσας ἀνάγκην «ἐπαληθεύσεως». Ὅτι πρῶτος δὲν κατάρθωσα ὡς τώρα νὰ αὐλαζῶ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ὁποῖον τόσο ἀτελῶς καὶ ἀκόπως ἐμελέτησα, εἶνε ἡ ἐξέλιξις του. Πότε ἄρχισε; Πῶς ἐπροχώρησε; Ποῦ ἔφρασε; Ποῖα εἶνε ἡ μεγαλειότης του ἀπὸ τὸν πρῶτον; Ἄπὸ ποῦ ἄρχισε ἡ παρρησίᾳ του; — Εἶνε δυνατόν νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ὁτιδήποτε θετικόν, ἂν δὲν γνωρίζῃ τὰ κυριότερα αὐτὰ σημεῖα; Διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι ἡ ἀληθινή, ἢ ἐπιστημονικὴ κριτικὴ τοῦ Παπαδιαμάντη θάοργισῃ νὰ γίνῃ. Πρέπει πρῶτα νὰ νενερεθοῦν, νὰ συλλεθοῦν ὅλα του τὰ διηγήματα, καὶ νὰ καταταχθοῦν χρονολογικῶς. Ἀπορῶ δὲ εἰλικρινῶς μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀποφαινοῦνται μὲ τόσην βεβαιότητα, πρὶν γίνῃ αὐτὴ ἡ ἐρευνά, καὶ χωρὶς νὰ τὴν κάμουν ὁπωσδήποτε, ἔκ τοῦ προχείρου, αὐτοί. Γενικῶς μοῦ φαίνεται, ὅτι πᾶσα κρίσις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη εἶνε ἀρετὰ ἀβίαστος, προσωρινή, ὑποκειμένη ἀναγκαστικῶς εἰς ἀναθεωρήσιν, ἢ ὁποῖα πολλὰς ἐκλήξεις εἰμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ. Διὰ τοῦτο ὁμολῶ τώρα μὲ παλὴν δισταγμὸν. Διὰ τοῦτο ὑποπεύομαι ἀπλῶς, χωρὶς νὰ εἶμαι διόλου βέβαιος, ὅτι συγχρόνως μὲ τὸν Παπαδιαμάντην καὶ προπάντων κατόπιν του, ἐφάνησαν μερικά ἄλλα δυνατὰ διηγηματογράφοι, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν γνησίαν ρωμῆζην ψυχὴν του, ἔχουν ἀκόμη γενικώτερα πνεύματα, φιλοσοφικὴν συνένοιαν ἀνωτέραν καὶ διαίσθησιν λεπτοτέραν, ἐκφραζομένην μὲ μίαν τέχνην καὶ μὲ μίαν γλώσσαν τελειότερας, περισσότερας ἐξελιγμένης. Ἄν ἀποδειχθῇ ποτε αὐτὸ, ὁ Παπαδιαμάντης μένει ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἢ τρεῖς μεγαλειώτους μας διηγηματογράφους, ἀλλ' ὅχι καὶ ὁ μεγαλειώτερος καθ' ὅλα.

Ὅπωσδήποτε, τὰ λεγόμενα ἐσχάτως περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἂν δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ὑψωθῇ ὑπερῶν τῆς κοινωνίας του καὶ νὰ τὴν διηγήσῃ,

περιορισθείς απλώς εις τὸ νὰ τὴν περιγράψῃ, εἶχεν ἴσως ἀσύγκριτον καὶ πρωτοφανῆ λογοτεχνικὴν δύναμιν, ὥστε νὰ συμφιλῶσθαι διαπαντὸς τὸ ἐπίθετον μὲ τὸν ἐχθρὸν του — τὸ οὐσιαστικόν, — καὶ νὰ κἀμῃ ὥστε ἀπὸ καθὲ συγκροῦσιν δύο του λέξεων νὰναβλιδεῖται σπινθὴρ, φῶς, κτλ. εἶνε ὁραταὶ φλυαρίαι ἀγαλινῶτων θαυμασιῶν ἐκ προμελέτης, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔλαβεν ποτὲ τὸν κόπον νὰναλύσων αἰσθητικῶς οὔτε μίαν του σελίδα. Διότι, ἂν τὸ ἔκαμναν εὐσυνειδήτως, θὰ ἔβλεπαν ἀπειναντίας ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ἔχει τὰς λεπτομερείας, τὰς ὁποίας θαυμάζομεν εἰς ἄλλους τεχνίτας συγγραφεῖς. Συχνὰ καταπλήσσει τὸ σύνολον, ἀλλὰ τὸ μέρος σπανίως. Διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν κοινὴν παρομοίωσιν, οἱ πίνιας του κάμουν ἐντύπωσιν, δταν κωτιάζωνται κίττος ἀπὸ μακρὰν. Ἡ φράσις του εἶνε σχεδὸν ἀσηχηματιστος, τὸ ἕφος του ἐλαττωματικόν, ἢ γλωσσά του ἀνώμαλος καὶ συχνότατα ἀκαλαίσθητος, — ἐν συγκρίσει πάντοτε πρὸς τοὺς στυλίστ τῆς καθαρευούσης ἢ τῆς δημοτικῆς, — καὶ τὸ σχέδιον ἀκόμη τοῦ διηγηματιοῦ ἀτελές, ὡς κατὰ πρωτόγονον καὶ ἀκαλλιέργητον. Ὅτι πῶς καὶ συχνάκις μεγαλύνει αὐτὰς τὰς ἀλλοκάτους συνθέσεις, εἶνε ἢ διδάσεις, τὴν ὁποῖαν δι' ἀσυλήπτων μεθόδων γεννοῦν. Ἄλλ' εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ἡδονὴ μας θὰ ἦτο ἀκόμη ζωηροτέρα, ἐντονωτέρα, ἐὰν καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας ἐδίδετο μεγαλιτέρα προσοχὴ, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν αἱ ἀτέλειαι ἐκείναι, αἱ ὁποῖαι, ὅσον καὶ ἂν λησμονοῦνται εἰς τὸ τέλος, ἔχουν τὴν ἐπίδρασίν των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγνώσεως. Ἐὰν δὲ θελήσωμεν, διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἐπιθέτου, νὰντιγράψωμεν ὅσα ἀπαντῶνται εἰς μίαν ἀπὸ τὰς καλλίστας σελίδας τοῦ Παπαδιαμάντη, θὰ εὕρωμεν τὰ κοινότατα, τὰ τετριμμένα σχεδὸν ζεύγη: ἀπότομος ἀνήφορος, ὑψηλὸς στάχυς, νυκτερινὴ αἴθρα, ἀπάτητον σήλαιον, ἄγριον καὶ γαλανὸν πέλαγος, γιγαντιαῖος καὶ θαλασσόπληκτος βράχος, καὶ ἄλλα παρόμοια, κατ' οὐδὲν διαφέροντα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶμεν εἰς ὅλον τοῦ κόσμου τὰ διηγήματα, ἕνα δὲ ἢ δύο ὡς τὸ *πρωῶνδον ἀπόγειον*, τὸ *ἀντίπρσον*, τὸ *Βοροῦ τὸ χαϊδευμένον ἐσθινὸν τέκνον*, ὑπενθυμιζόντα τὸ ἀληθῶς δημοσιογικὸν ἐπίθετον τοῦ Καραβίτσα. Ἄλλ' ὡς ἀντιγράφωμεν αὐτὴν τὴν σελίδα, διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον συγκροῦνται καὶ σπινθηροβολοῦν αἱ λέξεις διαφορετικὰ, ἀφ' ὅτι παρατηρεῖται τὸ ἴδιον φαινομένον φαινόμενον εἰς ἄλλους φαινομένους πεζογράφους: «Ἡ Φραγκογιαννοῦ... ἔσπευσε νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον, πρὶν ἀνατεῖλῃ ἡ ἡμέρα, εἰς τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα αὐτὴ ἐγνώριζεν. Ὑπῆρχον κατὰ τοὺς βορείους ἀγιαλοὺς τῆς νήσου, πολλοὶ κλεφτότοποι, μέρη ἀπάτητα, σήλαια, βράχοι, ὅπου ἐρύτρωσε τὸ ἀγριοβότανον καὶ

ἡ κάππαρις, καὶ τὰ κρέταμα καὶ ἡ ἀριμυρήθρα, καὶ ὅπου τοὺς ὑπάρχοντας δλίγους δρόμους κατέστρεφον καθήμερινῶς τὰ κοπάδια τῶν ἐρίφων καὶ τῶν αἰγῶν. Ἐκεῖ θὰ ἦτο τὸ ἄσυλόν τῆς, ἐκεῖ ὅπου ἦσαν αἱ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῆς. Εἰς ἐκεῖνους τοὺς βορείους ἀγιαλοὺς, σιμὰ εἰς τὸ ἄγριον καὶ γαλανὸν πέλαγος, εἰς τὸ παλαιὸν Κάστρον, τὸ κτισμένον ἐπὶ γιγαντιαίου θαλασσόπληκτου βράχου, ἐκεῖ εἶχε γεννηθῆ ἡ Χαδοῦλα κ' ἐκεῖ εἶχεν ἀνατραφεῖ ὡς δέκα ἐτῶν κόρη...» Ὅσον καὶ ἂν εἶνε ὁρατὸν, δροσερὸν καὶ ὑποβλητικὸν αὐτὸ τὸ κομμάτι, πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς εἰδοσολάτρης διὰ νὰ μὴν ὁμολογήσῃ, ὅτι ὑπὸ ἔποιν ἕφους δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὑποστῇ καμμίαν σύγκρισιν πρὸς σελίδας ἄλλων διηγηματογράφων, παλαιῶν ἢ νεωτέρων, καὶ μάλιστα μερικῶν δημοτικιστῶν, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἔχουν δόσῃ πραγματικῶς πρότυπα νεοελληνικῶν, μεσοῦ, θερμοῦ καὶ μουσικοῦ ἕφους. Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἡ σελὶς τοῦ ἀντέγραφο, εἶνε ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν θὰ ἐκπλαγῆ διὰ τοῦτο κανεὶς, ἂν εἶπω, ὅτι ὑπάρχουν ἄλλαι ἀφανέστεραι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντοῦν τόσον ἀφιδνοὶ αἱ ἀπροσεξίαι, αἱ ἀμέλειαι, αἱ χασμωδίαι, αἱ ἄνευ λόγου καλλιλογίαι, ὥστε ἂν δὲν ἦσαν σελίδες τοῦ Παπαδιαμάντη, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἐγράφησαν ἀπὸ ἄνθρωπον μὴ κοπιᾶσαντα ποτέ, ὅπως ἔλεγε ὁ μακαρίτης δ' Ῥοῖδης, «νὰ στρογγυλεύσῃ μίαν φράσιν». Βεβαίως, τὸ ἔπαναλαμβάνω, ὁ ἀναγνώστης ἀνταρτίζεται πάντοτε εἰς τὸ τέλος, καὶ συχνάκις μὲ τὴν μεγαλιτέραν ἀφιδνοίαν. Ἄλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς συνθέσεως, τῆς ὁποίας τόσον δλίγον ἐλκυστικαὶ εἶνε αἱ περισσότεραι λεπτομερείαι καὶ τόσον δλίγον μεθοδικὸν τὸ σχέδιον, πρέπει νὰ εἶνε ὀπλισμένος μὲ ὑπαμονὴν καὶ προπάντων μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι διαβάζει Παπαδιαμάντην.

Εἰς τὴν διάλεξιν, τὴν ὁποῖαν ἔκαμεν ὁ κ. Κακλαμάνος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τριακονταετηρίδος τοῦ συγγραφέως μας, — εἶνε μελέτη, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκει κανεὶς καὶ δύο τρεῖς χαρακτηριστικὰς παρατηρήσεις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας, τῶν ὁποίων ἡ κριτικὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ βεβωθεῖς γενικότητος, δυναμένης νὰ ἐφαρμοσθῶν εἰς καθὲ καλὸν συγγραφέα, — ὑποστηρίζεται, ὅτι γινώρισμα τοῦ Παπαδιαμάντη ὡς διηγηματογράφου εἶνε τὸ ἀμέτρητον πλήθος καὶ ἡ καταπληκτικὴ ποικιλία τῶν ἡρώων του. Οἱ ἄνθρωποι του, λέγει, εἶνε ἰδιότυποι, μὴ ἁμοιόζοντες διόλου μεταξὺ των. Ἄν δὲν ἀπατῶμαι, τὴν αὐτὴν παρατήρησιν κάμνει καὶ ὁ κ. Νισβάνας, ὁ γράψας ἄλλως τε τὴν κριτικωτέραν ὡς τῶρα κριτικὴν περὶ Παπαδιαμάντη, τιθεμένου κατὰ μέρος τοῦ ἀκράτου θαυμασμοῦ, κοινῶς γνωρίσματος

ὅλον. Ἄλλ' ὡς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκαρτίσω κάποιου ἀμφισβολίου. Δὲν ἀμφισβητῶ τὸ ἀμέτρητον πλήθος, ἀλλὰ τὴν ποικιλίαν τῶν ἡρώων. Μοῦ φαίνεται, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Παπαδιαμάντη ὁμοιάζον τόσον πολὺ μεταξὺ των, ὥστε δὲν ἀποτελοῦν παρὰ δύο-τρεῖς ἀνδροκοῦς τύπους καὶ ἄλλους τόσους γυναικεῖους. Ὅχι μόνον αἱ ψυχαὶ των, τὰ ἀσθήματα, τὰ ἰδιαιτά, αἱ διαθέσεις των, αἱ ἀντιλήψεις των, εἶνε τὰ ἴδια, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πολλάκις τὰ περιστατικά τῆς ζωῆς των. Ἐν γένει ἡ ψυχολογία, ὅπως καὶ ἡ ἠθογραφία τοῦ συγγραφέως, περιορίζεται εἰς ἕνα στενωτότατον κύκλον. Τὸ μικρόν του γησαῖο φαίνεται οὕτως ἀκόμη μικρότερον, ἀδιάρητον ἂν ἔν μόνον διήγημα, ἀορίστως πρὸς τὰ ἄλλα, εἰμπορεῖ νὰ τὸ δείξῃ ἀπέραντον ὡς ὁ κόσμος. Ἀδύνακα θὰ εὕρισκε κανεὶς ἐκεῖ μέσα μίαν ἐξελίξιν, μίαν κίνησιν, μίαν πρόωδον σκέψεως κ' ἐπινοίας. Ὑπάρχουν ἔξαρτα πολλὰ μικρὰ διηγήματα μὲ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Παπαδιαμάντη, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται αὐτοῦσια σχεδὸν εἰς τὴν «Φόνισσαν». Βλέπων κανεὶς πάλιν τοὺς ἰδίους ἄνθρωπους μὲ τὰ ἴδια περιστατικά, θὰ ἔλεγε, ὅτι πρὶν συνθέσῃ τὸν μεγάλον, τὸν τελειωτικὸν τὸν πίνακα, ὁ ζωγράφος-συγγραφεὺς τὸν ἐμπούδασε πρῶτα εἰς *σαῖτα*. Πραγματικῶς αὐτὰ ἔκαμεν; ἢ μήπως ἀσυναίσθητος μετεχειρίζετο ὡς νέον τὸ μεταχειρισμένον ὕλικόν, κλέπτων τρόπον τινα τὸν ἑαυτὸν του; Θὰ ἦτο σπουδαιότατον νὰ τὸ γνωρίζωμεν, καὶ ὅμως δὲν εἶμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐξακριβώσωμεν οὐτε αὐτό. Διότι μᾶς λείπουν τὰ δλίγον ἀρχαιότερα διηγήματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ὑπενθυμιζεῖ ἡ «Φόνισσα». Ἐχομεν ἀμυδρῶς τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Παπαδιαμάντη εἰμπορεῖ νὰ εἶνε οἱ ἴδιοι καὶ νὰ ἔπαναλαμβάνονται ἐπ' ἄπειρον ὡς ἰδιαιτά ἀντικειμενῶν καθρηπτῶν. Ἄλλὰ δὲν εἰμποροῦμεν νὰ εἶμεθα καὶ βέβαιοι.

Ὅπωςδῆποτε, αὐτὴ ἡ «Φόνισσα» — ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Παναθήναια» τῷ 1903, — εἰμπορεῖ μέχρι τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, νὰ θεωρῆται ὡς τὸ θεμελιώδες ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ἀριστοῦργημα του. Εἶνε ἄλλως τε καὶ τὸ μόνον μυθιστόρημα ποῦ ἔγραψεν ὁ διηγηματογράφος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ «Ῥοῖδιν» ἀπρογύλιον, ἀσυγκρίτως κατώτερον ἔργον, καὶ ἴσως μαρτύριον παρακμῆς. Ἄλλ' ὅταν ἔγραψε τὴν «Φόνισσαν» ἦτο εἰς ἄλλην τὴν ἀμῆν του. Ἡ ἔμπροσθεν συνθετικὴ του τέχνη εἶχε φθάσει εἰς τὴν μεγαλιτέραν τῆς ἀνάπτυξιν, καὶ μία τελεία γνώσις τοῦ κόσμου τῷ ἐπέτρπε πλέον νὰν-φύωνται διερᾶνοι τῆς ἀπλῆς παιδικῆς παρατηρήσεως. Ἐξοῦσεν ἀκόμη εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἐκείνην τῆς γαλήνης, — προσὸν τῆς ἐντελοῦς ὀριμότητος, — τὴν ἀπαραίτητον, φαίνεται, διὰ

τὴν δημοσιότητα ἀριστοῦργημάτων. Ἡ ἡρώς του, ἡ γυνὴ Φραγκογιαννοῦ, ἡ φόνισσα, διαφέρει ἀπὸ καθὲ ἄλλην ἡρώδα τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἔχει πολὺ καὶ βαθὺ τὸ ἀνθρώπινον, αἰρεται εἰς ὑπερφυσικότητα καὶ εἶνε ὀγκυδὸν ὡς μία γενεὴ ἰδέα προσωποποιημένη. Καὶ εἶνε καθαρὸ τραγικὴ ἡρώς. Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶνε τραγωδία μεγάλου πεπαιγμένου. Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ τῆς ζωοφύης, ἡ ὁποία ἀπὸ μίαν ἔρημον ἰδέαν ἀλλοτριβεῖται καὶ ἐκτελεῖ τὸ κακούργημα — σιχαὶν μάλλον κακούργημάτων, — μεγαλύνεται δι' ἐνὸς ἐξαγισμοῦ ἀφανιστοῦ. Ἡ δύναμις τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον κάμνει μὲ τὴν κωμῆθον ὅτι εἶνε καλόν, εἶνε τόση μέσα τῆς, ὥστε φιλᾶται νὰ κακοῦργῇ μυστηριώδως μόνον διὰ τοῦ πόθου, τῆς θελήσεως, τῆς σκέψεως, τῆς υποβολῆς. Ποθεῖ μόνον μὲ ὄλην τὴν τὴν δύναμιν νὰ πνιγῇ ἕνα κορμιότι εἰς τὸ αἰμάτι, καὶ τὸ κορμιότι πίπτει μόνον τὸν ὡς νὰ τὸ ἔσπρωξεν αὐτῇ. Ἡ ψυχολογία τῆς εἶνε ἀρίστη διανοησῆ. Τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ φαντασιακὸν ἀνιχνεύεται εἰς αὐτὴν, διὰ νῆκοτελεσθῇ ἕνα παρῖδοξον, ἀλλ' ἀληθινόν, κωμῆθον, πιστευτὸν ἄνθρωπον, ἕτως μόνον εἰς κάποια πρόσωπα τῆς κορίας Μπέκου - Σβάβ, τῆς συγγραφέως τῆς «Καλύβης τοῦ μπαρμπα - Θεοῦ». Ἀσφαλῶς θὰ τὸ ἐδίδαξε κάποτε αὐτὸ τὸ ἀριστοῦργημα ὁ Παπαδιαμάντης καὶ θὰ τοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν. Ἰσχυ τὸν ἀναφαίνονται καὶ εἰς ἄλλα τὸν διηγήματα, μαζὶ μὲ τὰ ἴσχυ τοῦ Δίκου. Ἄλλ' ὡς ἐπιστρέφωμεν, διὰ νὰ τελειώσωμεν, εἰς τὴν Φραγκογιαννοῦ. Ἐξεί τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔλα τὰ κακὰ εἰς τὸν κόσμον προέρχονται ἀπὸ τὰ *θηλωκά*. Τὰ παθήματα τοῦ ἐπέφρεν εἰς τὴν μικρὴν τῆς ζωῆς αὐτὴ τὴν ἐδίδαξαν. Κάθε κορμιὸν ποῦ γεννιέται, εἶνε διὰ νὰ προσθέσῃ μίαν πληγὴν, μίαν συμφορὴν εἰς τὸ σπῆτι του καὶ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν καταστροφὴν του. Καὶ εἰς τὰ κλοῦσια σπῆτια, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο εἰς τὰ πτωχά. Καὶ μισεῖ ὅλα τὰ *θηλωκά* καὶ συλλαμβάνει τὴν ἀπόφασιν νὰ γίνῃ ὁ Ἡρόδης των. Τὰ κακὰ ποῦ φέρνει μία γέννησις, θέλει νὰ τὸ ἐξοιδετερῶν αὐτὴ μ' ἕνα θάνατον, μ' ἕνα φόνον. Διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν σπιτιῶν ποῦ *τάγαπῃ*, διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων ποῦ τοὺς σιμκονεῖ. Σκοτῶνει, πνίγει, ἐξαφανίζει δύο, τρία, τέσσαρα κορμιότια... Τὸ τελευταῖον, ὡς εἶπαμεν, διὰ τῆς ὑποβολῆς. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους τὴν ὑποκατεῖνται καὶ τὴν ἀνωαιλύττων. Οἱ ζωοφύλακες τὴν κνηροῦν νὰ τὴν πιάσων καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ πεθαίνει εἰς τὸν δρόμον, πνίγεται εἰς τὸ πέλαμα τοῦ Ἁγίου Σώστη, ἐπὶ ἔτρεπε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μοναστήρι, «μεταξὺ — λέγει ὁ συγγραφεὺς, — τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης δικαιοσύνης». Ποῖος εἴξευρε, ἂν ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὴν συγχωρήσῃ; Αὐτὴ εἶνε ἡ

«Φάνισσα», διαμάντι μοναδικὸν τῆς φιλολογίας μας, ἔργον, ποῦ θὰ διαβάζεται πάντα με θαυμασίων διὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς ψυχολογίας του, διὰ τὴν ὑποβλητικότητα τῶν περιγραφῶν του, διὰ τὴν ποιήσιν τοῦ συνόλου του καὶ διὰ τὴν γενικότητα τῆς συλλήψεώς του, ἢ ὅποια θὰ μένη ὡς κατὰ ὄρατον, καὶ ὅταν αἰ βιοτικὰ περιστάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται, θάνηκον πλέον εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθόν.

Ἄλλα μικρότερα διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχουν κίρη ἐπίσης βιοτικὴν ἐντύπωσιν, εἶνε ἢ «Νοσταλγός», τὸ «Ὀλόγυρα στὴ λίμνη», ἢ «Φαρμακολύτριά» καὶ τὸ «Ὀνειρο στὸ κῆμα». Τὸ τελευταῖον αὐτὸ εἶνε ἢ ψυχολογία νεαροῦ δοκίμου, ὃ ὅποιος παραιτεῖται τῆς ιδέας νὰ γίνῃ μοναχός, ὅταν βλέπῃ ὀλόγυρον ἓνα γυναικεῖον σῶμα νὰ κολυμβᾷ. Ἡ περιγραφή πολὺ δυνατὴ, ἢ πολὺ φεικιστικὴ, στηρίζεται τὸν ἰσχυρισμὸν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, εἰς τὸν πλήρη ἀνευθύνειον Παπαδιαμάντην, βλέπουν νὰ συνυπάρχῃ ὁ μιστικοπαθὴς ἀσκητὴς με τὸν ὕλιστικὸν ἠδονιστὴν. Ὑποθέτομεν, ὅτι αὐτὴ εἶνε μία ἀπὸ τὰς εὐτυχιστέρας ποιητικὰς ἰδιοσυγκρασίας. Πρέπει νὰ ναι φέρωμεν ἀκόμη τὸ θαυμασιόν ἔλεγετον, μετὰ τὸ ὅποῖον ὁ Παπαδιαμάντης ἐθρήνησε τὸν θάνατον τῆς βασιλοπούλας Ἀλεξάνδρας, καθὼς καὶ ἓν ἄλλο σύντομον καὶ τόσον μεταγχολικὸν εἰς τὸν θάνατον τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ Δελιγεώργη. Ἔνας τόμος μετὰ τὴν «Φάνισσαν» καὶ ἓνας ἄλλος μετὰ τὰ διηγήματα ποῦ ἀνεφέραμεν, θὰ εἶνε ἴσως τὸ «Ἐκλεκτὰ Ἔργα» τοῦ Παπαδιαμάντη. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀμέτρητα, ἀμφιβάλλομεν, ἂν ὑπάρχουν τρία ἢ τέσσαρα ἀκόμη τόσον σημαντικὰ. Ἀνεγνώσαμεν πολλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἄλλην ἰδιαίτερον ἀξίαν, παρὰ ὅτι φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἑξόχου συγγραφέως. Ὁ Παπαδιαμάντης ἐπὶ τέλους εἶνε πάντοτε Παπαδιαμάντης, καὶ θὰ ἦτο εὐχὴς ἔργον νὰ συναχθοῦν καὶ νὰ ἐκδοθοῦν εἰς πολλοὺς τόμους ὅλα τὰ ἀνεξαιρέτως τὰ εὐρισκόμενα. Ἄλλως τε εἵπαμεν, ὅτι κανεὶς δὲν εἰξέυρει τί εἰμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς φῶς μία ἔρευνα. Ἐνα σύντομον ἔξαφνα διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ὅποῖον ἀνεγνώσαμεν κάποτε εἰς ἓν Ἡμερολόγιον Σκόκου, χωρὶς νὰ εἶνε μεγάλο πρᾶγμα, χωρὶς νὰ εἶνε καὶ διήγημα, δίδει ἔν τούτοις πλήρη ιδέαν τῆς τεχνουργίας τοῦ συγγραφέως, τῆς ἐντελῶς ἀτομικῆς, καὶ εἰς μίαν συλλογὴν διὰ ἢτο ἑξόχως διαφωτιστικόν. Περιγράφει τὰ ὀλονύκτιον γλέντι μερικῶν ἀγαθῶν νησιωτῶν, οἱ ὅποιοι ξημερώνονται με τραγῶδια εἰς τὴν ταβέρναν. Τὸ πρῶν, κουρασμένοι, ἐκνευρισμένοι, ἀηδιασμένοι, ἀλλὰ προσπαθοῦντες νὰ γλεντήσουν ἀκόμη, γυρίζουν εἰς τὰ σπῆτια τῶν με τραγῶδια, τὴν λευκὴν ὄραν ποῦ ἢ μικρὰ πόλις ἔξυπνᾷ. Αὐτὸ εἶνε ἕλον. Γοργαί

περιγραφὰ χιλίων λεπτομερειῶν ἀσυνδέτων, με δίκαια διαλόγων χωρὶς εἰρημῶν, χωρὶς τάξιν. Ἄλλ' ἢ ἐντύπωσις ἀπὸ τὸ σύνολον εἶνε τόσον ζωηρὰ, ὥστε ὁ ἀναγνώστης ἀισθάνεται ἐκπληκτικὸς εἰς τὸ τέλος, μὰζι με μίαν ἀνεκίφραστον μεταγχολίαν, καὶ ὄλην τὴν κούρασιν τῶν ἀγρυπνησμένων χαροκόπων, καὶ ἀκόμη ὄλην τὴν τύφην, τὴν μετάνοιαν τῶν σκαλίων ἡργῶν, ποῦ δὲν εἶνε βιανὰ οὔτε νὰ χαροῦν, οὔτε νὰ γλεντήσουν... Διὰ νὰ φθάσῃ ὁ καλλιτέχνης εἰς αὐτὸ τὸ θαυμασιόν ἀποτέλεσμα, δὲν μεταχειρίζεται κανένα κανόνα, ἢ ὁ κανὼν του εἶνε μυστικὸς καὶ ἀσύλληπτος. Εἶνε ἴσως τὸ ἀπολύτως αὐθόρμητον, ἢ ἔλλειψις πείτης προσομοιωτικῆς, περὶ τῆς ὁποίας ἐλέγαμεν εἰς τὴν ἀρχήν.

Ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας μας θὰ κατατάξῃ τὸν Παπαδιαμάντην εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Αὐὸ εἶνε τὰ μεγάλα κ' ἐμφανῆ ρεύματα, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν εἰς τὴν πνευματικὴν μας ζωὴν ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑθνους καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου: τὸ πρῶτον γεννημένον ἐκ τῆς σχολαστικῆς παραδόσεως καὶ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀρχαϊκῆς γλώσσης ἢ τῆς καθαρῆς ἐθνικῆς ἐκείνης ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς νέας ἐθνικῆς ζωῆς καὶ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Ὁ Παλαμῆς ἀνόμασε τὸ πρῶτον Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ ἀρχηγὸς τοὺς Σούτσους, καὶ τὸ δεύτερον Σχολὴν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Σολωμόν. Εἰμποροῦμεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν διαφασιν τοῦ ποιητοῦ καὶ νὰ καταξέωμεν καὶ τοὺς διηγηματογράφους μας εἰς τὰς δύο αὐτὰς Σχολὰς, τὰς ἀντιθέτους. Ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Καλλιγᾶς («Θάνας Βλέκας»), ὁ Βικέλις, ὁ Βιζυηνός, ὁ Μωραϊτίδης, ὁ Παπαδιαμάντης κλπ. ἀνήκουν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Πολυλάς, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Παλαμῆς, ὁ Βλαχογιάννης, ὁ Θεοτόκης, καὶ ὄλοι σχεδὸν οἱ νεώτεροι, ἀνήκουν εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Ἑπτανήσου. Ἀκολουθοῦν τὴν ἑπτανησιακὴν φιλολογικὴν παράδοσιν καὶ συνεχίζουν τὸν τρόπον τινὰ τὸ ἔργον τοῦ Σολωμοῦ. Εἶνε ἀληθές, ὅτι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ψυχάρη καὶ μετὰ τὴν τερρατίαν ἐκείνην ἐκίδρασιν τοῦ «Γαζιδιοῦ», τὰ δύο ρεύματα, δι' ἀμοιβαίων προσχωρήσεων, εἴτουν νὰ συγχωνευθοῦν. Τὸν Μητσάκη καὶ τὸν Δροσίνην π.χ. δὲν θὰ ἴξενε κανεὶς ποῦ νὰ τοὺς κατατάξῃ. Ἐπίσης ἀπὸ τοὺς νεωτέρους τὸν Παπαντωνίου. Χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ ἢ γλώσσα τῆς σχολαστικῆς παραδόσεως, ἤρχισε νὰ δυναμῶνεται εἰς τὰ δημιουργικὰ ἔργα τῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ ναι κινεῖται μετὰ τὰς ζωντανὰ στοιχεῖα, ὥστε βεβαίως δὲν εἶνε πλέον ἢ καθαρῶς ὁ Σολωμῆς ἢ ὁ Πολυλάς. Ἄλλως τε καὶ πρὸ τῆς ἐμφάνσεως τοῦ «Γαζιδιοῦ», ἢ

μετάρρασις τῆς «Ναῦς» τοῦ Ζολᾶ ἀπὸ τὸν I. Καμπούρογλον (1880), — μία μετάρρασις μνημειώδης, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐτίθετο ὡς ἀρχὴ ὅτι ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μετὰ τῶν ἡμερῶν μας ἢ ἑλληνικὴ γλώσσα εἶνε μία καὶ ὅτι πᾶσα λέξις τῆς καὶ κάλλε τῆς τύπος, ἀρχαῖα, μεσαιωνικὰ, σημερινά, εἶνε ὁμοίως ἐπὶ τῆς διὰ τὸν λογοτέχνην, — ἢ μετάρρασις, λέγω, τῆς «Ναῦς» εἶχε ἦδη κίρη μίαν ἐπανάστασιν. Ὁ Μητσάκης ἦτο γέννημά της, (τὰ πρῶτα διηγήματά του ἦτο Ζολᾶ μεταρρασιμῶς ἀπὸ τὸν Καμπούρογλον), ὁ δὲ Παπαδιαμάντης τὴν ἰδίαν σχεδὸν μέθοδον ἠκολούθησεν ἀρτίως. Ἡ καθαρῶς τῶν διηγημάτων του εἶνε κλυταίμενη ἀπὸ ἀφθονα στοιχεῖα τῆς ζωντανῆς, καὶ μετὰ τὴν δημοφιλῆ πνοὴν τοῦ συγγραφέως, μετὰ τὴν δυνατὴν ψυχὴν ποῦ τὴν κινεῖ καὶ τὴν κλάττει, εἶνε πραγματικῶς μία γλώσσα, ἢ ὅποια ποῦθεν δὲν φανταίνεται τόσον σχολαστικῆ. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τοῦ Παπαδιαμάντη νὰ μὴν ἀποτινάξῃ μετὰ τὸν ἐλπίδον τῆς σχολαστικῆς παραδόσεως, ἢ ἀδιαφορίαν του πρὸς τὰς νέας ιδέας, αἱ ὁποῖαι, εἰς τὸν καιρὸν Ἰου-Ἰου τῆς μεγαλητέρας του ἀκμῆς, εἰσέβαλαν ὡς ζεῖθορος αἶρα ἀπὸ τὴν Ἑπτανήσον, ἀκόμη καὶ ἢ σχεδὸν ἐξήρησαν τὸν στίσις πρὸς τὸ κίνημα τῆς τελευταίας ἀπελευθερώσεως, — αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ τὸν καθιλώνει εἰς τὴν πᾶντοτε κατωτέρα καὶ δευτερεύουσαν Σχολὴν τῶν Ἀθη-

νῶν, — μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς «ἄλλης γενεᾶς», καὶ ὅτι ἢ ἐξέλιξις του εἶχε πλέον σταμνατῆσιν μετὰ τὴν ἡλικίαν. Δὲν βλέπομεν εἰς αὐτὸν τὸν νεωτεριστὴν, τὸν ἐπαναστάτην, τὸν ὁποῖον θὰ ἐπιμενῶμεν ἀπὸ ἓνα διηγηματογράφον τῆς ἀξίας του. Θὰ ἔφορεν ἴσως δι' αὐτὸ νὰ ἐλθῇ δέκα χρόνια ἀργότερα εἰς τὸν κόσμον, — ἀπέθιγε σχεδὸν ἐξοχότατος, — ἀφοῦ ἄλλως τε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὀμηλικούς του συγγραφείς, τῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν προσεχώρησεν ἐξ ὀλολήρου εἰς τὰς νέας ιδέας. Μεγάλος δὲν ἦτο, ὅχι μόνον, διότι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ προτρέξῃ τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλα πολλὰ. Δὲν πιστεῖο νὰ πείθει ἀκόμη ἢ νεοελληνικὴ φιλολογία ἓνα ἀληθινὰ μέγαλον διηγηματογράφον, — ὅσον ὁ Δοστογιέφσκις ἐνεοῦ, — καὶ ἂν δὲν ἦτο ὁ Παπαδιαμάντης, δὲν εἶνε ἕως καὶ ἄλλος κανεὶς. Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τὴν ἐκπέουσαν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ μεγαλήτερος συγγραφεὺς, τὸ ἰσχυρότερον, τὸ σημαντικότερον τάλαντον ἀπολύτως δὲ ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, καὶ ἂν αὐτὸς δὲν εἶνε βεβαιωμένον, ὅτι δὲν ἔχει τὸν ἀνώτερον του εἰς τὴν φιλολογίαν μας, εἶνε διηγηματογράφος δυνατός, ἰδιόμορφος, πρωτότυπος, κατ' ἐξοχὴν ἐθνικός, τὸν ὁποῖον τὸ μέγαλον του προτερῆματα θὰ κατέτασσον μετὰ τῶν πρώτων εἰς ὀλανθήποτε φιλολογικὴν καὶ ἂν ἀνῆκε.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΑΟΥΡΑ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΝ

Ὅταν ἐπανῆλθες μετὰ ἐπὶ ἔτη εἰς τὴν ὄραϊαν τοποθεσίαν, τὴν προσφιλεῖ εἰς τὰς ἀναμνήσεις σου, δὲν ἦτο Φεβρουάριος ὁ μὴν καὶ δὲν ὑπῆρχαν πλέον ἴσως νὰ μυρῶνται τὴν ἀμφοσφαιραν μετὰ τὰς μεθυστικὰς ἐσθῆδας των. Ἄλλὰ δὲν ἦτο πλέον καὶ ἢ Πολύμνια ἐκεῖ, ἄλλο ἐμυρῶν ἰον, ἢ μεθύσκουσα ποτὲ τὴν παιδικὴν φαντασίαν σου μετὰ τὴν λευκὴν λινωμετᾶσον ἐσθῆτός της τὸν θρόνον. Δὲν ἐσώζετο πλέον οὔτε ὁ σικυῶν τοῦ ἀγαθοῦ Παρρησίη, ὁ περιβάλλον ποτὲ μετὰ τὸν πλάσιον τὴν γαληνῶσαν λίμνην, τὴν ἀντανταλώσαν εἰς τὰ νερά της τὸ αἶθριον κυανοῦν, οὔτε καὶ ἢ καλύβη τοῦ Λούκα τοῦ Θανασοῦλα, ἢ βρεχομένη ἀπὸ τὸ κῆμα παρὰ τὸ στόμιον τῆς λίμνης, ὅπου οὐδεὶς ἀλιεὺς ἐτόλμι ἐντὸς βολῆς νὰ πλησιάσῃ, διότι καὶ κοιμημένον τοῦ Λούκα, ἢ καραβίνα ἠγροῦνται παρὰ τὸ πλευρόν του, καὶ ἦκουες τότε ἔξαφνα, ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, ξηρὸν κρότον οὐδὲν καλὸν ὑποσχό-

μενον εἰς τὸν τολμητῆν, ὅστις θὰ ἐδοκίμαζε νὰ πλησιάσῃ ποτὲ. Ἄν ἦδύνατο τις νὰ πιστεύῃ τὰ λεγόμενα, ἢ καραβίνα αὐτὴ ἦτο τὸ ἀληθές ξηρητῆρι τοῦ ἐνοικιαστοῦ τῆς λίμνης, εἰδοποιούσα αὐτὸν μυστηριακῶς διὰ κτύπου εἰς τὸν δεξιὸν του ὄμιον περὶ τῆς λαθραίας προσεγγίσεως βάρκας τινὸς ἐκ τῶν λιμένων διὰ νυκτός. Διότι οἱ θροὶ τοῦ συμβολαίου ἔλεγαν, ὅτι ὅλα τὰ κεφαλόπαντα καὶ τὰ καθύρτια, ὅσα ἐπληροῦσαν εἰς τὴν λίμνην, ἦσαν τῆς λίμνης, ἐνθ' ὅσα ἐτόλμιον νὰ ἐξέλθωσιν αὐτῆς, δὲν ἦσαν τοῦ λιμένος. Ἐφηρμόζετο δ' ἐνταῦθα κατὰ πλάτος τὸ ἀξίωμα τὰ ἐμὲ ἐμὰ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ.

Ἄλλοτε κατῆχοτο ἐκεῖ βόσκον τὰς ὀλίγας ἀμνάδας καὶ τὰ ἀρνία του ὁ μάστραπα-Γιωργᾶς, Θεὸς σχορῆσ' τον, ὁ Κοψιδιάκης, ὅστις δὲν ἐφείδετο νὰ διηγητῆ εἰς πάντας ὄσας ἀπταισίας ἐβλεπεν (ἀγίους, ἀγγέλους, δαίμονας, τὴν κατὰστασιν τῶν ψυχῶν, καὶ αὐτὴν τὴν τελευταίαν κρίσιν, ὅλα τὰ ἐβλεπεν ὁ μακαρίτης) καὶ ἀπαξ μάλιστα ἠλίθηνσε περιφανῶς, ὅταν ἐπίσειε τοὺς πολίτας

καὶ «τὸν δῆμαρχο μὲ ὄλη τῇ δωδεκάδα», ὅτι ἦτο ἐπάναγκες ν' ἀνακαινίσωσιν ἐκ βάρων τὸν ναύσκοιο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Καὶ προεῖπεν αὐτοῖς ὅτι, ἅμα ἀνεσκαίπτου τὰ θεμέλια, ὁ Ἅγιος θὰ ἤρχετο βοηθός. Καὶ πράγματι, ὡς ἤρχισεν ἡ σκαπάνη νὰ ξεκοιλιάσῃ μετὰ δούλου τὴν γῆν καὶ νὰ στομοῦται πλήτεσσα λίθους καὶ γάλιας, προέκυψαν εἰς τὸ φῶς δίδυμοι τάφοι μετὰ κερύων σκελετῶν, τίς οἶδεν ἀπὸ ποίου λοιμοῦ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἐκεῖ θαμμένων, καὶ μεταξὺ ἀδελφομένων κοκαλιῶν καὶ χόματος, εὐρέθησαν περὶ τὰ ἑκατὸν ἐνετικὰ φιλωρία. Ἄλλοι ἐπίστευσαν τότε τὸ θαῦμα καὶ ἄλλοι ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν σύμπτωσην, ἀλλὰ τὸ ὄρατὸν ἀποτέλεσμα εἶπε ὅτι ὁ ναύσκοιο εὐπρεπῆς ὄπισσοῦν ἐκτίσθη. Εἰς τὸν ναύσκοιο ἐκείνου, ὅταν ἦτο ἀκόμη παλαιὸς καὶ στενὸς καὶ μικροῦτακος, ἐκλείετο τὸ πάλαι, ὅταν ἤθελες νὰ ἐπικαλεσθῆς τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου διὰ τοὺς πρῶτους πόρους τῆς καρδίας σου. Καὶ δὲν ἠδύνατό τις νὰ σὲ ὀνομάσῃ βέβηλον, καθόσον δὲν ἐξήτεις ἀπὸ τὸν Ἅγιον ἐργασίμων εὐτυχίαν, ἀλλὰ παρηγορίαν διὰ τὰς θλίψεις σου. Καὶ σὺ ἐπέλεες τότε εἰς ψευδῆ ἀσφάλειαν, πεποισθὸς, ὅτι κανεὶς ἄλλος δὲν σὲ ἐβλεπεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὸν Ἅγιον· ἀλλ' ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅστις ἐφύλαγε τότε τὰ πρόβια τοῦ μάρτυρα-Γιωργίου, Θεὸς σχωρῆσ' τον, τοῦ Κοιμηδίου, ἂν καὶ δὲν ἦτο προικισμένος μὲ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ τὸν ὀπισθίων ὡς ὁ ἀφέντης του, ὅταν σ' ἐβλεπεν ἀντικρὺ ἀπὸ τὸν λόφον, κ' ἐκλεῖες τὴν θύραν ἅμα ἐμβαίνεις εἰς τὸ ξεχωριστὸν, κατήρχετο γοργά-γοργά ἀπὸ τὸν λόφον μὲ τὰ τσαρογκάκια του, πατῶν εἰς τὴν γῆν τόσο μαλακὰ ὡς νὰ ἦτο ἐλαφρὸς ἀμὲν διολισθαίνων ἐπὶ τῆς γλῶσσης, καὶ συνέχων τὴν ἀνακνήν του, ἐκλήσασθε σιγά-σιγά εἰς τὴν μικρὰν, μισοασβετομένην καὶ λαδομένην ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν εὐλάβειαν τῶν προσκυνητῶν, ὑαλόφρακτον θυρίδα τοῦ ναύσκοιο, κ' ἐβλεπε, χωρὶς νὰ τὸν βλέπῃς, τὰς μετανοίας καὶ τὰς προσευχάς σου, καὶ ἤκουε, χωρὶς νὰ τὸν ἀκούῃς, τοὺς ψιθυρισμούς σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου. «Ὡ! πόσα ἔτη παρήλθον ἔκτοτε!

Ἐχωρῶμετο ἡ λίμνη ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ πλατείας λωρίδας γῆς ἀμμιώδους καὶ κισριώδους, τῆς ὁποίας μέρος ἦτο τὸ ναυπηγεῖον τῆς πόλεως καὶ μέρος ἦτο ὁ σαναῶν τοῦ Παρθίου. Κατὰ τὴν δυτικὴν ὁμῶς γωνίαν τῆς λωρίδος αὐτῆς, ὅπου ἤρχιζε ν' ἀπλοῦται τὸ μῆκος τοῦ λιμένος, ἡ λωρίς αὕτη ἔβαινε στενομένη ἕως τοῦ Ἀργύρου τοῦ Μπαρμπάπαγαγιώτη τὸν ἀνεμόμυλον, ὅστις μὲ τὴν ἀεχνάως στροφοδινωμένην κωλοτερὴ πτέρυγάν του μὲ τὰ τριγωνικὰ ἴστιά, ἐφαίνετο ὡς νὰ προεκκλίνει τὰ ἐν τῷ λιμένι ἠγυροβόλημένα πλοῖα, λέγων πρὸς αὐτὰ: «Ναί,

ἐγὼ ἀρμενίζω καὶ στή στεριά!» Πόσας καὶ πόσας φορὰς ἠναγκάσθης νὰ θαλασσοῦσης, ἀφαιρῶν κάλτσαις καὶ πέδιλα, ἀνασηκῶν ἕως τὸ γόνυ τὴν περισκελίδα, ἐπιμένων πεισιμότως νὰ διαβῆς τὸ ποτάμιον, ὅταν πολὺ συχνὰ ἐπύρχετο πλημμύρα καὶ ἡ θάλασσα ἐγένετο ἔν με τὸν βάλτον! Καὶ διατὶ δὲν ἀπεφάσιζες ν' ἀνακόψῃς τὸν δρόμον σου καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν πόλιν; Διότι σοῦ ἐφαίνετο, ὅτι κατὰ ἐβλεπες, κατὰ ἀπῆλνες εἰς τὸ τοπίον αὐτό, ἐνῶ ἐκείνη, ἦτις τὸ ἔζωντάνευεν, εἶχε γίνῃ ἄφαντος πρὸ πολλοῦ. Καὶ τότε πάλιν ἐπροτίμας νὰ λάβῃς τὴν βορειο-τέραν ὁδόν, τὴν περιφερῆ, ἐκείθεν τῆς λίμνης, διατρέχων ὅλον τὸ Κ' βούλι μὲ τοὺς ἀγροὺς καὶ μὲ τοὺς ἀμπελωνάς του. Ἐκεῖ ἐπάτεις ἐπὶ παχείας γλῶσσης, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἤξευρες πάντοτε, ἂν ὑπῆρχε στερεὰ γῆ. Καὶ ἐχόνεσο ἕως τοὺς ἀστραγάλους εἰς τὸν βάλτον, ἀλλ' ἐνόμιζες τοῦτο εὐτυχίαν σου, διότι ἐφαντάζεσο πάντοτε, ὅτι ἔτρεχες νὰ κόψῃς ἴστια δι' ἐκείνην. Καὶ ὅταν ἐφθάνες τέλος, μὲ τὰ ὑποδήματα βλατωμένα καὶ τὰ περιπόδια ὑγρά, εἰς τὸν λευκὸν οἰκίσκον τοῦ μάρτυρα-Κωνσταντῆ τοῦ Μιδζέλου, καὶ τὸν ἐχαίρετας, ἐκεῖ τοῦ ἐσκέπτετο τὰ κουνιά, φωνάζων μακρόθεν, «Καλασπέρα, μάρτυρα-Κωνσταντῆ!» κ' ἐκείνος σοῦ ἀπήντα μελιχρῶς, «Καλῶς τὸ παιδί μου!» τότε ἠγάπας νὰ φαντάζεσαι σεαυτὸν ὡς μάρτυρα-Κωνσταντῆν καὶ τὴν Πολύμνιαν ὡς θειά-Σινιώραν, καὶ τοὺς δύο κατὰ σαράντα ἔτη νεότερους, καὶ ἀνεμέτρητοι, ὁποῖα θὰ ἦτον εὐτυχία διὰ σέ, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ συζήσεις μὲ τὴν ἀγαπητὴν σου εἰς τὸν πάλαιον ἐκεῖνον οἰκίσκον (τοῦ ὁποίου ὁμῶς ἡ ὑπερβάλλουσα λευκότης ὄφελετο εἰς τὰ ἀκατάπανστα ἀσβεστώματα τῆς θειά-Σινιώρας), καὶ ὁποῖα θὰ ἦτο ἐντρυφήσις κλοσθῆματος καὶ ῥωμαντισμοῦ, ἐὰν διήγετε τὰς ἡμέρας μετὰ τῆς ἀγαπητῆς ἐν μέσῳ τοῦ ὑδάτους καὶ χλοερῶν ἐκείνου κήπου μὲ τὰς ροιάς, μὲ τὰς ῥοδιονιάς, μὲ τὰς ἀμυγδαλέας καὶ πασχάλεας, μὲ ὅλα τὰ ἐκλεκτότερα φυτὰ καὶ ἄνθη (τὰ ὁποῖα ὁμῶς ὄφελοντο εἰς τοὺς ἐνδελεγεῖς κόπους τοῦ μάρτυρα-Κωνσταντῆ), παρὰ τὴν ἄγνην τῆς ὥρας λίμνης, ὅπου ὑπῆρχεν εἰς οὐρανὸς ἐπάνω, καὶ ἄλλος οὐρανὸς ἐφαίνετο κάτω, λεῦκαι καὶ κωπάρισσοι ἀνέτεινον τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῶν ἄνω, καὶ ἄλλαι λεῦκαι καὶ κωπάρισσοι ἐκρέμαντο ἀνάποδα κάτω. Καὶ ὅσαι μυριάδες ἀστρα ἐκόσμιον τὴν νύκτα λάμποντα τὸ στερέωμα, ἄλλαι τόσαι μυριάδες ἔλαμπαν τρεμοσβύνοντα κάτω εἰς τὸν πυθμένα. Καὶ καλαμῶνες σειόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὑψωναν τοὺς ἀσθενεῖς καυλοὺς τῶν δύο ὄργων ὑπὲρ τὸ κῆμα, καὶ βρῦα καὶ λύγοι καὶ ἀσφόδελοι ἀπέζων ἐκ τοῦ ἐλέους τῆς λίμνης καὶ ἐκ τοῦ λίπου τοῦ βάλτου, κλίνοντα τὰς χθαμαλὰς κορυφὰς τῶν πρὸς τὸ ὑδωρ, ὡς ν' ἀπέδιδον εἰς τὴν λίμνην

τὴν θρηλομένην εὐχνομένην ὑπόστασιν. Καὶ ἀντικρὺ ὑψοῦτο ὁ λιμὴν μὲ τὰς χλοεὺς ὄχθας τῶν ὀλόγυρα, τὰς ἐξαλοῦσας εἰς τὸν ἥλιον τὰς προσηνίζουσας κλιτῆς τῶν, ὡς εἰκόλτα στήθη παρῆθεν ἀναδίδαντα ζοῆν καὶ σφύρας εἰς τὴν πλάσιν. Λέγοντο ἐκόσμιον εὐκαίρους τὰς ὄχθας τὰς ὀρεινὰς καὶ τὰς ἀμμιώδεις, καὶ ἄλλαι δένδρα φρεσπῆνα ἐν τῇ θαλάσῃ ἐπατόλιζον τὸ κῆμα καὶ τοὺς αἰγαλοὺς τὰ ἴστιά μὲ τὰ ἔξαρτιά των. Καὶ εἰς τὸ βίβηθ ἐφαίνοντο πρὸς βορρῶν τεχνόμενοι αἱ δύο τὸν λόφον σιμαί, αἱ περιβιάουσαι ἐνθεν καὶ ἐκθεν τὸν μακρὸν ἀλλ' ἐδούλοπταν εἰς τὸ βλέμμα κόμπου, ἡ μία ἢ ἀνατολική, ὑψηλὴ, ἔγγυς τοῦ τὸν θεατῆν, ἐπιστομένη ἀπὸ τὸ καλῶν τοῦ μάρτυρα Γιωργίου, Θεὸς σχωρῆσ' τον, τοῦ Κοιμηδίου, ὅπου ὄχι ἄπαρ ἐώρασες τὴν προτομειάν, παιδίον, μὲ γάλα καὶ μὲ ὀφέλιαν ἀμῆν καὶ μὲ στεφάνους καὶ μὲ λουλοῦδα, ὅταν ἔξῃ ὁ πρὸς μητρὸς πάππος σου, ὁ μάρτυρα Ἀλέξανδρος, Θεὸς σχωρῆσ' τον, ὁ Κωρινθίως, ὅστις ἠγάπα νὰ φορᾶζῃ μεγαλοκοπέτῃ τὴν προτομειάν, χορηγὸς αὐτὸς ἦν μόνον δι' ἄλλους τοὺς υἱούς, τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἐγγόνια του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀναδέξια του καὶ τοὺς κωμπαρούς του καὶ διὰ τὰς κόρας τῶν κολλητισσῶν του ἀκόμη, τὰς ὁποίας ἐπατέτης ἦδη δὲν ὄκνεῖς νὰ ἐρωτήσῃς, φανταζόμενος ὅτι τρέχεις κατόπιν αὐτῶν εἰς τοὺς ὀρεινὰς, ἐκεῖ ὑποὶ ἐλευκάνων τὰς ὀθόνας, καὶ ὅτι κούπτεισαι μαθὺ τῶν εἰς τὰ ἄντρα, τὰ πατούμενα ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀφροζοῦσης ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ Βορρᾶ, ὀνειροπολῶν τὴν εὐτυχίαν εἰς τοὺς λευκοὺς καὶ γλαυροὺς κόλπους, μὲ τὰς ὀλοφροχρῶνας καὶ βουινώχρους τραχηλίας, καὶ εἰς τὰς κωνοφόρους καὶ τὸν κεντὰς ὀλένας μὲ τὰς μικρὰς καὶ κεντητὰς χειρῶν των. Πρῶτῃα ὄνειρα νεότητος ἀνικητόμου, ὡς ἡ ἀμυγδαλὴ ἢ ἀνθοῦσα τὸν Ἰανουάριον!

Ἡ ἄλλη, ἡ δυτικὴ λωρίδα, ἦτο ἡ Πλατεία, ἀπωτέρα εἰς τὸν θεατῆν, ὑπὲρ, ἀνασκλιμένη, βιβηθῆν ἀνέροπουσα πρὸς τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς, ἦς τὴν ὑπὲρριαν περιεκάλλετο κοσμεῖ ὁ Πύργος τοῦ Μετοχίου, μὲ τὸν ὄρατον ναύσκοιο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐβλεπες ἀντικρὺ σου ὡς τελείαν εἰκόνα ἀριστοτέχνου ἀληθῶς, ἐκεῖθεν τῆς λίμνης ἀπὸ τὸν λευκὸν οἰκίσκον τοῦ Μάρτυρα Κωνσταντῆ τοῦ Μιδζέλου, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ναυπηγεῖον, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἀπάναντι, ἐντρυφῆν τῆς λίμνης.

Ὅλη ἡ μικρὰ καὶ πλατεία ἀμμιώδης ἢ ἀπλομένη μετὰ τῆς λίμνης καὶ τοῦ λιμένος δὲν εἶχε οὐδὲ ἓνα κόκκον ἀμμιῶν ἀμμιῶν ἀπὸ πριονίδια, οὐδὲ ἓνα χιλιὰν ἐκείθεν ἀπὸ τὴν γετονίαν πελεκουδίου. Πόσα δόση ἀγοιζούτων μετεμορφώθησαν ἐνταῦθα, ἀπὸ ἀμμινοσέτων

ζοῶντων, εἰς σκάρια μὲ κατέρτια ἰσχυρὰ, μὲ μυριάδες ὄργων σκινίων καὶ πενίων, καὶ πόσα τοιαῦτα σκάρια θὰ ἐκωπῶντο τόρμη τὸν ἕκτον εἰς τὰ βόθρη τῆς Μετοχίου ἢ τοῦ Ἐξέστην! Ἀὐτοῖοιτοὶ σκελετοὶ ἐφαίνοντο σήμερον κείμενοι ἐπὶ τὴν πλευρῶν, εἰς τὰ ὄχθια, ἀντικρὺ τοῦ ναυπηγεῖου, μὲ τὰς σκολοβοφῶνας καὶ μισορισμῶνας σκινίδας των, μὲ τὰ σκουριασμένα κωπάρια των, καὶ τὰ διέχοντα στροβόλολα γωνία μωδερῶν, δι' ὅν διέτρεκον ἐκείθεν ἡ θαλάσση, ἐφαίνοντο ὀλοφροῦς μεδιῶντα, μὲ ὀδόντας ἄνω χιλιῶν, ὡς νὰ ὄρασαν βλέποντα ἐκ τοῦ ἀνεγγυῶν τὴν τόσην μισοῦσιν μερμυριαν καὶ μεταλλευτικότην τῶν ἀνθρώπων. Πόσα χεῖρες ἀνθρώπων, πορτοκῶδες ἐργασθεῖσα ἄλλοτε ἔδω, δὲν ἐκείνοτο ἐξῆρθε εἰς τὰ βόθρη τῆς γῆς, πόσα κωπάρια, πόσον ἔχουσα ἐκείθεν, ὡς νὰ ἦσαι ἡρεῖ, κατ' ἃ ἔλεγε γηραιὸς ναυτικός, «διὰ νὰ πωλήσῃς τις ἓνα κωπάρη ὀλοῦσιν», δὲν ἔδωσαν ἀδηνάριον κῆτη εἰς τὸν βόθρον τοῦ πόντου! Καὶ ὁμῶς ὁ γέρον ἐκείνος θαλασσινός, μὲ τὴν κωπῶν ἐφρονεῖαν, εἶχε χάσει ἀσπίος τὰ πλοῖον καὶ τοὺς δύο υἱούς του ἀπὸ τριαιτίαν πικρὰ τὸν Μαλέιν, καὶ τόρμη μὲ τὰ κωπάρια του, καὶ μὲ τὸν τρίτον τὸν υἱόν, ἐκιδέετο νὰ ναυπηγῆται ἄλλο πλοῖον μεγαλείτερον, ἔρημος τῶν κωπῶν τῶν βοθρῶν του! Ὅστις ἢ ἀνέγκη τοῦ βίου καὶ ἢ συνήθειαι δεσποῦσιν τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων! Αἱ ἐκείνον τὸ νέον τοῦτο πλοῖον ἴσως νὰ ἦται, ἂν ὄχι βυρανοπῆσις, τοῦλάχιστον παρηγορία διὰ τὸ γῆρας! Καὶ οὕτω θὰ ἐξηκολούθει νὰ διήγῃ τὰς τελευταίας ἡμέρας του, ὁ γηραιὸς θαλάσσιος λῆως, ἐσπέου θὰ ἤρχετο ἴσως ἡμέρα, κατ' ἣν ἡ θάλασσα, τὸ μέγιστον τοῦτο θηρίον, τὸ ὁποῖον ἐπιμένως προεκκλίνει, θὰ τὸν ἀνέριπτεν ἐξεγειρομένη ἀπὸ τῶν κόλπου τῆς ἕως τὸ στερέωμα, ὡς λέγει ὁ Βάρων, καὶ θὰ τὸν ἐπεμπεν ὀλοκῶντα εἰς τοὺς θεοὺς του», ἀπορρίπτουσα αὐτὸν ὀπίσω εἰς τὴν γῆν. «Ἐκεῖ ἔς κείνα! There let him lay!

Κ' ἐξηκολούθησον διαρκῶς νὰ ναυπηγῶσαι πλοῖα, καὶ ἡ τέχνη ἐτελειοποιεῖτο καὶ τὰ ἐμπόριον ἠῤῥεαν. Πᾶς, ὅστις ἠθέλε νὰ ναυπηγῆται, εἶχε πρῶτον ἀνὰ βούλην τὸν κωπῶν Λιμνῆν τὸν Κωστανδιανό, μὲ τὴν μικρὰν του κωπῶν, μὲ τὸ ἠλεκτρικὸν σῆμα, ὅστις εἶχεν ἰδεῖ καὶ ἀκούσει πολλὰ εἰς τὴν ζοῆν του, ὁ μισορῆτης. Τὰς ἡμέρας τοῦ γῆρατός του τὰς ἔδωσαν κωπῶν τῶν θεατῆς τῶν ναυπηγομένων πλοίων, ἐρχόμενος κατὰ πᾶσαν ἐσπέρα μὲ τὴν κωπῶν του, μὲ τὴν μικρὰν κωπῶν σκακῶν του κωπῶν τῶν ἐπὶ τοῦ τσοχίνου ἐπαναβιβάσκον, διὰ νὰ κωπῶν τὸς κωπῶν καὶ τὰς ἐλάδας τῶν ἄλλων καὶ παρηγορηθῆ, διότι, πισθῆς εἰς τὰς ἀπαθήσεις τῶν υἱῶν του, λαχρῶνόμενος, ὅτι ἦτο πᾶρα πολὺ γέρον, εἶχε

παραγορήσει αυτοῖς τὴν πλοιαρχίαν. «Σὰ θὰ κάμειτε τὸ σταυρὸ σας νὰ κόψετε τὸν κερσετέ, παιδιά, νὰ κυττάξετε καλὰ πόσω ἡμερῶ θὰ εἶνε τὸ φεγγάρι. . . . Κι' ὄντας θὰ σκαρώσετε, μὲ τὸ κιάλι, νὰ ξετιλίξετε ποῦ εἶνε ὁ ἄστέρης. . . Βάρδα μπένε, νὰ μὴ σκαρώσετε μουνδὲ νὰ τὸ ρίξετε στὸ γυαλὸ τὴν ἡμέρα ποῦ εἶνε ἴσιτρούσι. . .» Καὶ ἔδιδε βραδύγλωσσος πολυτίμους ὀδηγίας εἰς τὸν πλοίαρχον, ὡς καὶ εἰς τὸν πρωτομάστορον, περὶ πάντων τῶν συντελούντων εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ναυπήγησιν ὡς καὶ τὴν εὐδόωσιν καὶ προκοπὴν τοῦ πλοίου. Ὅστις δὲν τὸν ἤκουε, τόσον χειρότερα δι' αὐτόν! Νεωτερισταὶ τινες πλοίαρχοι ἐδοκίμισαν νὰ τὸν παρακούσουν, καὶ ὑπέφεραν σκληρῶς. ***

Ἐνθυμείσαι, ὑπῆρχαν τότε τρεῖς μεγάλα σκάφη πλησίον ἀλλήλων ναυπηγούμενα, ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀρχιναυπηγόν. Θαναμάσιος ἀνθρώπος! Πῶς ἠδύνατο νὰ ἐπαρῆ καὶ εἰς τὰ τρία τρέχων ἀπὸ σκάφης εἰς σκάφην, μὴ ἕνα πῆχυν εἰς τὴν χεῖρα, μὲ μίαν στάθμην καὶ μὴ ἕν σκεπάρνον ἀπὸ τοῦ ἀγγένου κρεμάμενον μὲ τὴν λαβὴν ἐπὶ τοῦ στέρνου. Καὶ ὁποῖα στρατιὰ ἀνθρώπων ἐτέλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς του! Ὁ πλοίαρχος, οἱ βοηθοὶ του, οἱ πριονιστά, οἱ πελωρηταί, οἱ μαραγκοὶ καὶ οἱ καλαράται. Δὲν ἔλειπαν καὶ οἱ γύφτοι, ὅστινες εἶγον ἰδρῶσαι προερίως ἀνὰ μίαν καλύβην ὀπισθεν ἐνὸς ἐκάστου τῶν σκαφῶν. Καὶ μὲ τὴν κάμινον πλήρη ἀνθράκων, μὲ τοὺς φυσητήρας, μὲ τοὺς ἄκμονας, μὲ τοὺς ραιστήρας καὶ τὰς βαρεῖας σφύρας των, ἔκοπταν, ἔκοπταν μεγάλα καρφία, δζαβέτταις. Ὅποῖος ροβερός θόρυβος! Οἱ κύριοι τοῦ ραιστήρος ἐπνιγον τὸν ἔρρυθμον τριγμὸν τοῦ πριονιστοῦ, ὁ κρότος τοῦ σκεπάρνου ἐκάλυπτε τὸν δοῦπαν τῆς ξυλίνης ματσόλας, δι' ἧς ἐκτύπα τὸ στυπίον ὁ καλαράτης, καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους κρότους ἐδέσποζεν ὁ βαρὺς ροῖβδος τοῦ πελωρίου ραιστήρος, δι' οὗ ἐνέπνιγον τὰ χονδρὰ καρφία καὶ τοὺς ξυλίνους ἤλους, ταις καθήλαις, εἰς τὰς στρογγύλας πλευρὰς τοῦ κολοσσίου σκάφους. Καὶ ὑψηλός, μεγαλόκορμος ἀνήρ, μὲ ὀρθὰς τὰς πλάτας, μὲ τὸ κόκκινον πλατὴ ζωνάρι, συνέχον τὴν μακρὰν σέλλαν τοῦ βρακίου ὑπὸ τοὺς βουβωνάς του, εἶχε ἀναβῆ, ὁ δαιμόνιος, ἕψηλὰ ἐπὶ τῆς κωπαστῆς, καὶ ὁ ἴσκιος του μακρός, ὑπὸ τὰς τελευταίας ἀκτῖνας τοῦ δύνοντος ἡλίου, ἐμεγεθύνετο τεραστίως, τῶν μὲν σκελῶν πιπτόντων ἐντεῦθεν τῆς λίμνης ἐπὶ τῶν φρυτῶν τοῦ σικυῶνος, τοῦ δὲ κορμοῦ ἀορίστως κυμαινόμενον ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ τῆς κερφαλῆς ζφρωφουμένης μεγαλοπρεπῶς πέραν τῆς λίμνης, πρὸς ἀνατολάς, εἰς τὴν ὑπὸρρειαν τοῦ βουνοῦ. Ὁδτος ἦτο ὁ πουροδόξης, ἔργον ἔχων τὸ ν' ἀνοίγῃ τρύπαις. Ὑπερμέγεθες πισσωμένον ζεμπλιον, κείμενον κἄπου, ἀνάμεσα εἰς δύο

βουβά, μεγάλη ξύλα, ὑπὸ τὴν πρῶμην, ἦτο γεμάτον ἀπὸ τριβέλια διαφόρων μεγεθῶν, ἕως τρεῖς δωδεκάδας, ὧν τὸ μὲν μικρότερον θὰ ἦτο ἕως δύο σπιθαμῶν, τὸ δὲ μέγιστον, βαρὺ, ὀγκώδες, ἦτο σχεδὸν ἴσον μὲ τὸ ἀνάστημα τοῦ κειμένου του. Τὴν σαιγιτὴν ταύτην ἐχειρίζετο ἀκριβῶς ἐν τῶν μεγίστων τρυπανίων, καὶ ἐκνιπεν, ὁ θαναμάσιος, ἐπὶ τῆς κωπαστῆς, αἰωροσύμενος ὡς σχοινοβάτης, καὶ ἦνοιγε βαθεῖαν κείθεν ὀπὴν εἰς μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους. Ὡ τῆς ἀκαταληψίας!

Ἄλλ' ὁ ἥλιος ἐκρύβη ἤδη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοῦ πετρώδους βουνοῦ, καὶ ὁ ἴσκιος τοῦ πουροδόξῃ διεγράφη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος καὶ ἀπὸ τὴν ἄμιον τῆς παραλίας. Οἱ μαστόροι, καθὼς καὶ οἱ πολλοὶ ἐπισκέπται, οἱ περιπατηταὶ τῆς ἐσπέρας, ὄκτινες ἤρχοντο νὰ συγκοπιᾶζωσι καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ βλέμμα εἰς τοὺς ἰδρωτάς τῶν ἄλλων, κ' ἐνίστη νὰ τοὺς χασομερῶσι μὲ τὰ ἀκίρους ἐρωτήσεις των, διασκελιστάντες τὰ παντοῦ ἐσκορπισμένα ἀνὰ τὸ ναυπηγεῖον βουβά, δοκοὺς καὶ στραβόξυλα, συνήχθησαν ὅλοι ἐν συγκεχυμένῳ βόμβῳ, περὶ τὴν μικρὰν καλύβην τοῦ πλοίαρχου, ἦτις ἦτο πλήρης τάνων καὶ τεμαχιῶν ξύλου καὶ σπειρίδιων μὲ ἐργαλεῖα καὶ τινῶν ἐκδοκίμων καὶ κλινοσκεπασμάτων, διὰ νὰ πῶσιν ὅλοι τὸ ταῖ πουρο, ἀπὸ μεγάλην χιλιάριον φιάλην, μὲ τὸ αὐτὸ ποτήριον ὅλοι. Μόνος ὁ πελωριος καρὰβόσκιλος, ὁ προσηδεδεμένος μὲ στερεὰν ἄλλισον ἔξω τῆς καλύβης, ὀπισθεν τῆς πρῶμης τοῦ δεγῆλου σκάφους, ἐξέπεμπεν ἀπειρητικὸν ὑπόκωπον γρυλλισμὸν, ὡς νὰ διέκριεν αὐτὸς μόνος τὸν βόμβον τῶν κηφήνων ἀπὸ τοῦ βόμβου τῶν μελισσῶν, κ' ἐφαίνετο, ἂν τοῦ τὸ ἐπέτρειπαν, ἔτοιμος νὰ ἐφορηθῆ. Ἄλλ' ὁ πλοίαρχος, ὁ καπετὰν Γιωργάνης, ὅστις ἐφαίνετο κἄπως μαρρωμένος, μὲ τοὺς μακροὺς ἀγκιστροειδεῖς ξανθοὺς μύστακός του, τὸ ἡλιοκαῆς πρόσωπον καὶ τὸ μικρὸν ἀνάστημα, διὰ μονοσυλλάβων ἀνέκοπτε τὴν ὁρμὴν του. «Πῶσα, Τσοῦρμο! κάτω, Τσοῦρμο!» Ὁ Τσοῦρμος ὑπήκουεν, ἀλλὰ μετὰ δυσκολίας, καὶ ἐξέφραζε τὴν λύπην του διὰ παρατεταμένων γαυγισμῶν. Ἦρχισε νὰ κυκλοφορῆ τὸ ποτήριον τῆς δακῆς, καὶ οἱ ναυπηγοὶ ὅλοι καὶ οἱ περιπατηταὶ ἔλεγαν τὰς συνήθεις εὐχάς: «Καλορρίζικο! μάλαμα τὸ καρφί τ', καπετάνιο! Καλὸ πλέμημο!» Τὴν τελευταίαν λέξιν οἱ κλειστοὶ ἐπρόφεραν, κατὰ παραφθοράν, πλέμημο. Καὶ εἰς περιεργὸς ἀνθρώπος μὲ χονδρὸν ἄσχημον πρόσωπον, μὲ παχύτατον μῦστακα ἐπικαθήμενον ὡς στοιβὰ ἐπὶ τῶν μῆλων τῶν παρειῶν του ἕως τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡμιναύτης καὶ ἡμιεργάτης καὶ ἡμιεφορτωτῆς (οὗτος ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Χάραυλος, ὁ ἴδιος ὅστις πηδα-

λιουχῶν ποτε ἐν μακρῷ ταξιδίῳ, κατὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν, ἐπὶ μεγάλῳ πλοίου, τὴν νύκτα, ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ πλοίαρχου, περιπατοῦντος κατὰ μήκος τοῦ καταστρώματος ἀπὸ τὴν κούμιν εἰς τὴν πρῶσαν: «Ἄ' ἔχεις, βρε Ἀλέξανδρε, κ' ἀναστεναίξεις;» κ' ἐκεῖνος ἀπήτησε: «Συλλογίζομαι, καπετάνιε, πῶς θὰ τὰ πληρώσωμι, τόσα ἐκατομῆρια ποῦ χωσιταί το Ἔθνος!» οὗτος λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος Χάραυλος, ὀλίγον πέραν τοῦ δέοντος ἀφελῆς, προσληφθεὶς ἀπὸ τῆς προτερίας διὰ νὰ ὑπηρετῆ εἰς τὴν ναυπήγησιν τοῦ σκάφους, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά του διὰ νὰ πῆ καὶ νὰ χωρεῖται, ἐπρόφερον ἐξ ὑπερβαλλούσης ἀδεξιότητος ὡς ἔβη τὴν ἀνωτέρω σημειωθεῖσαν λέξιν:

— Καλὸ μελέμημο, καπετάνιο!

Οἱ ἄλλοι ἐκίχχισαν ὁ ξανθομούστακος πλοίαρχος συνωφρονώθη, ὁ Τσοῦρμος ἠγέρθη ἐπὶ τῶν οὐσιῶν ποδῶν καὶ ἀφήκε φροβερὰν ὕλακην! Ὁ ἀδελφὸς τοῦ πλοίαρχου, ὁ Δημήτριος ὁ Τουμπιδας, ἤγειρε τὴν χεῖρα ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τὸν σβέρκον τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Χάραυλον καὶ νὰ τοῦ καταφέρῃ ὀλίγους κοινύλους. Ὁ καπετὰν Γιωργάνης τὸν ἐμπόδισεν, ἂν καὶ τοῦ ἐκόστισε πολὺ. Διότι ὅλοι οἱ ναυτικοί, καὶ οἱ πλέον μαρρωμένοι σχετικῶς, δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένοι δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων. Πῶς νὰ μὴν εὐνὲ τις δευσιδαιμον, ὅταν ὀδετῆ μὲ τὸ μεγαλεῖτερον θηρίον, ὅταν πωλαίη μὲ τὸ ἄγνωστον, καὶ δὲν εἰδείρη, ἂν αὐτοῖον θὰ ἐπιπλῆ ἢ θὰ ποντισθῆ, ἂν θὰ εἶνε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἢ εἰς τὸν πυθμένα; — Ὁ πλοίαρχος ἠρεσέθη μόνον τὰ ἐπιη ὀργίλως:

— Ἀνάκ τῆ γλώσσα σ', βρε στραβο-Χάραυλε. . . νὰ μὴν ἀρπάξω τὴ σαλαμάστρα, τώρα. . .

Καὶ μετὰ δυσκολίας πολλῆς ἐμπόδισε τὸν ἀδελφόν του νὰ μὴν τὸν αἰκίσῃ.

Ἐκεῖ, ὀπισθεν τῶν θάμνων τοῦ φράκτου, ἐν μέσῳ τῶν χωραφίων, ἀμπέλων καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔπου ὄχι σπανίως ἢ μὲν θάλασσα ἐπάτει καὶ ἀφομοίου τὸ ἦμισυ κήπου ἢ ἀγροῦ μὲ σικῆς, μηλέας καὶ ἀπιδέας, οἱ δὲ διαβίται ἐκαμναν δρόμον τὸ ἄλλο ἦμισυ τοῦ αὐτοῦ κήπου ἢ ἀγροῦ (καὶ οἱ εὐτεχεῖς ἰδιοκτῆται εἰς ποῖον νὰ προσκλυθῶσιν;) ἤκουεσ πολλῶς τὴν ἐσπέραν περὶ τὸ λυκόφως, ἐνῶ οἱ ναυπηγοὶ φροτωμένοι τὰ ζεμπλία μὲ τὰ σιδερέα των ἐπέστρεφαν εἰς τὴν πολίχνην, ἤκουεσ, μετὰξὺ δύο ἢ τριῶν μαραγκῶν, μέτρούντων τὰς ἡμέρας ἕωσαῦ ἔβδη ἢ πρώτη Κυριακῆ, κατόπιν τῆς ὁποίας εἶποντο κατὰ σειράν τρεῖς ἢ τέσσαρες ἑορταὶ (τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων τῶν Δώδεκα, τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ τῆς Ἁγίας Ἐσθῆτος), καὶ ἀναλογιζομένων μετὰ προαπὸβλάσεως μελλούσης μακαριότητος, δεῖ θὰ ἔπλεον ὅσον ὀπῶ ἀντικρῖ,

εἰς τὴν ἀνατολικὴν νῆσον, τὴν κρατούσαν δέσμη πανταχόσε τῆς γῆς ὅλα τὰ τέκνα τῆς μὲ ἀόρατον συμπαθὲς νῆμα πύθου καὶ νοσηταλγίας, θὰ ἔπλεον ὅλοι στοιβαζόμενοι εἰς δύο μεγάλας ὀγκώδεις ἔργα τῶν χειρῶν των, ὑπὸς ἐπὶ τετραήμερον ἑορτάσωσιν ἤκουεσ, λέγω, διάλογον οἷος ὁ ἔβη:

— Νά, κοντεύοιμε τώρα, Νταντῆ. . .

— Ἀργοῦμε ἀκόμα, Μπεράνη. . .

— Ἦ τί λές, βρε Νταντῆ; . . . Δευτέρω πέρισε, Ἦρτε Ἐτεριάδ' μιὰ, Ἦερε Ἐπαρασκευὴ δυνά, Σαββῆτα, πρῶτα ὁ Θεὸς εἴμασσε πέρα.

Καὶ οὕτως ὁδὸς μακρὰ βραχεῖα γίνεται, ὄχι κατὰ τὸν Σοφοκλέα.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο πάντοτε ἐσπέρα, ὅταν ἐβαινεσ πρὸς τὴν ἀμμόδη ἐκείνην παραλίαν μὲ τὰ βραβῆ ὕδατα, καὶ δὲν ἐβλεπεσ πάντοτε ὁμάδας ἀνθρώπων ἐπιστρεφόντων ἐκ τοῦ ναυπηγεῖου, οὐδὲ πτωχῶν γυναικῶν φροτωμένων ἀσκήκως πλήρεις πελεωνδῶν ἐπὶ τῶν ἰσχνῶν ὤμων των. Ἦτο πρῶτα, καὶ δὲν εἶχε παρῆλθαι ὁ χειμὼν, καὶ δὲν εἶχαν σκαρώσει ἀκόμη τὰ μεγάλα σκάφη. Εἰς τὸ ναυπηγεῖον μίαν μόνον βρατατέρα καὶ δύο βάρκα μικρὰ ὑπῆρχαν σκαρωμένα. Δὲν εἰργάζοντο ἐκεῖ εἰμὴ ὁ μαστρο-Γιωργός, Θεὸς σχωρεσ' τον, ὁ Βαγγελάκης, μὲ τὴν κοκκίνην σκούφιαν του, ἦτις δὲν ἦτο οὔτε φέσι οὔτε κοδῆκος οὔτε καπέλλο, ἀλλὰ μετέβην ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ τοὺς πισσωμένους ἀρπάδες του καὶ μὲ τὴν πολύχρον ἀπὸ ἐμφαλώματα κημιζόταν του, καὶ ὁ Γιάννης τῆς Παναγιούς, μὲ τὸ ὑψηλὸν καὶ ὀρθὸν φέσι του, μὲ τὴν μακρὰν καὶ πολύπτυχον βράκαν του, μὲ τὴν ἄσπρην φανέλλαν καὶ μὲ τὴν μεγάλην ζεμπλίαν του. Ὁ ἥλιος μόλις εἶχε ἀνατελλῆ, διαλύων τοὺς ἀνερχομένους ἀπὸ τὴν θάλασσαν πρὸς τὴν πρῶσιν ἔσαν ἀκτῖναι λευκοὺς ἀτμούς, τὰ ὕδατα ἦσαν ἄγχα ἀπὸ τὸν ἀσπενῆ ἄνεμον, ὅστις ἐκρύσα. Ἐφαίνετο τὴν πρῶσαν ἐκείνην, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Βορρᾶς ἐβρέθη εἰς διάθεσιν φιλοπαίγμονα, θαπεύων μαλακὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἡ ψυχρὰ ὄρη δὲν ἦτο δυσάρεστος εἰς τὸν μικρὸν κτηματῆαν τὸν ἐπιβαίνοντα τοῦ ὄνου καὶ ἀπερχόμενον εἰς τὸν ἀγρὸν του, οὐδὲ εἰς τὸν ζευγγιάτην, τὸν διὰ τῆς φωνῆς ἀποκτείνοντα τὰ πελεύσματα εἰς τοὺς βαῦς του:

— Ὁ! μελῖσ' ὄξου, μαυρομάτ'! καὶ διὰ τοῦ βλέμματος θαπεύοντα τὴν μεγάλην χύτραν μὲ τὰ καλομαγειρευμένα μὲ ἱκανὸν εὐώδες ἔλαιον φασόλια, καὶ μὲ ἀφρόνον κόκκινον πιπεριάν, τὴν ὁποῖαν, μὲ τὸ ἐξοχημένον βλέμμα του, εἶχε ἀνακαλύψει ἔβδη ἐρχομένην ἀπασθεν τῶν θάμνων ὀλονὲν καὶ πλησιάζουσαν σκεπασμένην καλὰ διὰ νὰ μὴν κρυώσῃ τὸ φαγητόν, ἐπιστέφρουσαν τὸν μέγαν κόφρινον, ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς φιλοτίμου οἰκοκυρᾶς, σχεδὸν ἀρμενίζουσαν ὡς βάρκιαν, χωρὶς νὰ φαίνωνται οὔτε αἱ χεῖρες αἱ ὑποβαταζούσαι οὔτε οἱ πόδες αἱ βηματίζουσαι.

Ὀλίγαι στιγμαὶ θὰ παρήρχοντο ἀκόμη, καὶ ὁ μὲν μελίσσης καὶ ὁ μαιρομιμάτης, ἀπολυόμενοι πρὸς ὄριον τοῦ ζυγοῦ, θὰ ἔβρισκον μακαρίως παρὰ τὰς χονδρὰς καὶ δξώδεις ῥίξας τῶν ἐλαιῶν, ὁ δὲ ζευγηλάτης καὶ ὁ βοηθὸς του, θὰ παρεκάθιζον ἐπιφθόνως ὑπὸ τὸ ἐβλογημένον κρύλλωμα, καὶ θὰ ἐπειρῶντο ἐγγύτερον τῆς χύτρας.

Ἄλλὰ σύ, φίλε, δὲν προσεῖχες τότε εἰς τὰ τετριμμένα αὐτὰ, ἀλλ' ἐφιθόνεις μᾶλλον τοὺς μικροὺς δεκαετῆς παῖδας, τοὺς ἀνασηκῶνοντας τὴν περισκελίδα ὡς τὸν μηρόν, φέροντας τὰ πέδιλα εἰς τὸ θυλάκιον καὶ θαλασσοῦνοντας ὑπὲρ τὸ γόνυ εἰς τὸ κύμα. Ἐβλεπες ἔξωφρα ἕνα τούτων νὰ κύπτῃ νὰ συλλαμβάνῃ μὲ τὴν καλάμην μικρὸν ἀκαπόδιον, νὰ τὸ δαγκάνῃ εἰς τὸν λαιμόν, ν' ἀγωνίζεται ν' ἀποσπᾷσθαι ἀπὸ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς του τοὺς μυζητήρας, νὰ τρέξῃ εἰς τὴν ἄμμον καὶ νὰ τὸ κοπανίξῃ γενναίως εἰς τὸν πρῶτον λίθον, τὸν ὁποῖον θὰ εὗρισκε, λείψανον παρουρηθέντος ἀπὸ τὰ κύματα ξηρολιθίνου περιβόλου κήπου ἢ ἐρείπιον πάλαι ποτὲ ὑπαρξίας προκαιρίας. Καὶ ἡ μήτηρ σου ἢ φιλότιμος ἄχι μόνον δὲν σοῦ ἐπέτρειπε νὰ τρέξῃς, ὅπως ἄλλοι, ἀνυπόδητος καὶ σύ, ἀλλ' ἀπήγει νὰ φορῆς καὶ κάλτσας. Ὅποια δεσμὰ παιδαγωγικῆς δουλοσύνης! Εὐτυχῶς εἶχες πλησίον σου τὸν φίλον σου τὸν Χριστοδουλήν, ὅστις ὀμιλεῖ μὲ σέ, ἦτο εὐτυχέστερος κατὰ τοῦτο, ὅτι ἦτο πάντοτε ξυπόλυτος, καὶ οὐδ' ἐφόρει ποτὲ κάλτσας. Φιλότιμον παιδίον! Ἐτρέχε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀπὸ γυαλὸν εἰς γυαλόν, ἔβγαζε γρινιάσεις, πορφύρας καὶ πεταλίδες διὰ δύο, καβούρια διὰ τρεῖς, ἀκαπόδια διὰ τέσσαρες. Καὶ μέρος μὲν αὐτῶν ἔκρινε δολώματα, διὰ νὰ ψαρεύῃ μὲ τὴν καλαμιάν ἀπὸ τὸ δειλινὸν ἕως τὸ βράδυ, μέρος δὲ ἐμοιράζετο φιλαδέλφως μὲ σέ. Τὴν πρωΐαν ἐκείνην ὀλίγον πρὶν φθάσῃς εἰς τὸν μύλον τοῦ Μπαρμαπαταγαϊώτη, ὅστις ἴσταιται ὡς φροντὸς πρὸς τὸ δυτικὸν στόμιον τῆς λίμνης, ἐκεῖ ὅπου ἦτο οὐδέτερον ἕδαφος μετὰξὺ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, ὁ φίλος σου ὁ Χριστοδουλῆς, ἐπειδὴ εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὰ ὕδατα ἐβαθύνοντο ὀλίγον τι ἀποτόμως, δὲν εὗρισκετο πολὺ μακρὰν εἰς τὸ κύμα, καὶ ἅμα εἶδεν, ὅτι ἡ Πολύμνια πλησιάζουσα ἤρχισε νὰ σοῦ ὀμιλῇ, ἔσπευσε νὰ ἀποβῆ εἰς τὴν ξηρὰν διὰ ν' ἀκούσῃ τί σοῦ ἔλεγε.

Ὅποσον λεπτοφρὸς πῶμα ἐσκέπιζεν ἡ λειομέταξος ὄσφρη ἐσθῆς! Πῶς διεγράφετο ἀρμονικῶς ἡ μορφή της μὲ γνοῶδη πάλλευνον χρῶμα καὶ τὰ ἐρυθρὰ μῆλα τῶν παρειῶν, μὲ τὸν μελλήχρησον λαιμόν καὶ μὲ τὸ ἐλαφρῶς κολποῦμενον στηθὸς της! Πόσον ἄβραϊ ἦσαν αἱ χεῖρες, καὶ πόσον μελωδικῆ ἐπαλλεν εἰς τὸ αὖς σου ἡ θεσπεσία φωνή της! Ἡ ξανθοπλόκαμος κόμη αὐτῆς μέλητος ὀλίγον, ὡς νὰ ἐβιάσθῃ νὰ καλλωπισθῇ διὰ νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἀπολαύσῃ τὴν θαλασσίαν

αἴθραν καὶ τὸν τερπνὸν τῆς ἀμμουδιάς περιπατόν, ἀερίζετο ἀπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ, καὶ τὸ ὄμμα της, μὲ τὰ μακρὰ ματιόλαδα ὡς περιεφρόρος ὀπίστος, σ' ἐσπείτενε γλυκὰ εἰς τὴν καρδίαν. Ἐνθουμιασαί! Ὅποῖον αἰσθητὴν ἐδοκίμασες τότε, καὶ πῶς, δεκατετραετῆς μόλις, ἠρωτεύθης ἦδη; Ἡ Πολύμνια σοῦ ὀμίλησεν! Ἡ Πολύμνια σ' ἐκάλει ὀνομασί! Ὅποια παιδικὴ μέθη, εὐκόλως παραχθείσαι διὰ μικρᾶς δόσεως θευστοῦ! Ἐφαινετο, ὅτι δὲν ἐσήκωνες περισσύτερον. Καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀπλοῦσιαιον. Ὁ ἀδελφὸς της, δωδεκαετῆς, ἐκείνος εἴξευρε τὸ νόμῳ σου καὶ εἶπε τίς εἶσαι εἰς τὴν Πολύμνιαν. Καὶ αὐτὴ δὲν ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἐσαγίτενε τὴν καρδίαν σου, ἂν σοῦ ἀπέτεινε τὸν λόγον, ἀφοῦ μάλιστα ἤθελε νὰ σοῦ ζητήσῃ ἐκδοῦλεσιν. Ἐν τούτοις ὁ Χριστοδουλῆς ἔτρεξε πλησίον σου, καταβιβάσας ἐν σπουδῇ τὴν περισκελίδα του, ὡς διὰ νὰ μοιρασθῇ τὸ βάρος τῆς εὐτυχίας.

Ἡ μελωδικὴ φωνὴ τῆς Πολυμνίας εἶπε:

— Ἐέρεις, ποῦ εἶνε ἴτσια; μισοεῖς νὰ μοῦ κόψῃς τίποτε ἴτσια;

Σὺ ἔμενες κεχηγνός.

Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁ Χριστοδουλῆς εἶχε φθάσει ἦδη.

— Μπαρᾶβο! μπαρᾶβο!... κυρία Πολύμνια! Ἐγὼ τὰ ξέρω ποῦ εἶνε τὰ ἴτσια... τώρα νὰ πάμε νὰ κόψουμε...

— Θὰ μὲ ὑποχρεώσετε πολὺ, ἐπανέλαβε καὶ πρὸς τοὺς δύο ἢ Πολύμνια.

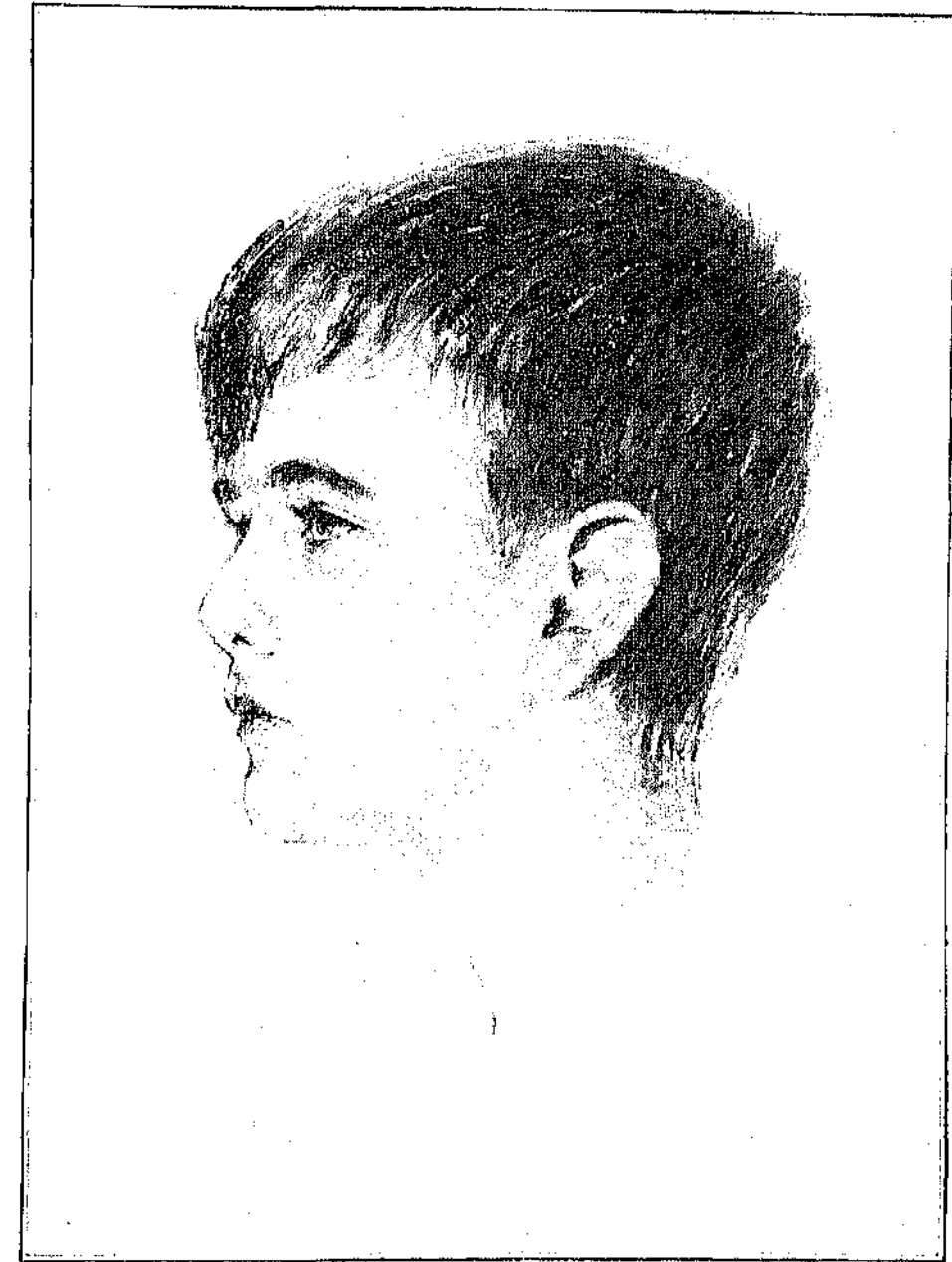
Καὶ ὁ Χριστοδουλῆς ἔτρεξεν ἐλαφρόπους, μὲ τὸ ἐν μπουδονάρι του ἀνασηκῶμενον ἀκόμη ἕως τὸ γόνυ, μὲ τὸ ἄλλο καταβιβασμένον εἰς τὸν ἀστράγαλον, ξυπόλυτος, μὲ τὰ πόδια παπουδιασμένα, μαῦρα, ψημένα ἀπὸ τὴν ἄμμην τοῦ κύματος. Ἐτρέξες καὶ σὺ κατόπιον του ὀκνός, ἀσθημαίνων, ἀλλ' ἕως νὰ φθάσῃς εἰς τὴν ὄχθην τῆς λίμνης, πατῶν ἐπὶ τοῦ ὀλισθηροῦ βάλτου, γλιστρῶν, ἀνάμεσα εἰς ταῖς ἀρμυρήθρας καὶ εἰς ταῖς βουρλιὰς, ὁ Χριστοδουλῆς εἶχε κόψει ἦδη ὀλόκληρον δεσμίδα ἐκ τῶν πρωίμων εὐωδῶν καὶ μεθυστικῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα ἐξήτει ἡ Πολύμνια, τρέχων ἀπὸ συστάδα χόρτου εἰς συστάδα, αἵτινες ἐσκόλαζαν φιλαδέλφως τὰ πτωχὰ ὠρεῖα ἄνθη, τὰ τόσον τρυφερὰ καὶ ἀσθενῆ, μὲ τὰ λευκὰ πέταλα καὶ τὸν ὄχρον ὑπερον, τὰ ὁποῖα ἐφαινοντο ὡς νὰ παρακονοῦνται, διατὶ νὰ φύωνται εἰς τὸ χῶμα καὶ νὰ εἶνε τόσον χαμαιπετῆ ὁ Χριστοδουλῆς τὰ ἔκοπτεν ἀσπλάγγως, ἀνὰ δύο καὶ τρία, μεμιγμένα μὲ χόρτα, καὶ τὰ ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς ὀλένης τῆς χειρὸς του, μεταβαίνων ἀπὸ βουρλιὰν εἰς βουρλιάν, βλέπων τὰ βούρλα καὶ ἀναστενάζων, διατὶ νὰ μὴν ἔχη ἀλιεύσει μὲ τὰς χεῖρας του τόσαις πέρκαϊς καὶ τριγλία, ὅσα βούρλα ἔβλεπε, καὶ διατὶ νὰ μὴ δύναται νὰ χρησιμοποίησῃ ταῦτα ὅπως δογμαθίαση ἐκεῖνα. Μέχρις οὐ κατορθώσῃς καὶ σὺ νὰ εὕρῃς ὀλίγα

ἴτσια νὰ κόψῃς, ὁ Χριστοδουλῆς εἶχε καταρτίσει ἦδη ὀλόκληρον ἀγκαλίδα, κ' ἐπέστρεφε τρέχων πρὸς τὸν ἀνεμόμυλον, ἐκεῖ ὅπου ἴσταιτο περιμένουσα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της ἡ Πολύμνια. Ἐν τούτοις ἐπρόφρασες καὶ σὺ καὶ τῆς ἑρεφῆς μακρᾶν, βση ἠδύνατο νὰ συνθλιβῇ μετὰξὺ ἀντίχειρος καὶ λιγανοῦ, δεσμίδα, ἀλλὰ τὸ ἐδχαρι-

σῶ τὸ πρὸς σέ ἦτο, ὅς εἰκός, γλιτωτότερον ἀπὸ τὸ ἐδχαριστῶ τὸ πρὸς τὸν φίλον σου. Καὶ σὺ ἦτον ἔμεινες ἐδχαριστημένος, ὀλιγαρχῆς καὶ κυριεύμενος ὑπὸ ἀναισθητοῦ νύμφης, ὀμοιότητος μὲ τὸ τρυφερὸν ἐκεῖνο ἄνθος, τὸ ὁποῖον ἐξήτει μὲν ἀπὸ σέ, ἔλαβε δὲ ἀπὸ τὸν φίλον σου ἡ Πολύμνια.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ πρῶτον]

A. ΠΑΠΑΔΑΜΑΝΤΗΣ

ΣΠΟΥΔΗ

ΠΑΥΛΟΣ ΣΠΟΥΔΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΝ*

*Υπολαμβάνω γὰρ τοὺς υἱεὶς ἡμῶν βαλόντας ἐσεσθί, κατὰ τὸν ἄριστον τοῦτον.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟ

Η διαφορά τῶν ἀνθρωπίνων χαρακτήρων εἶναι τόσον βαθεῖα, ὥστε ἡ περιγραφή καὶ ἡ ὑπαγωγή τῶν ἀθροιστικῶς εἰς μίαν συνολικὴν μορφήν δὲν εἶναι διόλου εὐκόλος.

Ο χαρακτήρ, ἡ κρυφὴ αὐτῆ δύναμις, ὅπου ἐνεργεῖ χωρὶς μέσα, μὲ μόνην τὴν παρουσίαν τῆς, εἶναι δύσκολον νὰ ἐξηγηθῆ ἐπαρκῶς καὶ σαφῶς.

Τὸ πνεῦμα ἔχει τὰς συνηθείας του, τὴν δυνάμιν του ἢ καρδίαν τὰ αἰσθητήριά της, ἡ ἐνέργεια τὴν ὀρισμένην κατεύθυνσίν της· ὅλα τὰ ψυχῶν κινήματα κείνουν πρὸς κάποιον σκοπὸν. Τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν αὐτῶν δυνάμεων, ἡ ἔκφρασις, ὅπου ἠμποροῦν νὰ λάβουν τὰ αἰσθητήρια, τὰ πάθη, ἡ ἰδέα, ἀποτελοῦν τὸν χαρακτήρα.

Ἡ εὐφυΐα, ἡ εὐγλωττία, ἡ βλακεία, ἡ ὀραϊότης, ἡ ἀντιπάθεια, ὅλα αὐτὰ εἰς τὰς χαρακτηριστικὰ καὶ ἀπροσδιόριστοι ἰδιότητες ἐξασκοῦν ἓνα εἶδος προσωπικοῦ μαγνητισμοῦ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἄνθρωπος, ὅπου συμμετέχει εἰς τὴν ζωὴν τῶν πραγμάτων, λαμβάνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλώσῃ τοῦς ἰδίους νόμους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπακούει.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ τῶν ἀνθρώπων μᾶς δύνουν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν διαφορὰν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ θάρρους, τῆς δειλίας, τῆς δυνάμεως, τῆς κακίας, τῆς καλοσύνης· μᾶς παρουσιάζουν τὰς μορφάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας συνήθως ἠμικοροῦν νὰ προσωποποιηθῶν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ἐλαττώματα.

Ἡμικοροῦμεν νὰ εἰπωμεν, ὅτι χαρακτήρ εἶναι ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἀντικατοπτρίζονται, ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς προσωπικότητός μας, αἱ ἀρέται, τὰ ἔργα, οἱ λόγοι μας, αἱ δελήσεις μας, εἰς τὰ ἐξχωριστὰ ἰδιώματα καθενός.

Ἡ δὲ ὑπαγωγή ὀρισμένων ἀνθρωπίνων χαρακτήρων εἰς μίαν συνολικὴν μορφήν, ὁμοιάζει μὲ πρισματικὸν καθρέπτην, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγνώριζει κανεὶς τὴν ψυχικὴν του φυσιογνωμίαν, ἀλλὰ πάντως ἀλλοιωμένην καὶ παραμορφωμένην.

Ἡ περιγραφή τῶν χαρακτήρων, τὸ ψυχικὸν αὐτὸ σχεδιδόγραμμα ἑνὸς ἀνθρώπου, εἶναι καὶ αὐτὴ ἓνας τρόπος τῆς διαπραγματεύσεως τῆς ἡθικῆς, καὶ ἀνήκει εἰς τὸν Θεόφραστον.

Πρώτος δ' Ἀριστοτέλης, ἀνατόμος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὑπεστήριξε, ὅτι καὶ εἰς ἀρετὴν ἐδρίσκειται μεταξὺ δύο ἀντιθέτων ἐλαττωμάτων,

τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως. Ο Θεόφραστος ὁμως ἐμελέτησε τὰς αἰτίας τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, ἐσκέφθη νὰ συναθροίσῃ εἰς ἓν ἰδανικὸν πρόσωπον ὅλους τοὺς χαρακτήρας μίᾶς κακίας ἢ ἑνὸς ἐλαττώματος, καὶ ἐδημιούργησε μορφὰς γελοίας ἢ ἀπεχθεῖς.

Οἱ χαρακτήρες τοῦ Θεοφράστου εἶναι μίᾳ διαρκῆς ἀλλοιογία εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἀθηναίων. Εἰς αὐτοὺς ἀνευρίσκουμεν τὰς ἐσφαιρὰς τῶν, τὰς ἠθροσκευτικὰς τελετάς, τὰς δεισιδαιμονίας, τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς θεσμούς, τὴν στρεψοδικίαν, τὴν πολυτέλειαν, τὰς στοσάς, τὴν ἀγοράν, τὴν παλαίστραν.

Οἱ χαρακτήρες αὐτοὶ εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ τῆς κωμῆδος ἀπὸ αὐτοὺς ἐγεννήθη ἡ ἑλληνικὴ κωμῆδια τοῦ Μενάνδρου, τὴν ὁποῖαν ἐμμήθη ὁ Τερέντιος.

Ο Θεόφραστος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἐρεσσὸν τῆς Λέσβου, κατὰ τὸ 372 π. Χ. ἀπὸ πατέρα βαφέα. Μικρὸς ἀκόμη ἐπῆγεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐπορεύσασεν ὑπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην.

Ο Ἀριστοτέλης ἐξετίμησε τὴν εὐφυΐαν καὶ εὐγλωττίαν του, τὸν ὠνόμασε δὲ Θεόφραστον, ἐπειδὴ εὗρεσκεν ὅτι τὸ ἀληθινόν του ὄνομα Τύρταμος ἦτο τραχὺ εἰς τὴν προφοράν.

Καὶ ὅταν ὁ Ἀριστοτέλης κατηγορήθη ὡς ἀσεβῆς, διὰ τὴν ἀποφυγὴν δὲ τὰς κατηγορίας ἀπῆλθεν εἰς Χαλκίδα, τὸν Θεόφραστον ἐξέλεξε ὡς διδάσκαλόν του εἰς τὴν Περικατητικὴν σχολήν.

Ἡ φήμη τοῦ Θεοφράστου τότε ἤρχεισε νὰ κατακτῆ τὴν κοινὴν συμπάθειαν. Ο Σουΐδας ἀναφέρει ὅτι τὸν περιεστράχισαν διὰ τὸν μαθητὰ. Διὰ τοῦτο κινούμενος ἀπὸ ζήλοτυλίαν ὁ Ζήνων εἶπεν, ὅτι ἂν ὁ χορὸς τοῦ Θεοφράστου ἦτο συγκροτημένος ἀπὸ περισσοτέρων μουσικόν, ὁ ἰδικὸς του ὅμως εἶχε περισσοτέραν ἀρμονίαν.

Αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα δὲν ἀργήσαν νὰ φθάσουν εἰς τὸν Θεόφραστον. Ο πατὴρ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Φίλιππος τοῦ ἐπρόσφερε τὴν φιλίαν του καὶ μεγάλας τιμὰς, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ἐξήτησε νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν αὐλήν του. Καὶ ὅταν τὸν ἐκατηγόρησαν ὡς ἀσεβῆ, ὁ Ἄρειος Πάγος, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήγγοντο τὰ θρησκευτικὰς φύσεως ζητήματα, τὸν ἐκήρυξε παμνημονεῖ ἀθῶον.

Ο Θεόφραστος ὡς φιλόσοφος ἦτο θεϊστῆς ἠκολούθησε δὲ τὴν ἡθικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἤθελε νὰ συνδυάσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σωκρά-

τους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Ἐρρόνει ὅτι ἡ μετρία ἡδονῆ, τὴν ὁποῖαν μᾶς προσφέρει ἡ φύσις, καὶ ἡ κομῆότης τοῦ βίου ὄχι μόνον συνδυάζονται μὲ τὴν ἀληθινὴν ἐννοίαν τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὴν θεωροῦσιν καὶ μᾶς ἐκτρέφουν νὰ ἀξήσωμεν τὴν εὐτυχίαν μας. Ἐδίδασκον εἰς τοὺς μαθητὰς του νὰ ζῶν ὡσάν ἀληθινοὶ φιλόσοφοι καὶ καλοὶ πολῖται. Κατέκρινε τὰς προλήψεις καὶ ἐπολεμοῦσε τὰς κεραιόλυμους ἀμαρτίαις τῶν ὀλιγαρχικῶν. Ἐρρόνει, ὅτι διὰ νὰ εἶναι κανεὶς φιλόσοφος δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι κινῆτος ἢ οἰκτιρῶς. Στοιχεῖ εἶναι συνήθως ὅσα ἔχουν ὀργανισμὸν ἀναίσθητον εἰς τὸν κόνον καὶ εἰς τὴν ἡδονήν, ἢ ὅσα ἐδυναμώθησαν εἰς τὴν σαυδὴν, μακρὰν ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του, μὲ μόνον σκοπὸν νὰ ἐξηρηθῶν ὑπερῖνω αὐτῶν.

Ο Θεόφραστος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κινῆτους, ὅπου ἠβελαν τὸν φιλόσοφον μὲ ὀνητὸν φέρεμα, παρουσιάζετο πάντοτε εἰς τὴν διδασκαλίαν του μὲ καθρὸν καὶ κομῆον ἔνδυμα. Ἐρρόρει λεπτὰ ὀσώματα. ἔτρωγεν εἰς πολυτελεῖ τράπεζαν, καὶ ἐκατοικοῦσεν εἰς ἐρησῶρον οἶκτον.

Ἦτον εὐπορος, εἶχε πολλοὺς δούλους καὶ ἐξη πάντοτε μὲ γλῶσιν, καὶ μάλιστα τὸν κατηγοροῦσαν διὰ τὸν ἀσεμνον ἔρωτα, ὅπου εἶχε μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀριστοτέλους Νικόμαχον. Ἐνας ἀπὸ τοὺς δούλους του εἶχε ἀκολουθήσει τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα τοῦ Θεοφράστου, κατόπιν δὲ ἐδίδασκον, ὅτι ἡ προχὴ ἠμπορεῖ νὰ ἔξῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς μέσα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα, ὅπου δὲν τῆς ἀνήκει.

Δὲν γνωρίζομεν, ἂν ὁ Θεόφραστος ἐτροτίμησε τὴν φιλοσοφικὴν ἀφροντισίαν τοῦ ἀγάμου βίου ἀπὸ τὰ βίσινα τῆς οἰκογενείας, εἶναι ἕως βέβαιον, ὅτι δὲν ἀρῆσε τέτανα.

Ο Κικέρων ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεόφραστος ἐπροτιμοῦσε περισσότερο ἀπὸ καὶ εἰς τι νὰ ἐπαναπαύεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς φιλοσοφίας, τοῦτο ὅμως δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν Πλούταρχον, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Θεόφραστος ἐπολέμησε δύο φορές διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν τυραννίαν.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοφράστου πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἦτο μεγάλη, διὰ τοῦτο δὲν ἔπαισε νὰ διδάσῃ ὅτιε ὅταν ἐφθάσεν εἰς βαδὸν γῆρας, καὶ ὅταν δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ περιπατῆ, ἐξῆτει νὰ τὸν ὀδηγοῦν πρὸς τοὺς μαθητὰς του ἐπάνω εἰς φορεῖαν.

Ἡ λεπτότης τῶν τρόπων, ἡ χάρις τῆς ὀμιλίας, ἡ πολυμάθεια καὶ τὸ εἰρωνικὸν ἀνεῖμα τοῦ Θεοφράστου, ἔαμαν παντοῦ ἐπισημητὴν τὴν παρουσίαν του.

Καὶ ὡς ἦτο περιζήτητος, εὐχάρησε παντοῦ καὶ ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ πολλοὺς καὶ

διαφόρους ἀνθρώπους, καὶ νὰ σπουδάσῃ τὰ ἥθη καὶ τοὺς χαρακτήρας των.

Ο Θεόφραστος ἠγάπησε τὰς ἡδονὰς ὡς φιλόσοφος, καὶ τὰς ἐθεόρει ὡς ἀναπαύσεις χρησίμοις εἰς τὴν ἀρετήν. Τὰς γνώμας, ἀρχὰς καὶ κεκοιθῆσεις του, ὅσας ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, ὁ Στοβαῖος, ὁ Διογένης Λαέρτιος, ὁ Κικέρων, ὁ Σουΐδας καὶ ἄλλοι, δυνάμεθα νὰ συνωφίσωμεν εἰς τὰ ἀκόλουθα ἀπομυθέματα.

§ 1. Διὰ νὰ εἶναι κανεὶς ἀξιος νὰ ὀνομαζετα ἑνάρετος δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι εὐσεβῆς καὶ νὰ προσφέρῃ ἠυσίας, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔξῃ ἐποστηρὴν πρὸς τὴν θεότητα, ἀγνήν ψυχὴν καὶ νὰ εἶναι καλὸς πατήρ, καλὸν τέκνον, καλὸς ἀδελφός.

§ 2. Ἄν πρέπει κανεὶς ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους πρὶν τοὺς γνωρίσῃ καλῶς, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς του πρέπει ν' ἀρξίξῃ νὰ τοὺς ἀγαπᾷ.

§ 3. Οἱ καλοὶ ἀνδρες οὐκ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλοῦ νόμου.

§ 4. Σοφὸν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ μισήῃ, μόνον ἐπειδὴ ἠγαπήθη παρῶποδ.

§ 5. Τὰ μάτια μας δὲν βλέπουν τὰ σφάλματα ἐκείνων, τὸν ὅποιον ἀγαπῶμεν.

§ 6. Ἡ ἀρχὴ τῆς κοινοκρησίας μεταξὺ φίλων πρέπει νὰ ἐννοητα ἀπὸ πάντων ἀπὸ τῶν κοινῶν φίλων.

§ 7. Ὅταν συλλογισθῇ κανεὶς, βλέπει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φθονῇ τὸν πλοῦτον, διότι ὅλοι μεταχειρίζονται τὰ αὐτὰ πράγματα τῆς πρώτης ἀνάγκης.

§ 8. Τὰ ἐγαλήματα, ὅπου γεννᾷ ἡ ἀγαλλῆτος ἡδονή, εἶναι βαρύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἠμπορεῖ νὰ γεννήσῃ ὁ θῆμός.

§ 9. Ὁ ἔριος εἶναι πάθος ἀγῆτης ψυχῆς, εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ ἀπερίσκεπτος ἐπιθυμία, ὅπου γεννάται γλῆγορα καὶ ἐκαλεῖται ἀργαί.

§ 10. Ἡ ὀραϊότης εἶναι ἀπάτη ἀλλοῦ.

§ 11. Αἱ γυναῖκες δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν τοὺς ἀνδρας, μάλιστα ὅταν εἶναι καλλωπισμένα, διότι αὐτὸ φέρει κακὰ ἀποτελέσματα.

§ 12. Αἱ γυναῖκες πρέπει νὰ διατρέπον εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ ὄχι εἰς τὰ πολιτικά.

§ 13. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ κανεὶς νὰ τιμᾷ τὸν εαυτὸν του, ἂν θέλῃ νὰ μὴν ἀισθάνεται ἐντροπὴν ἑμαυτὸς εἰς τοὺς ἄλλους.

§ 14. Πρὸς κάποιον, ὅπου ἐσοκίνησεν ἀπὸ ἐντροπήν, ὁ Θεόφραστος εἶπεν: ἔχε θάρρος, τέκνον, τοιοῦτον εἶναι τὸ χροῖμα τῆς ἀρετῆς.

§ 15. Ἡ σνοφαντία, τὴν ὁποῖαν γεννᾷ ὁ φθόνος, δὲν ἀργεῖ νὰ ἐξαφανισθῇ.

1 Τὰ περὶ φιλίας ἀξιώματα εἶναι ἀποσπάσματα τῆς συγγραφῆς τοῦ Θεοφράστου περὶ φιλίας. Εἰς τὸ ἔργον του ἐκεῖνο ἐτραγματεύετο, ἂν πρὸς κανεὶς νὰ θυσιάσῃ τὴν ὀφειλήν του διὰ τὸν φίλον του, καὶ μὲρὶ κοῖνον ἀμείου.

2 Ὁ Διογένης Λαέρτιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεόφραστος εἶχε γράψῃ πραγμασίαν περὶ σνοφαντίας.

* Ἀπὸ τὸν προσεχῶς ἐκδιδόμενον τόμον «Χαρακτήρες Θεοφράστου» κατὰ μετάρθ. Μαρίνου Σιγούρου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Ἀρχ. Ἑλλ. Συγγραφέων Γ. Φέξη.

§ 16. Οἱ φαῦλοι χαιρόνται περισσότερο δια τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων παρὰ διὰ τὴν ἰδίαν τῶν εὐτυχῶν.

§ 17. Οἱ φθονεροὶ εἶναι πλέον ἀξιολύπητοι ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς, ἐπειδὴ δὲν ὑποφέρουν μόνον ἀπὸ τὴν ἰδίαν τῶν δυστυχῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων.

§ 18. Ἡ εὐεργεσία, αἱ τιμαὶ καὶ αἱ τιμωρίαι εἶναι οἱ δεσμοὶ τῆς κοινωνίας.

§ 19. Πρέπει νὰ θέλωμεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν, ὅχι διὰ νὰ ἔχωμεν τὰς ἀπολαύσεις μας, ἀλλὰ διὰ νὰ ζῶμεν μὲ ἀρετὴν.

§ 20. Πλέον ἐνδοξος εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Ἀριστείδου, ἢ καὶ δὲν ἐστάθη πολὺ ἡδονικὴ, ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Συβαρίτου καὶ τοῦ Σαρδανάπαλου.

§ 21. Νὰ ἔχῃς τᾶξιν εἰς τὰς ὑποθέσεις σου, νὰ εἶσαι ἐπιφυλάκτικος πρὸς τοὺς φίλους σου διὰ νὰ μὴν τοὺς κάμῃς ἐχθρούς, καὶ νὰ κανονίξῃς μαζὶ τῶν τοὺς λογιωσιαμούς σου.

§ 22. Ἡ ψυχὴ πληρῶνται εἰς τὸ σῶμα ἀκριβὸν ἐνοίκιον, καὶ εἶναι περισσότεραι αἱ ζημίαι παρὰ αἱ ὠφέλεια.

§ 23. Ἡ δαπάνη τοῦ χρόνου μᾶς στοιχίζει πολὺ.

§ 24. Ὑπάρχει ἡλικία, ὅπου δὲν ἐπιτρέπει οὔτε ἀναβολήν, οὔτε ἀμέλεια.

§ 25. Ὅταν εἶσαι ἀμαθὴς, κάμνεις καλὰ νὰ σιωπᾷς, ὅχι ὅμως καὶ ὅταν εἶσαι μορφωμένος.

§ 26. Τὸ σῶμα εἶναι δνειδισμὸς μετασηματισμένος τῶν σφαλμάτων τοῦ ἄλλου.¹

§ 27. Τόσον δύσκολον εἶναι τὸ αὐτοσχέδιον πνεῦμα, ὥστε ὀλιγότερος κίνδυνος εἶναι νὰ ἐμπιστευθῆς εἰς ἄλογον ἀγαλνιωτον, παρὰ νὰ ἐκτεθῆς εἰς ὁμίλιαν ἀπρομελέτητος.

§ 28. Πρέπει νὰ διορθώσωμεν συχνὰ ἢ, ἐργάσωμεν, ἢν θέλωμεν νὰ μὴν ἔχῃ σφάλματα.

§ 29. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστεύεται τὴν τύχην, ἐπειδὴ χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃς ἤμπορεῖ νὰ χάσῃς εὐτυχίαν, ὅπου ἀπέκτησες μὲ πολλὸν κόπον.

§ 30. Ἡ τύχη κυβερνεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι ἡ φρόνησις.

§ 31. Ἡ μουσικὴ ἢ τέχνη αὐτὴ, ποὺ παρηγορεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀνάγεται εἰς τρεῖς ἀρχάς, εἰς τὴν λύπην, εἰς τὴν ἡδονὴν καὶ εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν.

§ 32. Ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκεῖνος, ὅπου ὑπηρετεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους, ὀφείλει νὰ μὴν ἀντιπράττῃ κατὰ τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ νὰ θυσιάξῃ μέρος τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων διὰ νὰ μὴ χαθῶν ὅλα.²

¹ Ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει τὸ σῶμα σεμνὴν ὄβριον.

² Αὕτη εἶναι ἡ βᾶσις συγγραφῆς τοῦ Θεοφράστου περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν περιστάσεων, τὴν ἀναφέρουν δὲ ὁ Διογένης Λαέρτιος καὶ ὁ Κικέρων.

§ 33. Οἱ ἄνθρωποι θυσιάζουν πολὺ μέρος τῶν ἡδονῶν εἰς τὴν φιλοδοξίαν. Πεθαίνομεν μάλιστα ἀρχίσωμεν τὴν ζωὴν¹, ὥστε δὲν βλέπω τίποτε ἐπιβλαβέστερον ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν. Ἐβδαιμονεῖτε, καὶ, ἢ ἀρήσετε τὴν Φιλοσοφίαν, διότι θέλει μεγάλους κόπους, ἢ ἀσχολεῖσθε εἰς αὐτὴν μὲ ζῆλον, διότι φέρει μεγάλην δόξαν.

§ 34. Περισσότερα εἶναι ἡ ματαιοφροσύνη παρὰ ἡ ὠφέλεια εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν.

Ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα αὐτὰ, εῤῃσθε τῆς μεγάλης σκέψεως τοῦ Θεοφράστου, βλέπομεν μὲ πόσῃν δυνάμει καὶ φιλοσοφικῇ ἀνικλήσει τὸ πνεῦμα τοῦ ἠμπόροσε νὰ ὑψωθῆ, ἢ ἀντιφρόση τὴν ζωὴν, καὶ νὰ ἐξωτερικενθῆ ὡσὰν εἰς μίαν ἡθυσὴν ἀποκάλυψιν. ***

Ὁ Θεόφραστος ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 287 π. Χ., ἄφησε δὲ ἄπειρα συγγράμματα, 220 κατὰ τὸν Διογένην Λαέρτιον, ἀλλὰ ὁ καιρὸς καὶ ἡ βαρβαρότης τὰ κατέστρεψαν σχεδὸν ὅλα. Εἰς αὐτὰ εἶχε συμπληρώσει καὶ ἐπεκτείνει τὰς θεωρίας τοῦ διδασκάλου του Ἀριστοτέλους. Ἡ ἀπέραντος πολυμάθειά του περιέλαβεν ὅλας τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ Θεόφραστος ἦτο παρατηρητὴς τῶν ἡθῶν καὶ τῶν πραγμάτων μὲ κρίσιν καὶ ὀρθοφροσύνην, ἀλλὰ δὲν ἦτο πνεῦμα δημιουργικόν, ὅπου ἀνοίγει νέους δρόμους.

Ὁ Θεόφραστος εἰς τοὺς Χαρακτήρας του περιγράφει τὰ ἦθη τῶν Ἀθηναίων, ὅχι ὅλων τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδιάφορον, διότι ὁ χαρακτήρ εἶναι ὁ ἴδιος, παρ' ὅλην τὴν ἀπόστασιν τῶν αἰώνων, ἐκτὸς μερικῶν συνηθειῶν, ὅπου ἔχουν ἐκλείψῃ ἢ ἔχουν ἀνικατασταθῆ δι' ἄλλων.

Ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων τότε ἦτο ἐλευθέρη πόλις, μὲ ὠραίας πλατείας, μὲ τὴν ἀγορὰν, μὲ τὰ ἀγάλματα, μὲ τὰ θέατρα, κέντρον πολιτισμοῦ καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς. Οἱ δοῦλοι ἦσαν προσωρισμένοι διὰ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ λουτροῦ, τῶν συμποσίων, τῶν ταξιδίων.

Οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ὁ Θεόφραστος περιγράφει εἰς τοὺς Χαρακτήρας του, ἐπερνοῦσαν τὴν ζωὴν των εἰς τὰς πλατείας καὶ εἰς τοὺς ναοὺς, εἰς τὰ ἀμφιθέατρα καὶ τὰς στοάς.

Διάφοροι ἠθικολόγοι ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι ἐπροσάβησαν νὰ μιμηθῶν τοὺς χαρακτήρας τοῦ Θεοφράστου: ὁ La Bruyère, ὁ Abbé de

¹ Ὁ Κικέρων λέγει, ὅτι ὁ Θεόφραστος κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του παρεπονείτο, διότι ἡ φύσις ἔδωκε μακροβιότητα εἰς περιττὰ ζῶα, καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ τελειοποιήσουν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ δὲ ἄγιος Γερῶνιμος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεόφραστος, ὅταν ἐπλησίαζε πρὸς τὸν θάνατον, εἶπεν ὅτι λυπεῖται, διότι ἐγκαταλείπει τὴν ζωὴν, ὅταν ἀρχισε νὰ γίνετα σοφός.

Villiers, ὁ Vanvenetignes, ὁ γερμανὸς Gellert καὶ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἴδιός μας Λασκαριᾶτος.

Ἀπὸ τοὺς χαρακτήρας τοῦ Θεοφράστου δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν περίτεχρον λεπτότητα οὔτε τὴν βαρὴν φραστικὸν διάκοσμον, ὅπου χαρακτηρίζει τὰ νεώτερα φιλολογικὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἔχουν ὅμως τὴν σεμνὴν ἀρχαϊκὴν ἀπλότητα, τὴν γομνὴν ἀκρίβειαν, ὅπου μᾶς δίνει ἐντύπωσιν πλέον δυνατὴν ἀπὸ ὅλας τὰς κωλολογίας.

Οἱ χαρακτήρες τοῦ La Bruyère καὶ τοῦ Λασκαριᾶτου, φυσικὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὁμοιάζωμεν μὲ τοῦ Θεοφράστου. Εἰς τοὺς σημερινούς χαρακτήρας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἴρωμεν τὰς δημοσίας συνελύσεις τοῦ λαοῦ, ἢ τὰς συναθροίσεις εἰς τὴν κυλαίστραν, ἢ τὰ μέρη, ὅπου οἱ φιλόσοφοι ἐδίδασκαν τὰ δόγματά των. Ἡ σκηνοθεσία ἔχει ὑποστῆ ριζικὴν μεταβολήν, ὁ ἄνθρωπος ὅμως μένει ὁ ἴδιος.

Διὰ νὰ κριθῆ ἕνας χαρακτήρ χρειάζεται προοπτικὴν καὶ πρὸ πάντων χρειάζεται φῶς καὶ ἐπίγνωση. Διὰ τοῦτο πρέπει πάντα νὰ ἔχωμεν ὄψ' ὄψιν τὴν ἐποχὴν, ὅπου ἐγράφησαν οἱ χαρακτήρες. Ὁ La Bruyère ζωγραφίζει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ του, ἐπῆρεν ὡς πρότυπα τὰ πρόσωπα, ὅπου τὸν ἐπεριστοίχισαν, τὰς φυσιογνωμίας, ὅπου ἐγνώρισεν. Ὁ Θεόφραστος δὲν ἀντέγραψεν, ἀλλὰ ἔξεκόντισεν ὡς ζωγράφος τῆς ἱστορίας, ὅπου ἐκλέγει καὶ συναθροίζει διάφορα πρόσωπα διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν συνολικὴν μορφήν, ὅπου θὰ ὁμοιάξῃ κάπως πρὸς ὅλους. Ἐπιμήθη τὰς γενικὰς γραμμὰς, τὴν τελικὴν ἐντύπωσιν, ἢ ὅποια δὲν διαφέρει πολὺ εἰς ἄτομα, ὅπου ἔχουν ὁμοιον χαρακτήρα. Καὶ ἔτσι σχηματίζει μίαν ἰδανικὴν ἀλήθειαν, ἢ ὅποια πλησιάζει πρὸς τὴν φυσικὴν χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶναι.

Ὅπως ὁ Θεόφραστος ἔλαβε τὴν ὕλην τῶν χαρακτήρων του ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν ζωὴν τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔτσι καὶ ὁ σατυρικὸς ποιητὴς Λασκαριᾶτος ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν τῆς ἐποχῆς του. Τὸ «Ἴδου ὁ ἄνθρωπος» τοῦ Λασκαριᾶτου ἔχει ξεχωριστὸν χαρακτήρα sui generis. Ἐρευνᾷ τὴν ψυχικὴν σύστασιν τοῦ ἀτόμου, ὑποδεικνύει κάθε ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, παρουσιάζει τὴν γελίαν ὄψιν τῆς ζωῆς, ζωγραφίζει τὰς σκέψεις, τὰς διαθέσεις, τὰ κινήματα.

Ἄν καὶ ἡ χαρακτηρογραφία εἶναι μᾶλλον φιλοσοφικὸν πεζογράφημα, ἢ δὲ σάτυρα ποιητικὸς χλευασμὸς, ἐν τούτοις ἔχουν μεταξύ των στενὴν σχέσιν. Καὶ ἡ σάτυρα καὶ ἡ χαρακτηρογραφία ἔχουν πηγὴν τὸν κοινωνικὸν βίον, σημιπορεῦνται δὲ παρὰ τὴν ἡθικὴν, διότι ὄχι μόνον ὑποδεικνύουν τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ γελιο-

ποιοῦν. Πάντοτε δὲ θεραπεύει τελεφεροτότερον ἢ εἰρωνεία ἀπὸ κάθε ββρην, συμβουλὴν ἢ κατηγορίαν. ἠμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ αἴτιρα καὶ ἡ χαρακτηρογραφία εἶναι δύο δρόμοι, ὅπου ἀναχωροῦν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ ἴδιον τέμα. Διὰ τοῦτο καταγινόμενος εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Χαρακτήρων τοῦ Θεοφράστου, χωρὶς νὰ θέλω, ἔφερα τὴν σκέψιν μου εἰς τὸν Λασκαριᾶτον περισσότερο παρὰ εἰς τὸν La Bruyère. Καὶ τοῦτο ἠθέλησα νὰ υποστηρίξω, εἰς συνομιλίαν μου μ' ἕνα καθηγητὴν. Ἐκεῖνος μοῦ ἔλεγε, ὅτι μόνον ὁ Θεόφραστος ἐπέτυχεν εἰς τοὺς Χαρακτήρας του, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀπέτυχαν καὶ παρενόησαν ἀκόμη καὶ τὸν σκοπὸν. Ἄντι νὰ τοῦ ἀπαντήσω, ἐπετήρησα νὰ δικαιώσω μίαν ἀκόμη φορὴν τὸν La Bruyère, ὁ ὁποῖος ἔλεγε, ὅτι εἰς μερικὸς σοφοὺς ἀρέσουν μόνον τῶν ἀρχαίων τὰ ἀποφθέγματα, ἢ τὰ παραδείγματα, ὅπου μᾶς παρουσιάζει ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων, τῶν Περσῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων δι' αὐτοὺς ὁ ἀγχιανὸς κάμνος εἶναι ἀνάστος, καθὼς καὶ ἡ φιλολογία, ὅπου ἐκπηγάει ἀπὸ αὐτὸν.

Καὶ φυσικὰ οὔτε κἀν ἐπέρωμεν ἀπὸ τὴν σκέψιν μου νὰ συγκρίνω τὸν Θεόφραστον μὲ τὸν Λασκαριᾶτον ἢ τὸν La Bruyère, διότι γνωρίζω, ὅτι ἂν ἡ φύσις δὲν ὁμοιοκαταληκτεῖ ποτὲ τὰ τέκνα τῆς, πολὺ περισσότερο ἢ τέχνη δὲν ὁμοιοκαταληκτεῖ τοὺς συγγραφείς.

Οἱ Χαρακτήρες τοῦ Λασκαριᾶτου εἶναι μία ἀνατομία ψυχῶν, μία διάγνωσις χαρακτήρων.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν Ρητορικὴν του, ὅταν ἐξετάξῃ τὰ πάθη, προσωποποιεῖ τοὺς χαρακτήρας ὡς ἔξεκοντιζόμενα πρόσωπα. Οἱ Χαρακτήρες τοῦ Λασκαριᾶτου εἶναι εἰκόνες συγγρονον. Δὲν εἶναι γενικοὶ τύποι, χαρακτήρες ἀνθρώπων καθε τῶπου καὶ ἐποχῆς. Εἶναι ὅμως τόσον ζωντανοὶ καὶ ἀληθινοί, ὥστε δὲν ἠμποροῦν νὰ μείνουν περιορισμένοι εἰς τὸν τοπικὸν κύκλον.

Ὁ Θεόφραστος πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν αἰώνιον ἄνθρωπον, διότι ὁ ἄνθρωπος κάθε ἐποχῆς εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς θὰ εἶναι πάντα ὑποκριτὴς, φλύαρος, φιλιάρικος, ἀδιάντροπος, φορτικὸς, ψευδοπαρόθυμος, ἀγενής, δεισιδαιμον, μεμφήμιμος, δόσπιστος, μικροφιλότιμος, φιλιάργυρος, ὑπερήφανος, δειλός, κωλολόγος, πονηρός, αἰσχροκερδής.

Ὁ Θεόφραστος πλούσιος καὶ σοφός, εὐτυχὴς καὶ δυνατός, ἐβάδισε κάτω ἀπὸ τὴν διπλὴν φεγγολὴν τοῦ ἡλίου τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης, καὶ ἐγνώρισε τὸν αἰώνιον ἄνθρωπον εἰς ὅλας τὰς μορφὰς καὶ τὴς ψυχικὰς ἀποχωρώσεις. Ὁ δὲ ἀρχαῖος λυρικὸς Ἑβῆνος εἶπεν:

Ἐγὼ μὲν σοφίης εἶναι μέρος οὐκ ἐλάχιστον ὀρθῶς γνώσκωμεν ὅλας ἕκαστος ἀνῆρ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

ΠΕΡΙ ΚΟΛΑΚΕΙΑΣ

Ημπορούμεν να ελπώμεν, ότι η κολακεία δεν είναι έντιμον πράγμα, ἀλλ' ότι συμφέρει εἰς τὸν κολάκω.

Ὅποιος τόχῃ να συνοδεύεται ἀπὸ ἓνα κολάκω θὰ τὸν ἀκούσῃ εἰς τὸν δρόμον να λέγῃ: «Κύτταξε πῶς σὲ παρατηροῦν, κανένα δὲν κυττάζον ὅπως εἶσέ. Χθὲς σὲ ἐκαινοῦσαν εἰς τὴν Στοάν¹, θὰ ἦσαν τριάνοντα ἄνθρωποι καὶ ἔτιχες να ἐρωτήσουν ποῖος εἶναι ὁ ἀριστος πολίτης ὅλοι τότε ἀρχισαν ἀπὸ σὲ καὶ εἰς σὲ ἐτελείωσαν».

Καὶ λέγει πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Ξεσκονίζει καὶ τὸ ἐλάχιστον ἔχρος ἀπὸ τὸ φρόσμη τοῦ φίλου του, ἂν ὁ ἄνεμος ρίψῃ ὀλίγον ἄχρον εἰς τὴν κόμην του, τὸ ἀραιροῖ καὶ λέγει μὲ τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη, «βλέπεις, δυὸ ἡμέρες δὲν σὲ εἶδα καὶ ἐγέμισες ἄσπρες τρίχες, ἂν καὶ ἔχῃς, διὰ τὴν ἡλιάν σου, τὴν κόμην μαύρον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον».

Ὅταν ὁ φίλος ὀμιλῇ, θὰ ἴδῃς τὸν κολάκω να προστάξῃ τοὺς ἄλλους να σιγήσουν, διὰν ἀκούῃ τὸν ἐπαινεῖ, καὶ διὰν τελειώσῃ τὴν ὀμιλίαν του τὸν χειροκροτεῖ καὶ τοῦ φωνάζει «εἴγε!»

Ἄν ὁ φίλος εἴπῃ κανέν ἀνόητον ἀστεῖον θὰ ἴδῃς εὐθὺς τὸν κολάκω να κροικεῖται ἀπὸ δυνατὸν καὶ ἀκράτητον γέλωτα, καὶ να βουλώνῃ τὸ στόμα του μὲ τὸ φρόσμη του, ὡς να προσπαθῇ να συγκρατηθῇ.

¹ Εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν πολλὰ στοά. Ἐπισημότεραι ἦσαν: ἡ Βασιλική, ἡ τοῦ Διός, καὶ ἡ Ποικίλη Στοά, ἡ ὠραιότερα, τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι ἦσαν εἰκονογραφημένοι ἀπὸ Ἑλληνας ζωγράφους. Εἰς τὴν Ποικίλην Στοάν ἐσύχναζον οἱ Στοάκοι καὶ ἐδίδασκεν ὁ Ζήνων· αὐτὴν ἐνοεῖ ἐδῶ ὁ Θεόφραστος.

Εἰς τὸν δρόμον λέγει πρὸς τοὺς διαβίτας να σταλοῦν διὰ να περάσῃ ὁ φίλος.

Ἄγορεύει μήλα καὶ ἀπίδια καὶ τὰ δίδει εἰς τὰ παιδιὰ ἔμπρὸς εἰς τὸν πατέρα, ἔπειτα τὰ φιλεῖ καὶ λέγει: τί καλὰ παιδάκια, σὺν τὸν πατέρα τους

Ἄν ὁ φίλος ἀγορεύῃ ὑποδήματα, θ' ἀκούσῃ τὸν κολάκω να τοῦ λέγῃ διὰ ἔχει τὸ πόδι ἐτελέστερον καὶ πλέον σύμμετρον ἀπὸ ὅλα τὰ δείγματα.

Εἰς τὰς ἐπισκέψεις τρέχει ἔμπρὸς διὰ να τὸν προαναγγεῖλῃ, ὅποτερα γυρίζει εὐθὺς ὅπισσιν διὰ να εἴπῃ: ἔδωσα τὴν εἰδήσιν. Βίβαι ἀκόμη κανὸς να τρέξῃ εἰς τὰ μεταστήματα διὰ να ἐξυπρητήσῃ γυναικείας ἀγορίας.

Εἰς τὰς ἐορτὰς εἶναι ὁ πρῶτος, ποὺ ἐπαινεῖ τὰ καλὰ κρασιά. Κάθεται κοντὰ εἰς τὸν φίλον του καὶ τοῦ λέγει: τρώγεις χωρὶς ὄρεξιν, ἢ τοῦ προσφέρει μερίδα καὶ λέγει: πῶς αὐτό, εἶναι ἐλκετόν.

Ἡμπορεῖ ἀκόμη να τὸν ἐρωτήσῃ μήπως κροῦνῃ, ἂν θέλῃ τὸ ἐπανωφόρι του ἢ καὶ να τὸν περισκεπίσῃ ὁ ἴδιος μὲ προσοχήν.

Ὡς να μὴν ἀρκοῦν αὐτὰ, πλησιάζει περισσότερον τὸν φίλον του, τὸν ἀτενίζει καὶ κατὰ τοῦ ψιθυρίζει, ἀλλὰ εἰς τρόπον ὥστε να τὸν ἀκοῦν καὶ οἱ ἄλλοι.

Εἰς τὸ θέατρον παίρνει τὰ προσκέφαλα ἀπὸ τὸν δούλον διὰ να τὰ στρώσῃ αὐτὸς περιποιητικώτατα.

Βεβαιώνει, ὅτι τὸ σπίτι τοῦ φίλου του ἔχει οἰκοδομηθῆ μὲ ἀρίστην ἀρχιτεκτονικήν, ὅτι ὁ ἀγρὸς εἶναι λαμπρὸν καλλικεργήμενος καὶ ἡ εἰκὼν ὀμιλάει περισσότερον ἀπὸ τὸ πρωτότυπον.

Ὅστε ἡμπορεῖ κανεὶς να παρατηρήσῃ διὰ τὸν κολάκω, ὅτι λέγει καὶ κίμνει ὅλα ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὅποια φαντάζεται πῶς γίνεται ἐσχάριστος.

[Μετάφρ. ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΗΓΟΥΡΟΥ] ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ

ΕΡΩΤΙΚΟ

Θέ μου, κι' ἄς ἦταν να ξεγνοῦσα,
Θέ μου, κι' ἄς ἦταν δυνατὸ,
Μελαχροινὴ, ξανθιά καὶ ροῦσα,
Νὰ μὴ γυρνοῦσα πὰ να δῶ.

Παρίσι

Ἀγάπη, Μέδουσα καὶ Μοῦσα
Πόσα ἀπὸ σένα δὲν τραβῶ,
— Θάλασσα πικροκυματοῦσα
Κι' ἐγὼ παιχίδι στὸν ἀφρό...

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

ΠΑΥΛΟΥ ΣΟΥΛΑΝ

ΜΑΡΗ-ΚΛΑΙΡ*

— ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ —

Όλη την ημέρα συλλογίζομαι αυτά, που μου είπε ο κύριός μου. Δεν καταλάβαινα γιατί να μη βέλη ή ήγουμένη να ιδώ την αδελφή Μαρία. Καταλάβαινα όμως πως ή αδελφή Μαρία δεν ήμποροῦσε τίποτε πιά να κάνει για μένα και υποτάχθηκα με τη σκέψη πως θά έρθη μιὰ μέρα, όπου κανείς δεν θά μπορέση να με ήμποδίση να την ιδώ.

Τὴν ὥρα τοῦ ἕντου ή κυρά μου ήρθε μαζί μου να βάλη ἀκόμα ένα σκέπασμα στοῦ κρεβάτι μου μου εἶπε καληνύχτα και μου σούστησε να μην την λέγω κυρά· ήθελε να την λέγω με τὸνομά της μόνο, Παυλίνα· ἔπειτα μου εἶπε πως ήμουν σάν παιδί τοῦ σπιτιοῦ και πως με κάθε τρόπο θά με κάνει να συνηθίσω μαζί τους.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα ο κύριός μου μ' ἔβαλε στοῦ τραπέζι, δίπλα στον ἀδερφό του. Τοῦ εἶπε γελώντας, πως δεν ἔπρεπε να νηστεῖω, γιατί εἶχα ἀνάγκη να μεγαλώσω.

Ὁ ἀδελφός τοῦ κυρίου μου ὀνομαζόταν Εὐγένιος· μιλοῦσε πολύ λίγο, μα κύταζε πάντα ἐκείνους, που μιλοῦσαν, και τὰ μικρά του μάτια φαινότανε πολλές φορές περιπαχητικά. Ἦταν τριάντα χρονών, μα δεν εἶδεινε πολύ περισσότερο ἀπὸ εἴκοσι. Ἦξερε καθεὶ που τον ρωτοῦσαν μαζί του δεν ἀσθανόμου καμιά στενοχώρια.

Τραβήχτηκε κοντά στον τοῖχο, για να μου κάνει θέσι και εἶπε στον ἀδερφό του:

— Πολὺ καλά.

Τώρα που ὅλα τὰ χωράφια ήταν σαρμένα, ή Μαρίνα ἔπαιρνε τὰ πρόβατά της σὲ πολύ μακρινὲς βοσκές. Ὁ βοσκός μου κ' ἐγὼ παίρναμε τὰ ζῶα μας στὰ δάση, όπου βρῖσκαμε πρασιναδά. Ὑπόφερα πολὺ ἀπὸ τὸ κρύο, με ὅλη την κάπα, που με σκέπαζε ὡς τὰ πόδια. Ὁ βοσκός μου πολλές φορές ἀναβε φιοτιά· ἔφηγε πάνω στὰ κάρβουνα πατάτες και κάστανα και μοῦθινε κ' ἐμένα. Μ' ἔμαθε να καταλαβαίνω ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ὁ ἀέρας για να μπορῆ κανεὶς να βροῖση τὸ ἀπάνεμο· και μοῦλεγε ένα τραγοῦδι: τὸ Νερό και τὸ Κρασί.

Ἦταν ένα τραγοῦδι, που εἶχε τὸ πιὸ λίγο εἴκοσι στροφές. Τὸ νερὸ και τὸ κρασί μάλωναν λέγοντας: ἐσὺ κάνεις τὴ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων, ἐγὼ ἀξίζω κάθε ἔπαινο. Ἐγὼ ἔλεγα, πως τὸ νερὸ εἶχε δίκιο, μα ὁ βοσκός μου δεν ἔδινε τὸ δίκιο στοῦ κρασί. Περινούσαμε ὥρες πολλές

μαζί. Μου μιλοῦσε για τὸν τόπο του, που ήταν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ Σολόνη. Μου διηγῆθηκε πως πάντα εἶχε ζήσει βοσκός και πως, σάν ήταν παιδί ένας ταῦρος τον εἶχε ρίξει χάμω και τον πλήγωσε. Εἶχε ὑποφέρει πολὺν καιρὸ ἀπὸ τὴν πληγή του και ξεφρόνιζε ἀπὸ τοὺς πόνοους ἔπειτα πέρασαν οἱ πόνοι, μα ἔμεινε σακάτης. Ἐγνώριζε με τὸνομά τους ὅλα τὰ κήματα, όπου εἶχε ὑπηρετήσει βοσκός. Οἱ κύριοί του ήταν ἄλλοι κακοὶ ἄλλοι καλοὶ, μα ποτὲ δεν εἶχε βρῆ τίσο καλοὺς ἀνθρώπους, ὅπως στὴν Παληόπολη. Ἐλεγε πως οἱ ἀγελάδες τοῦ κῆρ Σουλβαίν δεν ἔμοιαζαν με τίς ἀγελάδες τοῦ τόπου του· ἐκείνες ήταν κοντές και εἶχαν κέρατα ματερά σάν ἀδράχια. Οἱ δικές μας ήταν ψηλές και παχειές και εἶχαν κέρατα αὐλακωτά και ὄχι λεπτά. Τὶς ἀγαποῦσε και τίς μιλοῦσε με τὸνομά τους. Ἡ ἀγαπημένη του ήταν μιὰ ἀσπρη ἔμορφη ἀγελάδα, που τὴν εἶχε ἀγοράσει ὁ κῆρ Σουλβαίν τὴν ἀνοιξί. Ὀλοένα σήκωνε τὸ κεφάλι και κύταζε μακριὰ, και μονομιᾶς ἔφρευγε τεντώνοντας τὸ λαιμό.

Ὁ βοσκός μου ἔρωταξε δυνατά:

— Στάσου, λευκή, στάσου.

Τὶς περισσότερες φορές σταματοῦσε μόνη της, μα ήταν στιγμές, που ἔπρεπε να ἔαπολύση τὸ σκυλί. Καμιά φορά πιανότανε με τὸ σκυλί, για δεν ήθελε να σταματήσει, μα τὸ σκυλί τὴν δάγκανε στὴ μύτη και τότε γύριζε πίσω στοῦ κοπάδι.

Ὁ βοσκός μου τὴν λυπότανε κ' ἔλεγε:

— Ποιὸς ἔχει τί ν' ἀποζητᾷ.

Τὸ Δεκέμβρη οἱ ἀγελάδες ἔμειναν κλεισμένες στοῦ κατώι. Νόμιζα, πως τὸ ἴδιο γίνεται και με τὰ πρόβατα. Μα ὁ ἀδερφός μου τοῦ κυρίου μου μου εἶπε, πως ἡ Σολόνη ήταν φτωχότοπος και πως οἱ νοικοκυραῖοι δεν ἐσώδειαζαν χοιράρι ἀρκετὸ για ὅλα τὰ ζῶα.

Τώρα πήγαινα μονάχη στὰ λειβάδια και στὰ δάση. Τὰ πουλιά ὅλα εἶχαν φύγει. Ἡ καταχνιά ἐσκέπαζε τὴν ὀργωμένη γῆς και τὰ δάση ήταν σιωπηλά. Μερικὲς ἡμέρες ἀσθανόμου τέτοιαν ἐγκατάλειψη, που νόμιζα πως γύρω μου ή γῆς εἶχε γκρεμισθῆ· και όταν μέσα στοῦ σταχτὴ οὐρανὸ ἀκουα κανένα κοράκι να κρᾶξει, νόμιζα, πως ή δυνατὴ και βραχνὴ φωνὴ του ἔλεγε τὴ δυστυχία τοῦ κόσμου.

Κι' αὐτὰ τὰ πρόβατα δεν πηδοῦσαν πιά. Ὁ ἔμπορος εἶχε πάρει ὅλα τ' ἀρσενικά, και τὰ θηλυκά δεν ἔπαιζαν πιά μεταξύ τους. Πήγαιναν

μαζωμένα, τὸ ένα κοντὰ στ' ἄλλο· ἀκόμα και όταν δεν ἔτρωγαν, εἶχαν τὸ κεφάλι σκυμένο.

Μερικά μου θύμιζαν μικρά κορίτσια, που εἶχα γνωρίσει. Τὰ χᾶιδενα και τ' ἀνάγκια να σηκώνουν τὸ κεφάλι· τὰ μάτια τους όμως ήταν γυρισμένα κάτω και ἔμοιαζαν γυαλένια.

Μιὰ μέρα μ' ἔπιασε μιὰ πύχνη τόσο πυκνή, που δεν μπορέσα να βρῶ τὸ δρόμο. Βρέθηκα κοντὰ σ' ένα δάσος, που δεν τὸ γνώριζα. Οἱ κορυφές τῶν δέντρων χανόντανε ὀλόκληρα μέσα στὴν ομίχλη και οἱ δάμνοι φαινότανε σκεπασμένοι με μαλλί. Ἀπὸ τὰ δέντρα κατέβαιναν ἄσπρες μορφές πάνω στὰ χαμόκλαδα, μακριές και διάσφρατες.

Ἐσπρωξα τὰ πρόβατα πρὸς τὸ γειτονικὸ λειβάδι· μα δεν ήθελεν να προχωρήσουν κ' ἔμειναν μαζωμένα. Πήγα μπροστὰ να ιδῶ, γιατί σταμάτησαν, και γνώρισα τὸ ποταμῖο, που ἔτρεχε κάτω στοῦ λόφο. Μόλις μποροῦσε να ιδῆς τὸ νερὸ· φαινότανε κοιμισμένο κάτω ἀπὸ ένα χοντὸ μάλλινο ἄσπρο σκέπασμα. Σταίθημα και κύταξα λίγη ὥρα· ἔπειτα γύρισα με τὰ πρόβατά μου στοῦ δάσος. Προσπαθοῦσα να καταλάβω που βρῖσκαται τὸ κτήμα· στοῦ μεταξύ τὰ πρόβατα πήραν γύρω τὸ δάσος και βρέθησαν σ' ένα δρόμο τριγυρισμένο με φράχτες. Ἡ πύχνη γινότανε πιὸ πυκνὴ και νόμιζα, πως περπατῶ ἀνίμεσα σὲ δυὸ ψηλοὺς τοῖχους. Ἀκολοῦθοῦσα τὰ πρόβατα χωρίς να ἔξρω που με πάνε.

Ἀφῆσαν ξαφνικά τὸ δρόμο και γύρισαν δεξιά, μα ἐγὼ τὰ σταμάτησα: εἶχα ιδῆ τὴν εἴσοδο μιᾶς ἐκκλησιᾶς. Οἱ πόρτες ήταν ὀρθάνοιχτες, και ἀπὸ κάθε μέρος ἔβλεπες δυὸ κόκκινα φῶτα, που φώτιζαν τὸ σταχτὸ ἰσόλο. Πελώριες κολόννες στη γραμμὴ, και στοῦ βάθος ἔμειντες τὰ παράθυρα, που δεχόντανε ένα ἀδύνατο φῶς. Πολὺ κοιτάσα να ἔμποδίσω τὰ πρόβατα να πάνε πρὸς τὴν ἐκκλησιὰ, κ' ἐνῶ τὰ ἔσπρωχνα, εἶδα πως ήταν σκεπασμένα με μικρὰ ἄσπρα μαργαριτάρια. Τινάζοντανε κάθε τόσο και ἄκουες σάν έναν ἔλαφρο κρότο. Δεν καταλάβαινα τίποτε· ἔπειτα ἄρχισα πολὺ ν' ἀνησιχῶ, που ὁ ἀφέντης μου θά περιμένε. Συλλογίσθηκα, πως ἂν γύριζα πίσω, θά εβρισκα εὐκολα τὸ κτήμα, και χωρίς να κᾶνω θάρους, ἔσπρωξα τὰ πρόβατα πρὸς τὸ δρόμο, που εἶχα ἔρθῆ. Μόλις ἔρθασα στοῦ δρόμο, ἔκουσα κοντὰ μου μιὰ φωνὴ ἀνδρική:

— Ἀφῆσέ τα λοιπὸν τὰ δυστυχημένα να ποῦν μέσα.

Τὴν ἴδια στιγμή ὁ ἀνθρώπος που μίλησε, γύρισε τὸ κοπάδι πρὸς τὴν ἐκκλησιὰ. Γνώρισα μονομιᾶς τὸν Εὐγένιο, τὸν ἀδερφὸ τοῦ ἀφέντη μου. Ἀπλώσε τὸ χέρι του στὴ ράχη ἐνὸς προβάτου και εἶπε:

— Τί ἔμορφα που εἶναι με τὴ μαργαριταρένια ράχη. Ὅμως τὰ βιάφτει.

ΣΠΟΥΛΗ

ΠΑΥΛΟΥ ΣΟΥΛΗ

Δεν ἔαφνίσθηκα που τὸν ἀπάντησα ἐκεῖ. Τοῦ ἔδειξα τὴν ἐκκλησιὰ και τὸν ρότση τι ήταν.

— Ἦταν για σένα, μου εἶπε. Φοβήθηκα πως δεν θάβρισκες τὸ δρόμο τῶν καστανῶν και κρέμισα ἀπὸ ένα φανάρι δεξιά κ' ἀριστεριὰ.

Ἦμουν λίγο σάν χαμένη· ἔπειτα κατάλαβα πως οἱ χοντὲς ἐκείνες κολόνες οἱ μαυρισμένες και χαλασμένες ἀπὸ τὸν καιρὸ, ήταν οἱ κορυφὲς τῶν καστανῶν. Γνώρισα και τὰ παράθυρα τῆς ἐκκλησιᾶς, που τὰ φώτιζε ἡ φλόγα τοῦ τζικιοῦ.

Ὁ Εὐγένιος μέτρησε μονίχος τὰ πρόβατα. Με βοήθησε να τοὺς στρώσω χάμω ἄγρο να πλαισιάζουν, και τὴν ὥρα που ἔβγαινα ἀπὸ τὴ μάντρα, με σταμάτησε να με ρωτήση, ἂν ἀληθινὰ δεν ήξερα τί εἶχαν γείνει τὰ δυὸ χαμένα πρόβατα. Ντροπιστήμα με τὴν ιδέα, πως νόμιζε, ὅτι εἶχα πῆ φέμα και με κλάματα στὰ μάτια τοῦ εἶπα, πως χᾶθησαν χωρίς να τὸ καταλάβω. Τότε μου εἶπε, πως τὰ εἶχε βρῆ πνιγμένα σ' ένα λάκκο γεμάτο νερὸ.

Νόμισα, πως θά με μάλωνε, που δεν τὸ εἶχα προλάβει. Μά, εἶπε:

— Πήγαινε γλήγορα να ξεπαιθῆς. Μάξινες στὰ μαλλιά σου ὅλη τὴν ὑγρασία τῆς Σολόνης.

Συλλογίσθηκα να πᾶω τὴν ἄλλη μέρα να ιδῶ τὸ λάκκο. Μά, τὴ νύχτα ἔπεσε τόσο πιπνὸ χιόνι, που δεν μπορέσα να βγῶ ἔξω. Βοήθησα τὴν

* Συνέχεια ἀπὸ τῆς 15 Δεκεμβρίου 1910.

γορά Μπιμπή να μπαλώσει τα άσπρόροονγα και η Μαρτίνα έβλεπε στο ροδίσι της τραγουδώντας.

Τό βράδυ, την ώρα που καθόμαστε μαζωμένοι, τα παιδιά άδικοποα γαίγριζαν άγριεμένα. "Η Μαρτίνα φαινόταν άνήσυχη. "Έστισε τ' αὐτί στο γαίγρισμα τών σκυλιών και είπε ματόπι στο νοικοκύρη:

— Πολύ φοβόμια, πώς θά κατέβουν λύκοι μ' αὐτόν τόν κιαρό.

Ο νοικοκύρης σηκώθηκε για να μιλήσει στα σκυλιά και πήρε γύρω τό κατώι με τό φανάρι του.

Όκτώ μέρες, που βάσαιζε τό χιόνι, κατέβηκαν στο κτήμα χιλιάδες κοράκια. Τόσο πεινούσαν, που τίποτε δέν τά τρομάζε. Έμπαιναν στο κατώι και στο ρωό και δευίτιζαν τό σιτάρι. Ο νοικοκύρης σκότωσε πολλά. Μερικά τά μγειρέψαν με λαφδι και με λάχανα. Όλοι τά έφαγαν με όρεξη: μιά τά σκυλιά δέν βέλησαν να φάνε.

Την πρώτη ημέρα, που βγάλαμε έξω τά ζώα, τά έλατα ήταν ακόμα φροτωμένα από χιόνι. Ο λόφος ήταν κι' αὐτός κάτασπρος φαινότανε, πώς είχε έρθει κοντά στο κτήμα. Όλη αὐτή η άσπριλα με ζάλλιζε: καθετί είχε φύγει από τη θέσι του και όλοένα φοβόμουν, πώς θά χάσω από μπροστά μου τόν κιαρό, που ανέβαινε από τις στέγες του κτήματος.

Τά πρόβατα δέν εύρισκαν τίποτα να βοσκίσουν: έτρεχαν δεξιά κι' άριστερά. Δέν τ' άφωνα ν' άπομακρυνθούν έπρεπε να προσέχω πολύ μη τυχόν και χαθούν από μπρός μου. Κατώρθωσα να τά κρατώ σ' ένα μεγάλο δάσος. Όλο τό δάσος είχε βάλει να πετάξει άποπάνω του τό χιόνι, που τό βίαζαν: οι χοντροί κλώνοι τό πετούσαν μονομαίς: άλλοι, λεπτότεροι, κουνιόνταν ρυθμικά κι' έτσι τό χιόνι γλιστρούσε χάμω στη γής.

Ποτέ δέν είχα μπή στο δάσος αὐτό. "Έξερα μονάχα, πώς είχε μεγάλη έκταση και πώς η Μαρτίνα έπαιρνε εκεί ποτε ποτε τά πρόβατά της. Τά έλατα ήταν πολύ μεγάλα και τά χιμόκλαδα πολύ ψηλά.

Μαῦ φάνηκε έξαρνα, πώς κίτι πυκνοί δάμνοι κουνήθηκαν και πώς άκουσα θόρυβο, όπως όταν περπατούμε πάνω σε ξερό χόρτο.

Είχα κάποιαν άνησυχία. Νόμιζα πώς «κάποιος είναι». Έπειτα ο ίδιος θόρυβος άκούσθηκε πολύ πιο κοντά, χωρίς τίποτε να κουνήση. Θέλησα να πάρω θάρρος με τη σκέψη, πώς ήταν κανένας λαγός η κανένα άλλο μικρό ζώο, που ζητούσε τροφή. Με όλα αὐτά όμως είχα την ιδέα, πώς κάποιος ήταν εκεί.

"Ημουν τόσο στενοχωρημένη, που άποφάσισα

να στρέψω στο κτήμα. Έκανα δυό βήματα προς τά πρόβατά μου, με την ίδια στιγμή άρμισαν και στριμώχθηκαν όλα μαζί.

Κύταξα να βρω την άφορμή, που τά φόβισε έτσι, και σε δυό βήματα στην καρδιά του κοπαδιού, είδα ένα σκυλι κίτρινο, που άρπαξε στο στόμα του ένα πρόβατο. Νόμισα στην άρχη πώς είχε λυσάξει η Καστέλλα, με είδα έξαρνα τη σκύλα που χάρθηκε στο φουστάνι μου κλαίοντας. Κατάλαβα τότε, πώς ήταν λύκος. Κρατούσε τό πρόβατο απ' τη μέση. Σκαρφίλωσε γλήγορα στο ύφωμα και, όταν πήδηξε τό πλατύ χαντάκι, που τόν χάρριζε από τό δάσος, τά πσινά του πόδια μου φάνηκαν σαν φτερά. Δέν θ' άπορούσα καθόλου, αν τόν έβλεπα να πετᾷ πάνω από τά δέντρα.

Στάθηκα λίγο χωρίς να ξέρω, αν είχα φοβηθῆ. Έπειτα ένοιωθα, πώς δέν μπορούσα να σηκόσω τά μάτια μου από τό χαντάκι. Τά βλέφαρά μου ήταν άλύγιστα, που νόμισα, πώς δέν κινούσαν πιά. Θέλησα να φρονιάξω για να μ' άκούσουν στο κτήμα, με η φωνή μου δέν ήθελε να βγή. Θέλησα να τρέξω, με τά πόδια μου έτρεμαν τόσο, που άναγκάσθηκα να καθήσω χάμω στη μουσαμμένη γή.

"Η Καστέλλα όλοένα γαίγριζε σαν να την έδεσαν, και τά πρόβατα ήταν στριμογμένα όλα μαζί. Όταν μπόρεσα να τά πάρω πίσω στο κτήμα, έτρεξα να ιδώ τόν κύριό μου. Κατάλαβε άμέσως από την όψη μου τι είχε γίνει. Έκάλεσε τόν άδερφό του και ξεκρέμασε τά δύο τουφέκια ενόσφ του έλεγα από που είχε φύγει ο λύκος. Γύρισαν πίσω τη νύχτα χωρίς να μπορέσουν να τόν βρουν.

"Όλο τό βράδυ η όμιλία ήταν αὐτή. Ο Εδγένιος ρωτούσε πώς ήταν ο λύκος, και η γορά Μπιμπή θύμιωσε σαν είπα, πώς είχε μακρυνές κίτρινες τρίχες σαν την Καστέλλα, με πώς ήταν πολύ πιο έμορφος από κείνην.

Την άλλην ημέρα ήταν η σειρά της Μαρτίνας. Μόλις βγήκε με τ' άρνιά της και έφθασε στην άωρη του δρόμου τών καστανιών, την άκουσαν να βάζει τις φωνές.

"Όλοι έτρεξαν από τό σπίτι. Πρώτη πήγα εγώ κοντά της. Ήταν σιωπημένη και τραβοῖσε με όλη της τη δύναμη ένα άρνι, που ο λύκος τό είχε πνίξει και προσπαθοῖσε να τό πάρη. Κρατούσε ο λύκος τό άρνι από τό λαιμό και τραβοῖσε με τόση δύναμη, όση και η βοσκός.

Ο σκύλος της Μαρτίνας τόν δάγκανε άγριεμένος στα μεριά, με εκείνος δέν ένοιωθε τίποτε και, όταν ο άφέντης του τράβηξε από κοντά με τοιφεκιά, κύλισε χάμω κρατώντας στο στόμα ένα κομμάτι απ' τό λαιμό του άρνιού.

"Άνοιξαν τά μάτια της Μαρτίνας, και έγιναν κάτασπρα τά χείλη της. Τό πρόσωπό της έγινε άλλοιότιο: πήρε κίτι γραμμές λυπημένες: τά χέρια της άνοιγοκλούσαν με μιιά κίνηση ρυθμιά. Πλησίασε τόν Εδγένιο, που κύταζε τό λύκο. Στάθηκε κι' αὐτή με στιγμή κατάζοντας, κι' έπειτα είπε:

— Τό καϊμένο τό ζώ, τί πεινασμένο που θά ήταν!

Ο άφέντης έβιασε μαζί τό λύκο και τό πρόβατο στο ίδιο κιαροτάκι για να τά πάρη στο κτήμα. Τά σκυλιά άκολουθοῖσαν και μύριζαν τόν άέρα σαν φοβισμένα. Για πολλές ημέρες ο νοικοκύρης μαζί με τόν άδερφό του κουνιούσαν στα περίχωρα. Όταν περνούσε ο Εδγένιος δίπλα μου, πάντα σταματοῖσε να μου πῆ μιιά καλή λέξη. Με βεβαίωνε, πώς οι τουφεκιές έδιωχναν τούς λύκους και πώς σπάνια κατέβαιναν στη Σολόνη. Δέν τόλημνα, με όλα αὐτά, να ξαναπίσω στο μεγάλο δάσος. Προτιμούσα να πηγαίνω προς τό λόφο, που ήταν γεμάτος χιμόκλαδα.

"Όταν μπῆκε η άνοιξη, η κιαρά μου με έμαθε ν' άρμέγω τις άγελίδες και να φρονιζώ τά γουρούνια. Έλεγε, πώς θά με μάθη απ' όλα. Θυμόμουνα την ήγουμένη, τότε που μου είπε περιφρονητικά:

— Θ' άρμέγης τις άγελίδες και θά κατάζης τά γουρούνια.

Έκείνη τό έλεγε σαν να μου έβιασε τιμωρία και τότε εγώ ήμουν ευχαριστημένη να περιποιούμαι τά ζώα. Για να παίρνω δύναμη, άκουμπούσα τό μέτωπό μου στο πλευρό της άγελίδας και έτσι, γλήγορα γέμιζε η καρδιά μου. Πάνω από τό γάλα γενόταν άφρός και έπαιρνε λογής λογής χρώματα, και όταν έπερτε πάνω ο ήλιος, ήταν κίτι τόσο έμορφο, που δέν κουριζόμουνι να τό βλέπω.

Καθόλου δέν μου έκανε άηδία να φρονιζώ τά γουρούνια. Η τροφή τους ήταν κατίτες ψημμένες και ξινόγαλα. Βόδιζα τά χέρια μου στον κορβά να τ' άναματώσω καλά και αϊσιανόμουν μεγάλη ευχαρίστησι να τ' άφίνω να περιμένουν, λίγο λεπτά, τό φαί τους. Οι γουλιανοί τους και τό στόμα τους που κουνιόνταν βιαστικά, με διασκεδάζαν πάντα.

Τό Μάη, ο κύρ Σιλβάν έπρόσθεσε μιιά γίδα στο κοπάδι μου. Την είχε άγοράσει για τό παιδί του, που γεννήθηκε ύστερα από δέκα χρόνια, όποδ ήταν παντρεμένος η γυναίκα του δέν μπορούσε να τό θρέψη μονάχη.

"Η γίδα αὐτή χρειαζότανε περισσότερη έννοια

παρά τό κοπάδι όλόκληρο. Έγινε άφορητή να μουῖν τά πρόβατά μου μέσα στη βροχή, που ήταν άρκετά ψηλή.

Ο νοικοκύρης τό είδε και με μάλωσε: μου έλεγε, πώς κουνιούμαι την ώρα, που τά πρόβατα καταστρέφουν τά σπαρτά του.

Περνούσα άναγκαστικάς κάθε ημέρα κοντά σ' ένα δάσος από μικρά έλατα. Με τρία κηδήματα η γίδα έμπαινε στο δάσος, και την ώρα που την ζητούσα, τά άρνιά μου έτρεφαν τη βροχή.

Την πρώτη φορά περίμενα πολύ να γουρίση πίσω μόνη της. Μαλάκωνα τη φωνή μου φρονιζοντάς την. Τέλος άπορτίσισα να πάω να την εύρω. Με τά έλατα ήταν τόσο πυκνά, που δέν ήξερα πώς να μπώ.

Δέν ήμπορούσα όμως να φύγω, χωρίς να ιδώ τι είχε γίνει η γίδα. Νόμισα πώς γνώρισα τό μέρος, που είχε μπῆ, και μιήμα κι' εγώ βιάοντας τά χέρια στο πρόσωπό μου για να προσηλάγουμε από τ' άγριάκια. Την είδα, άμέσως σχεδόν, άνάμεσα από τά δάχνιλιά μου: ήταν εκεί κοντά άπελωσε τό χέρι να την πιάνω από τά κέρατα, με τραβήχτηκε, και τά κλαδιά, που ζετόπισε, ξαναγύρισαν και με χάρπισαν με δύναμη. Κατώρθωσα όμως να την κρατήσω και την πήρα στο κοπάδι.

Κάθε ημέρα έκανε τά ίδια. Έδιωχνα τά πρόβατα όσο μπορούσα μακρότερα από τά σπαρτά και έτρεχα κατόπι της.

"Ήταν κάτασπρη και μου φάνηκε, από την πρώτη στιγμή, πώς έμοιαζε της Μαγδαληνης. Τά μάτια της, όπως εκείνης, ήταν πολύ μακρυνά τό ένα απ' τ' άλλο. Όταν την άνάγκαζα να βγή έξω από τά έλατα, με κύταζε πολλήν ώρα με στυλωμένα μάτια.

Αὐτή τη στιγμή νόμιζα, πώς η Μαγδαληνή είχε μεταμορφωθῆ σε γίδα. Πολλές φορές την παρακαλούσα να μῆν τό ξανακάνη και ήμουν βέβαιη, πώς με καταλάβαινε, όταν την μιλόνα.

Μιά μέρα, τη στιγμή που έβγαίνα ξεμαλλιασμένη μέσα από τά έλατα, έκανα ένα κίνημα ξαρνακό να φτειάσω τά μαλλιά μου. Η γίδα φοβισμένη πήδηξε πλάγια και ξαναγύρισε κατεπάνω μου με κατεβιασμένα τά κέρατα: τότε χιμόλωσα κι' εγώ τό κεφάλι κουνώντας τά μαλλιά μου, που έφθαναν ως χάμω η γίδα έφανε με κίτι κηδήματα, που δέν περιγράφονται. Κάθε φορά που έμπαινε στο δάσος, την τιμωρούσα τραμάζοντάς την με τά μαλλιά μου.

Ο κύρ Σιλβάν με είδε μιάν ημέρα, που την έφρόβιζε. Άρχισε να γελᾷ τόσο, που σάστισε. Εὐθὺς πρωπαύθησα να δέσω τά μαλλιά μου.

"Η γίδα ήρθε τότε κοντά μου. Με κύταζε τεντώνοντας τό λαιμό και κουνώντας τά κηδή της κομικώτατα, έτοιμη να ξαναρχίση τά κηδή-

ματα. Ὁ νοικοκύρης δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθῆ ἀπὸ τὰ γέλια, λυγισμένος σὲ δύο. Ἐβλέπα μανάχα τὴ μπλουζά του, τὰ γένεια καὶ τὸ πλατὺ καπέλο του. Τὰ γέλια του μ' ἔκριναν νὰ θέλω νὰ κλάω καὶ μοῦ φαινότανε, πὼς θὰ ἔμεινε πάντα ἔτσι λυγισμένος καὶ γελώντας.

Ὅταν ἠσύχασε, μὲ ρώτησε καὶ τοῦ διηγήθηκα τὶς ἱστορίες τῆς γίδας. Τότε τὴν φοβέρισε μὲ τὸ δάχτυλο καὶ ξανάφρασε νὰ γελᾷ.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴν πήρε στὴ βουκὴ ἡ Μαρτίνα. Μί, τὴ δεύτερη μέρα εἶπε, πὼς προτιμοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ κτήμα παρά νὰ φυλάγῃ τὴ γίδα αὐτὴ, ποὺ ἦταν δαιμονισμένη.

Ἡ γοιὰ Μαιμπὴ ἔλεγε, πὼς οἱ γίδες θέλουν ξύλο. Θυμώρινα μὰ φορὰ, ποὺ τῆς κατέβασα τὸ ραβδί στὴ ράχη τόσο ἀλλοιώτικος ἦταν ὁ ἦχος, ποὺ ἀπέδωκε τὸ χτύπημα, ὅπου ποτὲ δὲν τόλμησα νὰ τὴν ξαναχτυπήσω.

Τὴν ἄφησα ἐλεύθερη γύρω στὸ κτήμα καὶ μὰ μέρα χάθηκε, χωρὶς ποτὲ νὰ μάθουμε τί ἔγινε.

Πηγαίεζε τοῦ Ἀϊ-Γιάννη, καὶ γιὰ νὰ γιορτάσουν τὸν ἔρχομό μου στὸ κτήμα, ὁ Εὐγένιος εἶπε πὼς ἔπρεπε νὰ μὲ πάρουν στὸ χωριό.

Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἡ κυρὰ μου μοῦ χάρισε ἕνα φουστάνι κίτρινο, ποὺ τὸ εἶχε φορέσει σὰν ἦταν κορίτσι.

Τὸ χωριὸ τῶλεγε Ἄγιον Ὄρος. Εἶχε ἕνα δρόμο μονάχα, καὶ στὴν ἀκρὴ τοῦ δρόμου ἦταν ἡ ἐκκλησιά.

Ἡ Μαρτίνα μὲ πήρε βιαστικά στὴ λειτουργία, ποὺ εἶχε πιὰ ἀρχίσει. Μ' ἔσπρωξε σ' ἕνα θρανίο καὶ κάθισε καὶ αὐτὴ στὸ θρανίο τὸ μπροστινὸ.

Γλήγορα ἔχασα τὴ σοβαρὴ ἐντύπωση, ποὺ μοῦ ἔκανε ἡ ἐκκλησιά, ὅταν μπῆκα. Αὐὸ γυναῖκες, πίσω μου, ὁλοένα ἔλεγαν γιὰ τὴ χθεσινὴ ἀγορά, καὶ οἱ ἄνδρες, ποὺ στεκότανε κοντὰ στὴν πόρτα, μιλοῦσαν κι' αὐτοὶ δυνατὰ.

Μόνον ὅταν ἀνέβηκε ὁ ἐφημέριος στὸν ἄμβωνα, ἔγινε σιωπὴ. Νόμισα, πὼς θὰ ἔκανε διδαχὴ μὰ εἶπε μονάχα τοὺς γάμους σὲ κάθε ὄνομα, ποὺ ἔλεγε, οἱ γυναῖκες ἔσκυβαν δεξιά ἢ ἀριστερὰ μὲ χαμόγελα.

Ἡ ἰδέα τῆς προσευχῆς οὔτε ἤρθε στὸ νοῦ μου. Ἐβλέπα τὴ Μαρτίνα ποὺ ἦταν γονατισμένη. Τὰ μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά της πετοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸν κεντημένο της σκοῦφο. Εἶχε

πλατεῖς ὤμους καὶ τὸ ἄσπρο μπουσταμί της ἦταν σφιγμένο στὴ μέση μὲ μιὰ κορδέλα μαύρη. Ὅλη μαζὶ φαινότανε κάτι δροσερὸ καὶ νέο.

Ὅμως ἡ ἡγουμένη μοῦ εἶχε εἰπῆ, πὼς οἱ βοσκὲς εἶναι βρώμικες.

Ξανάβλεπα τὴ Μαρτίνα μέσα στὰ ἀρνάκια της μὲ τὸ κοντὸ της ριγωτὸ φουστάνι, τὶς κεντωμένες κάλτσες της καὶ μὲ τὰ παπούτσια τὰ γυαλισμένα. Καὶ ὅμως ἐκύταζε καλὰ τὸ κοπάδι της, καὶ ἡ κυρὰ ἔλεγε, πὼς γνώριζε ἕνα ἕνα ὅλα της τὰ ἀρνιά.

Ὅταν τελείωσε ἡ ἐκκλησιά, ἄφησε ἔμένα, καὶ πλησίασε μιὰ γοιὰ, ποὺ τὴν φίλησε τυροφωρὰ. Ἐπειτα τὴν ἔχασα καὶ ἔμεινα μόνη μὴν ἤξεροντας ποὺ νὰ πάω.

Ὅχι πολὺ μακριὰ ἔβλεπα τὸ ξενοδοχεῖο «Τὸ Ἄσπρο Ἄλογο». Γινότανε πολλὸς θόρυβος καὶ ἀκουότανε πολλὲς φωνές. Ἐμπαιναν παρέες παρέες, καὶ σὲ λίγο κανεὶς δὲν ἔμεινε στὴν πλατεῖα.

Ἡ θεία νὰ ξαναμπῶ στὴν ἐκκλησιά καὶ νὰ περιμένω τὴ Μαρτίνα, μὰ εἶδα ἔξαφνα νάρχεται ὁ Εὐγένιος. Μὲ πήρε ἀπ' τὸ χέρι καὶ εἶπε γελώντας:

— Ἄν δὲν ἦταν τόσο κίτρινο τὸ φουστάνι σου, βέβαια θὰ σὲ ξεχνοῦσα.

Μὲ κύταξε σὰν νὰ μὲ περιπαίξε καὶ νὰ διασκεδάξω μαζί μου.

Μὲ πήρε στὸν δάσκαλο τοῦ χωριοῦ τὸν παρακάλεσε νὰ μοῦ δώσῃ νὰ προγευματίσω καὶ νὰ μὲ πάρῃ περπατο μὲ τὰ παιδιὰ του.

Ὁ δάσκαλος ἦταν ντυμένος, ὅπως ντύνονται στὴν πόλι, ἐνῶ ὁ Εὐγένιος φοροῦσε μιὰ πλουζά μαβιά καὶ ἀπόρησα, ποὺ τοὺς ἀκουσα νὰ μιλοῦν μὲ τὸ σὺ.

Ὡς ποὺ νὰ μοῦ φέρον νὰ προγευματίσω, ὁ δάσκαλος μοῦ ἔδωσε ἕνα βιβλίο μὲ παραμύθια καὶ ὅταν ἐφθάσε ἡ ὥρα τοῦ περιπάτου, ἦθελα νὰ μὲ ἄφηναν μονάχη νὰ τελειώσω τὸ βιβλίο.

Στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια χόρευαν στὸν ἥλιο καὶ στὴ σκόνη. Μοῦ φάνηκαν οἱ κινήσεις τους βιασμένες καὶ ἡ χαρὰ τους ὀλο φωνή.

Ἐνοιώθη μέσα μου σὰν μιὰ μεγάλη λύπη καὶ ὅταν τὸ βραδυνοῦ μὰς πήρε τὸ ἀμάξι στὸ κτήμα, ἀισθάνθηκα ἀληθινὴ ἀνακούφιση, ποὺ βρεθῆκα στὴ ἡσυχία καὶ στὴ μυρωδιὰ τῶν λειβαδιῶν.

(Ἀκολουθεῖ)

[Μετάφρασις Κ. Μ.]

MARIPITA ONTOY

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ὁ Παπαδιαμάντης

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ — Ἐδαίβοζα ὄλην τὴν νύκτα Παπαδιαμάντην.

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ — Ὁ θάνατός του τὸν ἔαμην ἐπίκαιρον. Ὅλοι τὸν ἐζητοῦν καὶ τὸν διαβάθουν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ποὺ δὲν ἐφρόντισαν ποτὲ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ὑπαρξίν του.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ — Ἐγὼ δὲν τὸ ἔξαμα ἀπὸ περιέργειαν. Θὰ ἐπιπροσέω μάλλον νὰ κλαῖω, ὅτι τὸ ἔξαμα ἀπὸ εὐλάβειαν. Μέσα εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἱερότητά της νυκτός, τὴν ὥραν ποὺ τὸ μισήριον καὶ τὸ σκότος μὰς κάμνει πλέον θρησκευτικούς καὶ πλέον ἀγνοοῦς, ἠθέλησα νὰ κἀμω ἕνα μνημόσυνον εἰς τὸν μεγάλον συγγραφέα.

Ὁ ΜΑΘ. — Μνημόσυνον;

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Δὲν ὑπάρχει εὐλαβέστερον μνημόσυνον δι' ἕνα συγγραφέα παρὰ ἡ ἐπικοινωνία πρὸς τὸ πνεῦμα του, τὴν στιγμήν ποὺ ἀφίνει τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ἄσπρα. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἔργου του τὴν στιγμήν αὐτὴν δὲν εἶναι πλέον μία ἀλλοῦ ἀνάγνωσις. Ὅμοιάζει μὲ μυσταγωγίαν. Ὅταν ἔλθῃσα τὸ βιβλίον καὶ τὰ βλεφάρά μου, ὁ ὕπνος μοῦ ἔδειξεν ἀπὸ μακριὰν τὸν ἀδελφόν του τὸν θάνατον καὶ ὁ θάνατος ἦτο θελκτικὸς ὡς ἀρχαῖος ἐρηβος. Τὸν ἐρώτιζε τὸ φῶς μὰς ὀραίας ψυχῆς, ποὺ ἀναπαύετο εἰς τοὺς κόλπους του. Ὅταν ὁ θάνατος ἀρπάξῃ ἕνα ποιητὴν, γίνετα ὀραῖος καὶ γλυκὺς ὡς ἄγγελος.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἄς μὴν διηλοῦμεν διὰ τὸν θάνατον. Ὁ θάνατος, ὅπως εἶπεν ὁ Μορφέας, εἶναι μία ἀνοχία.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Ἴσως δὲν ἔχετε ἀδικον. Ὁ θάνατος εἶναι κυρίως ἀνοχία δι' ἕνα ποιητὴν, ὁ ὅποιος ἔῃ μέσα εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἔῃ μίαν ζωὴν πληρεστέραν καὶ πλέον ἀληθινὴν ἀπὸ τὴν κοινὴν καὶ πρόσκαιρον ζωὴν, ποὺ ζοῦμεν ὅλοι μας. Ὁ ποιητὴς ἀρχίζει νὰ ἔῃ ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ ἀπαθάνῃ. Τὸ ἔργον μόνον τῶν μαζοῶν καὶ τῶν ἀσημάτων ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ δημοσιοῦ του. Τὸ ἔργον τῶν μεγάλων ἀναπνέει καὶ κινεῖται πλέον ἐλεύθερα, ὅταν λείπῃ ὁ δημοσιογός του.

Ὁ ΜΑΘ. — Τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη σὰς φαίνεται ἀπὸ τὰ τελεταῖα, ποὺ ὀνομάσατε; Ἐνα ἔργον δηλαδὴ προικισμένον μὲ ψυχὴν ἀθάνατον;

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Δὲν ἀμφέβαλα ποτὲ διὰ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς του. Ὁ Παπαδιαμάντης δάησε μεγάλος δημοσιογός.

Ὁ ΜΑΘ. — Κάποιοι κριτικοὶ τὸν ὀνόμασαν ἀρηγήτην. Εἶδα ἤδη δύο φορὰς τὴν νέαν αὐτὴν λέξιν εἰς τὰς ἐφημερίδας. Τὶ θέλων νὰ εἰποῦν ἀπὸ γὰρ μὲ τὸν νέον αὐτῶν ὄρον;

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Οἱ κριτικοὶ, ὅταν δημοσιογῶν νέους ὄρους, ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχουν τόσοι πάλαιοι, πρέπει νὰ μὰς γίνονται ἐξαιρετικὸς ἵπποτοι. Οἱ ἄπλοῖ ἄνθρωποι ἐξακολουθοῦμεν νὰ ὀνομάζωμεν τὸν συγγραφέα τῆς «Φύσσεως» διηγηματογράφον, ποιητὴν, μυθιστοριογράφον. Καὶ τὸν ὀνομάζωμεν ἔτσι διὰ νὰ τὸν ξεχωρίσωμεν ἀπὸ τὸν μαγαζῶν καὶ τὸν τραπέζιτην. Ἄλλως δὲ ἦτο περιττὸν νὰ τοῦ καλλήσωμεν μίαν ἀπαισιόχοτε ἐτικέταν. Ποιητὰ, διηγηματογράφον, μυθιστοριογράφον, δραματικὸν εἶναι ὅλοι μόνον δημοσιογοὶ. Τοὺς ξεχωρίζομεν διὰ νὰ συνεννοήσῃμεθα. Ὁ ἰδιαίτερος τίτλος τους δὲν τοὺς προσθέτει τίποτε, διότι ἀπὸ

τὰ εἶδη τῆς δημοσιογίας πάντοτε δὲν εἶναι εὐτέλεστερον ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅταν ἄρως παρουσιάζεται ἕνας κριτικός καὶ μὰς λέγῃ: Ὁ Παπαδιαμάντης, κἀμοὶ ἦταν ἀρηγήτης! εἶναι ὅτε νὰ μὰς λέγῃ: Συγκατανεύει νάναυοῦσι μίαν μεγαλειότητα εἰς τὸν συγγραφέα σας καὶ νὰ τὸν στείκοι εἰς τὸν Παράδεισον. Θὰ τοῦ δημοσιογῆσαι ὅμως ἕνα ἰδιαίτερον παράδεισον, ὅπου εἰρησθεὶ νάναυοῦθῃ μόνος του, χωρίς νὰ μ' ἐνοχλῆσῃ.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἄντι νὰ μὴν ἐπαθεῖσμεν ὅτι ὁ κριτικός μεταρράζει ἀπὸ τὸν γαλλικὸν ὄρον *critique*;

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Λέγομαι ὅτι τὸν μεταρράζει, μὲ σκανδαλίζει ὅμως ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸν καταθετὶ καὶ ἡ στιγμή, ποὺ τὸν μεταρράζει. Ὁ γρο-Δουρὸς ἦτον ἕνας μεγάλος ἀρηγήτης, ἀλλὰ κἀνὸς δὲν τὸν ὀνομάζει μόνον ἀρηγήτην. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὀνομάζεται μεγάλος δημοσιογός καὶ μὴ μόνος *critique*. Ἡ ἀρηγηματογία του εἶναι ἕνα ἰδιαίτερον ὄρον καὶ μὴ ἰδιαίτερον λεπτομέρεια τοῦ *critique* του. Ὁ Παπαδιαμάντης ἐπιπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας καλὸς κριτικός, ἀλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἐφθανε νὰ τὸν κἀμῃ μεγάλον συγγραφέα. Ὁ πασαῶς μου ἦτον ἕνας θαυμάσιος ἀρηγήτης, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως καλὸς δημοσιογός ὁ ἀρηγήτης.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν νομίζετε ὅτι καταπολεῖ ἐπιμένοντες εἰς μίαν ἀσημαντοὺν λεπτομέρειαν;

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Τίποτε δὲν εἶναι ἀσημαντόν, ἀπὸ τὰ πράγματα, ποὺ χαρακτηροῦν τὴν ἐπιότητα μὰς ἐποχῆς. Εἰς τὴν τέχνην μας καὶ διὰ τὴν τέχνην τῶν ἄλλων πρέπει νὰ εἴμεθα τίμοι καὶ εὐλαριεῖς. Ἐπιμένω ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης ὑπῆρξεν ἕνας μεγάλος δημοσιογός καὶ ἕνας μέτριος ἀρηγήτης. Οἱ ἀρηγήται θέλουν τὰ πλήρη ἀδικαιρίτως καὶ ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ὑπόκειται ποτὲ τὴν μεγάλην δημοτικότητα. Διὰ πολλοὺς εἶναι ἀκόμη ἀνωτάτος. Ἐνας κριτικός τῆς ἀντιλήψεως τοῦ κ. Ξενοποῦλου ὀμολόγησε κάποτε, ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ ἐβεβαίωσε ἐπιεικῶς, ὅτι δὲν τὸν γνορίζε. Πολὸ ἀγγόλομα ἔγινε θαυμαστὸν δὲν τοῦ εἶναι λοιπὸν ὁ ἀρηγήτης; Ὑπάρχει ἕνα ἔργον του ποὺ νὰ δεαρμῶσῃ τὸν πρῶτον τυχόντα, ὅπως οἱ «Τρεῖς Σωματοφύλακες»; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν τὸ γνορίζω. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὑπῆρξεν μεγάλος δημοσιογός. Ἀντιγράψατε ποτὲ τὸν κόσμον, ποὺ κινεῖται μέσα εἰς τὰ ἔργον του;

Ὁ ΜΑΘ. — Εἶναι μεγάλος καὶ πλούσιος.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέροις, ποὺ ἐκλείσεν Ἕλλην συγγραφέας εἰς τὸ ἔργον του. Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, ζῶα, τόποι, δένδρα, θέλασσε, σκατὶ, ἐρετρία, ἀερογύλιον, φαντάσματα, ἄγιοι, ὄσιοι, μύητες, πνεύματα τοῦ παραδείσου καὶ πνεύματα τῆς καλῆς σείας, ἄνθρωποι ὡς πνεύματα καὶ πνεύματα μὲ σάρκα ἀνθρώπου, ζοῦν καὶ κινῶνται μὲ μίαν ἐξαιρετικὴν ζωὴν μέσα εἰς τὸν κόσμον αὐτῶν. Ἄλλὰ εἶναι τόσο σφικτὰ καὶ τόσο ἀφρονικὰ δεμῆν ἢ ζωὴ των, ποὺ δὲν ὀνοιάζει καθόλου μὲ πανόραμα. Κινεῖται μὲ τὴν ἴσχυρ καὶ δυνατὴν ῥαγὴ τῶν μεγάλων καὶ βαθυπύθων ποταμῶν. Ὁ κριτικός ποὺ θάνατεροῦσῃ τὸν κόσμον τοῦ Παπαδιαμάντη ἀπὸ ἕνα ἡμῶν ἀμείων, θὰ κἀμῃ ἀνεκαλύψῃς, ποὺ δὲν τὰς φανταζομεθα.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἄλλὰ δὲν ἤλθεν ἀκόμη.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΥΣ. — Θὰ ἔλθῃ, μὴν ἀνησυχῆτε! Ὁ Σολωμὸς ἐπεριμένεν ἀρκετὰ. Ἄς περιμείνῃ καὶ ὁ Παπαδιαμάντης.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΦΒΑΝΑΣ

ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ

ΚΑΜΙΑ ένδειξις, από όσας οι πολιτισμένοι λαοί άφείλουν εις τους νεκρούς των μεγάλων των συγγραφέων, δεν έγινε διά τόν Παπαδιαμάντην. Ο Τόπος έκαμε τό καθήκον του, όσον ήτο δυνατόν. "Αθήνα και κριτικά άφιερώθησαν εις τόν συγγραφέα και τό έργον του. Άλλά τίποτε περισσότερον. Τό Κράτος δεν έστειλεν ένα συλλυγητήριον εις την οικογένειάν του, ούτε έκαμε κών την κηδείαν του δημοσία δαπάνη, άποστέμω μίαν άφειλομένην τιμήν, που δεν καταλείπεται διά τώσους άλλους. Και όμως άποσυγχός της Παίδειας συνέταξε να είναι ο τιμήσιος πρώτος με παράσημα τά Έλληνικά Γράμματα και μεταξύ των πρώτων τόν Παπαδιαμάντην. Έπειτα οι σύλλογοι, οι άναγνώηται σύλλογοι, ο «Πανασσός» μας, ή «Έταιρεία των Γραμμάτων» ή «Σύλλογος των Θεατρικών Συγγραφέων» χιλιαί άλλα φιλολαγούσαι και καλλιτεχνούσαι ομάδες τί έταξαν; Έβλήθη ένα ψήφισμα, μιά μεσιότης σημαία, μία έκφρασις άποσιωπώτα πένθητος. Πα'αυτάς, που κάμνει κάθε συγχύγία διά τόν τελευταίον συγχύγνυτήν της; Και επιτέλους έμώησε κάποιος να μάθη πού πάφη ο μεγάλος συγγραφέας; Πού δείχνει ένας μαθηός πτωχικός στωρός τό μέρος, όπου άναστέται ο ποιητής της «Νοσταλγού» και τού «Ολόγρου στη Αίγη»; Και διά τόν τάρον αυτόν έσπερώθη κάποιος, ότι χρεώζεται ένα κομμάτι μάθησον με δύο λέξεις έάνου, τό όποιον βέβαια δεν θα τού θυρώση ή στοργή των δυσμοίρων άδελφούδων από τά πλάτη, που τους άφήκεν ο μεγάλος των αδελφός; Τά «Παναθήναια» θα ήθελαν νάναλάβουν την φροντίδα αυτήν. Άλλά με ποίον ύπόροος; Τας χιλιάδες διά την προτομήν του Σολωμού δεν εμπαροούν να μωυνοθούν τόση χρόνιος τώρα... Άλλού κάθενας τό θεωρεί τιμήν του να βάλη ένα περιβάσει εις τόν τάρον ενός έθνικου άνθρώπου και θεωρεί ός έδουλεύειαν προς τόν ένωτον τουμίαν άνάλογον πρόσκλησιν. Έδώ άντιρρόζει κάποις τούς μορφασμούς, που άντιρρόζουν οι έπαίται. "Ας μείνη λοιπόν και ή ιδέα αυτή να άνωμώση μαζί με τώσας άλλας. Έκείνος που θα ζηρωθή δεν είναι βέβαια ο Παπαδιαμάντης και ή μνήμη του.

ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ άρχισαν πάλιν εις τόν Τύπον διά τό άνωρον της Έθνικής Σημής, τό αήθιον άνωρον, τό όποιον ένα ενδοκόν μεδίαιτο τού Προσωποργού μας κάμνει να ξαναεπινοώθωμεν. Και οι συζητήσιες έφθασαν έως τό προσωπικόν του νέου θεάτρον. Οι διευθύνται και οι γραμματείς ξεσκονίζουν τά φράζα των. Δεν λείπει παρά να σηρωθή ή αυλαία και νάρχισή ή παράστασις. "Ας έλαίσωμεν έν τούτοις ότι ο Προσωποργός θα εξακαλομήθη να μειδιά ενδοκώς και ότι οι συζητήσιες, που έφθασαν μέχρι φιλολογικου πέτροπολέμου, εις κάτω θα χρησιμοποιώσουν αυτήν την φοράν.

Οκ. Μιστριώτης έπεσράεισε πάλιν όλας τάς ήλικίας μέχρι της ένωφορούας διά την άμνην της κινδυνεύουσης Γλώσσας. Οι έχθροι φαίνονται, ότι έξήθασαν εις τό άνωρον και ο άρχηγός τού γλωσσικού επιτελείου κατασιωπώνει τά σχέδια της επιθέσεως και της άμνης. Είς την άθουσαν τού Πανεπιστημίου την προσπερασμένη Κυριακή ή σημαία της έρας έκστρατείας έξετυλίχθη έν μέση έρας συγκινήσεως. Και ο γρηγός άρχηγός των στωροφόρων έτελείσεως την προσκλησίαν του ός έξής: «Άλλως κείνοι κινδυνεύομεν να αποβλεπωθώμεν και νάλληλοσπαρωθώμεν οίκοτός». Ο Έρασιμος γράφας τό «Μωρίς Έγκάμιον», βιβλίον, τό όποιον δεν έσολιασεν ο κ. Μιστριώτης, εληρωμήσε νάποδώση εις την μορφήν και την δόνην αυτήν τού να κινή τά κλήθη εις άλληλοσπαρωγούς. Η βλακεία είναι τόσον ειρηνική. Άλλ' ο κ.

Μιστριώτης ίσως δεν έχει άδικον. Έβουημεται τούς άλληλοσπαρωγούς των Έδαγγελικών και των Όρεσειακόν και οι φόβοι του δεν είναι έντελής άδικαιολόγητοι. Η νεοέλληνική βλακεία χύνει και αίμα κάποτε. Ο Θόός να μιάς φιλιάξη από την κακήν προφητείαν...

ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ

Υπεσξέθημεν εις τό τελευταίο τεύχος να δώσωμεν άποσπάσματα της μελέτης τού κ. Δελμούζου διά τόν «σκοπόν και τό πρόγραμμα τού Προτύπου Δημοτικού Σχολείου». Ίδού αυτά :

Ο «Ομιλος θα άρχισή από την Αην τού δημοτικού και κάθε χρόνο θα προστίθεται και νέα τάξις. Από την Αην έως την Εην θα διδάσκονται παιδιά, που έπιζητούν άνωτέραν μόρφωσιν με παιδιά, που δύνανται μόνον εις τό δημοτικόν σχολείον να φοιτήσουν, διότι ή ανάγκη τους επιβάλλει να αποδιδούν άρέσας εις τόν άγώνι του βίου. Χάριν αυτών των τελευταίων, από τό τέλος της Αης τάξεως, θα χωρισθή ιδιαίτερον διάξιν λαϊκόν τμήμα, οι δύο δε αυται τάξεις με τάς τέσσαρας προηγουμένας θα άποτελέσουν τό Αθήναιον Δημοτικόν Σχολείον. Είς αυτό θα προστιθή ιδιαίτερα έβδόμη τάξις καθαρώς πρακτική, όπου ή φοίτησις θα είναι προσωρετική.

Είς όλας τάς τάξεις και εις όλα τά μαθήματα ή διδασκαλία θα γίνεται ζωντανή, ο διάκωλος και τά παιδιά θα άμιλούν και θα γράφουν εις τό σχολικόν φρονιά και άβίαστα, όπως όμιλούν εις τό σπίτι τους και εις την κοινωνίαν τό φρονιά-φρονιά και τό από-από. Η γλώσσα δηλ. θα παρουσιάζη τάς παραστάσεις και τά νοήματα ζωντανά και όχι σκοτεινά και άμυλόδη και θα γίνη προσπάθεια να κείρη τό χόσμο, που χωρίζει τό σχολείον από τό σπίτι και την ζωήν. Άλλά έτσι έρχόμεθα άρέσας εις την πύραν τού σκανδάλου, εις τό περιβόητον γλωσσικόν ζήτημα.

Λοιπόν ως προς τό δημοτικόν, τό λαϊκόν σχολείον, δεν έπάρχει κανέν γλωσσικόν ζήτημα. Διότι διά τόν μαθητήν τού δημοτικού σχολείου μέχρι μιν της Εης τάξεως άρκει πληρέστατα ο πυρήν της λαλουμένης, ή δημοτική μας γλώσσα εις δε την Εην και την τάξιν δεν χρειάζονται ειρή όλίγη λόγια λέξεις άνθιστάμενα εις τόν μετακλασόν, και ο άριθμός των έλαττωθέντων άρετά, άν συλλογιασώμεν ότι πολλοί έξ αυτών, άναγόμενα ιδίως εις τάς φρασκάς έπιστήμας, έχουν τάς αντίστοιχους των πανελληνίους δημοτικάς λέξεις. Κατό τά 4 πρώτα χρόνια θα γίνη προσπάθεια να τακτοποιηθούν, να έξετασθούν λεπτομερέστερον, πλουτισθούν και συστηματοποιηθούν οι παραστάσεις, τάς όποιας φέρει τό παιδί από τό σπίτι του. Με την γλωσσικήν διδασκαλίαν θα έξυρωθή ο μηχανισμός της γλώσσας, την όποιαν κατέχει ήδη τό παιδί, εις συνειδητόν, και θα μάθη να αποδίδη γραπτός και να άναγνώσκη τό γνωστόν του γλωσσικόν ύλικόν.

Τίποτε δεν θα άναγνώσωμεν, θα φροντίσωμεν μόνον, ώστε οι έλάττωτοι ιδιοτισμοί ως προς τό ενιακόν, τό λεξικόν και την φωνητικήν, όπου ύπάρχουν, να άντικατασταθούν με τά αντίστοιχα πανελλήνια δημοτικά τό όνας π. χ. θα γίνη *δεν*, τό *σκιλί*—*σκελί*, οι *μήροι*—*μήρες*, τό *ήμασαν*—*ήμασε*, ο *κόρος*—*πατέρας* κλπ. και θα κλίνονται τό *σκελί*—τό *σκυλιού*, ο *πατέρας*—τό *πατέρα* κλπ. Αύτή είναι ή μετάβασις από τό τοπικά ιδιώματα εις την πανελλήνιον Κοινήν.

Η γλωσσική διδασκαλία κινωμένη πάντοτε έντός τού γνωστού ύλικού κωμίας δυσκοιλία δεν θα φέρη, οι όροι τού μαθήματος από το έλαττωθόν δεν θα έλάττωσιν, έπομένως θα μείνη κωρός, και κωρός πολός, διά την έξέτασιν των πραγμάτων. Έπειδή τά περισσό-

τερα σχολεία είναι τριτοτάξια, και ή γενική έπιθυμία να γίνουν έξοκεία είναι, και θα είναι δυνατός επί πάλιν, άδύνατον να εξακλησώθη διά τό οικονομικά μας χιλια, κώνον είναι να τονισθή και πάλιν ή γέννη, την οποίαν εξεδήλωσαν διά τού τόπου μωροί συναγενησώι μας (δ. Τασάλη «Αθήνα» 22 Ιουνίου, '14 «Αζωρικός» κλπ.) : *είνα άποκρίσιν και έπιληρωκώσιον να βιωσώσιν με την ήδη έπιβήσαν εις καθαιρούσας όσαι μάθηται φρονιά εις τριτοτάξια μών σχολεία.*

Αυτή, καθώς είδομεν, ούτε την γλώσσαν ούτε την μοθώνον, ούτε παραλείβονται καν με όλίγη στοιχία της, ούτε πρακτικήν άλλην μόρφωσιν άποκούν, άλλα πηγαίον εις τό σχολείον μορφωμένο και φέρουν παρημορφωμένο, χωρίς να είναι εις θέση ούτε να γράφουν, ούτε να διοβίσουν δύο λόγια. Από τούς άποφοίτους όμοος δεν έξοκείσιν δημοτικόν δεν σιμώσιν τό αυτό. Έδώ δυνατός είναι άνάγκη, προς τό παρόν, έρώσιν δηλ. έξοκώσθη τό χόσμο μεταξύ προφορικό και γραπτό λόγου, να διδαχθή ή καθαιρούσας, διότι αυτή άποτελεί σήμωρον τό έπίσημον καθαιρούς κλπ... Και θα την διδαχθή ο μαθητής τού πρώτου Δημοτικού Σχολείου, άν έως τότε έχη φροντίσει ο κ. Κατάδωκς ή ο κ. Σιαός ή άλλος είκοός να μιάς καθαιρούση την μορφήν της και μιάς δώση την γραμματικήν της. Ένώσφ όμοος δεν γίνεται αύτου, ο μαθητής μας εις την Εην και την τού άνωτου θα διδάσκαται επίσης της λαλουμένης και την γλώσσαν τού Έδαγγελίου, ή σωστότερα τού Έδαγγέλιου. Άλλά βλάκεις και μη να σνοισφρονόνηται : Να οι άναγνώσται ιδουται τού Προτύπου! Ποία ή διαφορά με τό έπίσημον σχολείον μας; Έκει ήτοι ή προσπάθεια να εξακλησώη τοιόκωριστον ή άρχία και να διδάσκαται μόνον ή καθαιρούσας έδώ άντι της καθαιρούσας ή γλώσσα τού Έδαγγέλιου!

Έτσι πάλιν σκοπός τού σχολείου γίνεται ή γλώσσα και μία γλώσσα διευκολυτέρα! Φυσικά θα ήτο άναγκαιώς προτιμότερον, εάν ήδυνάμεθα εις τό δημοτικόν σχολείον να περιωρισώμεν μόνον εις την λαλουμένην θα μιάς έμενε τότε περισσότερος κωρός διά μεγαλύτερον θετικήν μόρφωσιν των μαθητών. Δυστυχός όμοος τό πράγματι και ή έπίσημη πολιτεία δεν μας τό έπατρέσιν άκούρη. Έρώσιν λοιπόν εμμεθα άναγκασμένοι να κληρωσώμεν και ήμεεις εις την λογίαν περιώδοσιν τόν φόρον, που έπέβηλον ιστορικωικά ψυχολογία και λόγια, θα άποκούφωμεν, αλλά θα προσπειθήσωμεν να τόν πληρωσώμεν με όσον τό δυνατόν μικροτέραν ζήτησιν. Είς τά σχολεία μας δεν μαθαίνει τό παιδί την έπίσημον γλώσσαν και διά τούς λόγους, που άναφέρωμεν παραπάνω, έπειδή δηλ. δεν όμιλείται κλπ., και άκούρη, διότι από κανένα έως τόρον δεν όρισθή ή γλώσσα αυτή, αλλά είναι διάφοροι και ποικιλία φάσεις γλώσσας, και κυριανομενον διαρκώς μεταξύ της άρχιας και της δημοτικής. Ένώσφ δεν μιάς δίδεται από τούς είδοκούς ο καθαιρούς της μορφής και ή γραμματική της καθαιρούσας, έπειδή δεν μιάς έπιτρέται ή συνειδησίς μας να ήίτωμεν τό παιδί εις τόν γλωσσικόν αυτόν κωκείνι των διδασκικών κλπ., και δεν εφίσισωμεν ποθενά άλλου τό άναγκαιύτητον *κα ος*, θα διδάσκωμεν τό παιδί εις την Εην και την τάξιν τού σχολείου μας έκ παραλλήλου πρώ: την λαλουμένην και τό Έδαγγέλιον. Θα την διδαχθή, όμοος διδάσκονται οι νεκροί γλώσσα, όμοος τό Γεργμακώσιον π.χ. διδάσκαται τό άρχαία ελληνικά. Θα την μάθη διά της συγχύσεως, διότι θα έχη ήδη τεθή ή άκαρπώσιμος διά την συγχύσιν βίσις. Με την μέθοδον αυτήν, *κα ος* ένός θα άποκούφωμεν την αποξένωσιν τού σχολείου από την ζωήν και την σελικωοποίησιν, που φέρει εις τόν παιδικόν έγκράβαλον ή άρέσας από την πρώτην τάξιν διδασκαλία της καθαιρούσας, *αφ* έτέρον, έντός δύο έτών, με τούς αιώτας όρας της γλωσσικής διδασκαλίας, όσαι χροιάζονται

σήμερον εις τό σχολείον μας θα καθαιρούσιν τό παιδί όχι μόνον να μαντεύη, αλλά να καταλαβαίνη καλά και έρμηνεύη τό Έδαγγέλιόν του. Τότε θα ζητήσωμεν ο άπόφοίτος της Της τάξεως τού Προτύπου Δημοτικού να άποσπή τις άποκωριστός έξέτασις τού εις την Την τάξιν των κωκών δημοτικών σχολείων. Αν δε ο μαθητής μας δεν κατέχη τόσον τάς πρακτικάς, όσον και τας γλωσσικάς και τας άλλας γνώσεις, που άπαιτεί τό έπίσημον πρόγραμμα τού Υπουργείου, ως κλείσιν τό σχολείον μας. Αυτό ως προς τό άπόκωριστον Δημοτικόν Σχολείον.

Καθώς βλέπετε, ή έπίσημη γλώσσα μας, δηλ. ή έθνική μας ένότης, δεν κινδυνεύει καθόλου από την ίδουσιν τού σχολείου μας. Αύτοι εις μιν τά σκήθη τριτοτάξια σχολεία τό παιδί δεν μαθαίνει από την έπίσημον γλώσσαν άποκωριστός τίποτε. Ώστε, άν έπαιθώσωμεν, ότι σκοπός μας ήτο να δώσωμεν τόν τίπον τού τριτοτάξιου δημοτικού, άν και εις αυτό δεν θα έδιδάσκατο ο μαθητής μας την καθαιρούσας, μόλα καίτοι δεν θα άποκωριστόν την έθνικήν μας ένότητα μεγαλύτερος κίνδυνος άν' αυτών, που έπισπεύεται από τό σκήθη τριτοτάξια. Πρώται να προσθέσωμε μόνον μίαν μεγάλην διαφοράν. Έξή έκει δεν μαθαίνει τό παιδί ούτε να γράφη, ούτε να διαβάζη, ούτε τίποτε άλλο όμολογώ, ο ιδιός μας μαθητής θα ήξερε τοιόκωριστον και να γράφη και να διαβάζη, άν τού έδιδόντο, να καυάλλη βιβλία, και άκούρη και περισσότερα: Ο άνακόμμε γνώσις χωριστός διά τόν προκίτων του βίου.— Έπειτα εις τά έξοκεία σκήθη δημοτικά είδησι τά μαθητών από την έπίσημον γλώσσαν μωρον άριθμών λέξων και τίπων, άρεκτόν διά την άπόδου ένός Αποκείον μώθου, που άνεκωοθή προηγουμένας διά της καθαιρούσας. Και έδώ δεν ξέρουν ούτε δύο λόγια να γράφουν, ούτε να διαβάζουν όμοος πρέπει. 200 βέβαια λέξεις και όλίγοι τόποι δεν είναι γλώσσα ο μηχανισμός της τούς είναι σκεδόν άγνωστος, καθώς είδομα παραπάνω. Ο άπόφοίτος όμοος της Της τάξεως τού Προτύπου, θα κατέχη άναγκαιώς μεγαλύτερον άριθμόν λέξων της καθαιρούσας, θα καταλαβαίνη τό Έδαγγέλιόν του, και ο μηχανισμός της γλώσσας αυτού θα του είναι άποκωριστός συνειδητός. Δεν θα είναι βέβαια εις θέση να γράφη τας καθαιρούσας, θα δύναιτο όμοος να γράφη καλά, ότι γροφίσει, και θα γροφίξη πολλά, να διαβάζη όμοος πρέπει τό βιβλίον, που θα γροφών έπίτιδες γ' αυτών και γα τόν *βίου*, και οι έφημερίδες και τά άλλα φυλλάδια θα έχουν και τούς ιδιούς μας άποκωριστός ως άναγνώστας, με την διαφοράν, ότι αυτοί θα κρινόν όμοος ήήατε ότι διαβάζουν. Έπομένως άν κινδυνεύη ή καθαιρούσας, δηλ. ή έθνική μας ένότης, με τό έπίσημη έξοκεία σχολεία, πολύ όλιγότερον θα κινδυνεύη με τό δικόν μας έξοκείατον ο κίνδυνος να κατέχη άναγκαιώς μικρότερος, θα καταλαβαίνη τό Έδαγγέλιόν του, εκτός άν ο κίνδυνος μέλλη να προέβη από την άνάπτυξιν της κώσας τού παιδικού και την πραγματικήν μόρφωσιν του.

Εάν έπαρόκατο να προηρωσώμεν εις τούς άποκωριστός των γωρμακωικών τάξεων τού σχολείου μας, ούτε σκάν πλέον από κίνδυνον της καθαιρούσας δηλ. της έθνικής μας ένότητος, δυνάμεθα να διακρίνωμεν. Αύτοι αυτοί, από θα κατέχουν την άρχαίαν και την άμνην μνήν, φυσικά θα κατέχουν και θα δύνανται να χροιάζονται όλας τας φάσεις της καθαιρούσας από της συνθετικώτας τού κ. Μιστριώτου μέχρι της άπλης τού Βαζέλα. Κίνδυνον πραγματικόν θα διατρέχη τότε όχι ή γλώσσα, αλλά μερικοί από τούς καθαιρούσας συγροφείς. Αύτοι ή κρισις και ή καλαιθασία των μαθητών θα έχη άναπυρωθή τόσον, ώστε θα είναι εις θέση όχι μόνον να διαβάζουν, αλλά και να καταλαβαίνουν τούς λόγους π. χ. τού Μιστριώτου ή άλλων έφημερί-

δων. Αλλά ως προς την γλωσσικήν διδασκαλίαν και τόν εξ αυτής κίνδυνον. Επαίμενα κυρίως εις την γενικήν αυτήν άρχήν του σχολείου μας, διά να ξεσκιασθή ο περιώνυμος μεταμορφωτής, που άπειλει τό έθνος μας.

Αν και από την γενομένην έπίκρισιν των συνήθων σχολείων καθένια δύναται να εξαγάγη εύκολα, μόλα ταύτα καλόν είναι να τονισθή ότι: θα προσπαθήσωμεν να δώσωμεν εις τό σχολείον μας τοιοῦτον πρόγραμμα και ζωήν, ώστε να αξίξη τό επίθετον *εθνικών σχολείον*. Θά εξετασθή ο Νέος Έλληνομίος ως κόσμος έχων ίδιαν ένότητητα και χαρακτηρισμόν, και θα χρησιμοποιήσωμεν όλον τό προς τότο κατάλληλον υλικόν. Θά άφήσωμεν τόν Έλληνομόν Αιών να μορφώση τά παιδιά μας με όλους τους θρησκευούς του: Πατριμύθια, τραγούδια, παραδόσεις, μυθολογίαν κλπ. "Η εθνική μας μουσική θα άποτελέση την βάση της ανάπτυξεως του μουσικού αισθητήματος. Θά εξετασθή και θα χρησιμοποιηθή ή άξία των ελληνικών παιγνιδιών και πρώτα θα παιζούν τά παιδιά μας την άνωτάτην και έπειτα τό φωνο - μπόλ. Θά γνωρίσωμεν και θα συγκληθώμεν και θα μερφοθώμεν με τους ποιητάς και τους συγγραφείς και τους ζωγράφους που τραγούδησαν, έγραψαν και έξογραφήσαν γι' αυτά όχι μόνον ο *ήρωος μας* και τό *διδό αδελφία* και ή *τροιλή μάνα*, ή *θειασόλια* κλπ. Άλλά και τό *κρηφό σχολείο* και ο *παπούς* και ο *μικρός σοφός* και ή *πατριμύθου* και ο *ήρωος* κλπ. του Έκούζη και ή *πρωτόπαιγος* της *ναυαρχίδος* του Αύστρα και τόσα, τόια άλλα. "Όχι μόνον ηρώουλα, αλλά ζωή δλόκληρος. Βασίζόμενοι εις τόν Νέον Έλληνομίον θα προσπαθήσωμεν να κερδίσωμεν τό παιδί εικόνα του Αρχαίου και του Βυζαντιακού Έλληνομίου. Και εις μέν τό δημοτικόν σχολείον θα διδασθή ο Αρχαίος Έλληνομίος ουχι με τάς συνήθεις άηδαιστάς περιλήψεις, αλλά με καταλλήλους μεταφράσεις μερικόν ποιητών και πεζογράφων εις τάς άνωτέρας τάξεις, καθώς ειπόμεν εκ του πρωτοτύπου. Και έτσι θα ίδω άμπαρός του πραγματικόν και όχι άερώδη εικόνα της ένότητος, της ελληνικής φυλής: έν και τό αυτό πνεύμα, ή αυτή ψυχή με όλα της τά έλακτώματα και τά προτερήματα.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1909 ΚΑΙ 1910*

Γ'. ΛΕΒΗΝ, ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ, ΘΟΛΟΙ ΣΙΒΑΣ

Η υπό την διεύθυνσιν του κ. Hallberg Ιταλική έν Κρήτη Άποστολή ένήργησε κατά τό έτος τούτο άνασκαφάς εις τό άνωτέρω μέρος. Αί περι τούτων κατωτέρω πληροφορίαί άφείλονται εις ευγενή άνακοίνωσιν του κ. Hallberg γενομένην προς έμέ.

1) Λεβήν

Σκοπός της έν Λεβήν άνασκαφής του έτους τούτου ήτο να συνεχίσωμεν την άποκάλυψιν του τεμένους του Άσκληπιού την γενομένην κατά τάς εργασίας ήμῶν του 1900, αι όποιαί έφερον εις φώς τόν ναόν, την στοάν και την κρήνην. Η έρευνα έπεξετάθη επί χώρου 12 χιλ. τετραγ. μέτρων, ήτοι από του άρχαίου ναού προς τό σημερινόν έκκλησιδίου του Αγίου Ιωάννου μέχρι του άκρωτηρίου Ψαμδομούρι του κλειόντος προς άνατολάς τόν μικρόν κόλπον του Λέντα. Και υπό έποψιν μέν άρχαίων μνημείων ή έρευνα υπήρξεν άρνητική. σπουδαία όμως κατεδείχθη διά την ιστορίαν και την τοπογραφίαν της ρομ. και Βυζαντ. Λεβήνος. Όλα τά οικοδομήματα, ιερά και δημόσια της ελληνικής και ελληνιστικής εποχής, τά όποια άφείλον να καταχωρησών την προς τόν ναόν και την στοάν πρόσδοον, άπεδείχθη, ότι καταστράφησαν κατά την ρωμαϊκήν αυτοκρατορικήν εποχήν και άντεκατεστήθησαν υπό

* «Παναθήναια» 16 Ιανουαρίου.

αίτλων λουτρικών κατασκευών. Κατόπιν κατά την Βυζαντιακήν εποχήν όμοία τύχη εύρε τό πλείστον των ρωμαϊκών κτιρίων του μέρους τούτου, και άρ' ού επί τινα χρόνον διατηρήθη μικρός ονομασιώδης διά την θεραπειάν των άσθενών, έπαισε να κατοικήται υπό άνθρώπων, και ήρχισεν να καλύπτεται υπό χωμάτων.

Τά άποκαλυφθέντα κτίρια είναι πάντα κατασκευασμένα εξ υλικού ληφθέντος εκ τών μνημείων της κλασικής εποχής: τετράγωνοι όγκοί, τεμάχια κίωνων και κιονοκρατών, άρχιτεκτονικά μέλη διαφόρων εποχών συνεκτισθήσαν με όπτάς πλίνθους ύστερορωμαϊκάς και Βυζαντιακάς εις την κατασκευήν του κεντρικού διαμερισματος τών λουτρών. Δίκτυον πηλίνων και μαλβθδίνων άγωγών διαλαδοῦται πανταχού εις τά διάφορα διαμερίσματα, και μαρτυρεί την μεγάλην χρήσιν του ύδατος προς θεραπευτικούς σκοπούς.

Μόνον προς βορράν του ναού και μεταξί τούτου και της στοάς άνεκαλύφθησαν κτίσματα τινα άνήκοντα εις τό Ιερόν της ελληνιστικής εποχής μη κατάληφθέντα υπό μεταγενετέρων οικοδομημάτων. Είναι ληνά γωνιώδη και λαβυρινθοειδή έρειδόμενα επί του σόφρου του ναού: έν τούτων έχει μικρόν πρόδοον με κίονα και τετράγωνον στυλον, θά ήτο δε ο πρόδοος του Αδύτου ή Αθάτου του μνημονευομένου εις τάς έπιγραφάς των Ιαμάτων του Άσκληπιού τάς εφθεσίους κατά τό 1900. Τεμάχια άλλων έπιγραφών ή όγάλματα δέν εφρέθησαν άλλα κατά τήν έρευσήν εργασίαν. Η καταστροφή των Ιερών μνημείων της Λεβήνος κατεδείχθη πλήρης και ή ζημία άναπάνδρωτος.

Η Βυζαντιακή πολίχνη άπεδείχθη έχουσα σπουδαιότητά τινα εκ της άνακαλύψεως της μεγάλης έκκλησίας της έντελής έκχουσεθείσης παρά τόν σημερινόν Άγ. Ιωάννην και εξ άλλων δύο ουχι μικρών έκκλησιών εφθεθειών κατά τάς δογμαστικάς τάφρους εις τό άκρωτήριον Ψαμδομούρι.

Η μεγάλη έκκλησία, της οποίας ή εποχή δέν δύναται να όρισθή άκριβώς έλλείπει έπιγραφικού εφθήματος, κατείχε θέσιν δεσπόζουσαν και άντικρύ του άρχαίου ναού έκει, όπου σήμεραν εφρηται τό έκκλησιδίου του Αγ. Ιωάννου, τό όποιον άνηγέρθη επί της άφίδος της Βυζαντιακής έκκλησίας. Διηρείτο εις τρία κλίτη διά δύο σειρών κίωνων ληφθέντων εκ τών άρχαίων οικοδομημάτων και διατηρεί μέρος του διαπέδου εκ χονδροειδούς ψηφιδωτού. Εις μεσοκόνιον του νοτίου κλίτους εφρέθη έσοκαμμένη υπό τό δάπεδον του ναού ήμουν περίπου μέτρον ή βικιαιτική κολυμβήθρα, πράγμα μη εφρέθεν άκόμη εις άλλην έκκλησίαν της Κρήτης. Ο νάρθηξ περιβαλλόμενος έν μέρος υπό έδωλιον διατηρείται καλώς και έχει πλάτος τεσσάρων περίπου μέτρων. Τάφοι χριστιανικοί εφρήσκονται υπό τό δάπεδον του ναού και έξω. Οι τοίχοι της έκκλησίας έκτίσθησαν εξ άρχαίου υλικού και κατά μέγα μέρος εκ τετραγώνων όγκοκλήτων.

2) Αγία Τριάδα. (Οίκια, λουτρόμας, άγορά)

Αί άνασκαφαί του έτους τούτου ελχον προορισμόν να άποκαλύψωσι τά οικοδομήματα τά συναρθεύοντα προς τό Άνάκτορον από βορρά και άνατολών, των όποίων τά πρώτα ίχνη εφρήθησαν κατά τάς άνασκαφάς του 1905.

Προς άνατολάς του Άνακτόρου και χωριζόμενον άπ' αυτό διά δρόμον πλακοστρωτόν εφρέθη κομφόν οικοδομήμα εκ τριών δομάτων, δύο τών όποίων συγκοινοῦσαι με τόν πρόδοον διά μέσον στοάς εκ δύο κίωνων. Παραπλεύρους τούτου προς Ν. φαίνεται δόμα όρθογώνιον, επί του διαπέδου του όποιου ήσαν πολλά ίχνη άνθρώπων και τεμάχια λίθινων χονδρών άδασκομήτων. Η οικία με τά τρία δωμάτια ελχε δεύτερον όροον πιθανώς εκ ξύλου, σώζεται δε ή λιθινή κλίμαξ ή άγουσα εις αυτόν άκραιά.

Εκ της κλίμακας του λεγομένου προμυζώνος του Άνακτόρου άρχεται διεφθονομένη προς βορράν μεγάλη λουτρόμας. Στάς σχηματισμένη εξ όκτώ τετραγώνων στύλων, επί τών όποίων ύφούντο άλλαι τόσαι κίονες εκ ξύλου ή άλλου φθαρτού υλικού έπέλευον αυτήν εξ άνατολών, στανιαί δε ίδιωτικών οικιών, δν τινες μεγάλα διαστάσεων κατείχε τών δυοών πλευρών. Υπερώιον της στοάς και εις γωνιήν παράλληλον προς την πλευράν του λόφου και την σσών διαίχχουσαν όκτω εργαστήρια, αι θύραι των δυοών άντιστοιχούσι προς τά μεσοκόνια διαστήματα της στοάς. Μία τό ύψειον εργαστήριον προς βορράν ύφούντο όφραία και άνετος κλίμαξ λιθινή άγουσα εις διέτερον όροον, ήδη καταστραμμένον, πιθανώς ξύλινον.

Η σειρά αυτή των εργαστηρίων, έν ας τμήθησαν μόνον πύθοι και τεμάχια ύστερομνημείων άρχαίων, είναι έντελώς άνεφρήτος του Άνακτόρου και τών οικιών των εφραζομένων εις τό άλλο μέρος της στοάς. Άποτελεί κατασκευάσμα χαρακτηριστικόν μη εφρέθεν μέχρι τούδε εις άλλας Μινωϊκάς πόλεις της Κρήτης, αλλά προφανώς συγγενές προς τήν διάταξιν *Ελληνικής Άγοράς* με την στοάν της και προς διαμέρισμα ρωμαϊκών εργαστηρίων (tabernae romanae) μετά τών στοών των. "Όστε έχομεν προφανώς την *Άγοράν Μινωϊκής πόλεως της Κρήτης*.

Αί οικοδομαί εις την δυτικήν πλευράν της λουτρού άπετέλουσιν αξιόλογον συνολίαν. Είς τό διαμέρισμα τούτο άνήκει ή οικία ή άνακαλυφθεσα κατά τό 1905 ή πλήρης Υπερομνημείων Α' άγγείων, και έν αυτή εφρέθησαν τότε αι περισσώτεραι γραμμαι πινακίδες της Αγίας Τριάδας. Εφρέτος εφρέθησαν άκόμη δύο μεγάλα άγγεία (μικροί πύθοι) σχήματος σχεδόν σφαιρικού με τρεις ποδίσκους έκαστον και τέσσαρας μικράς λαβάς επί τών ήμων. Τό σχήμα των είναι πρωτοφανές, ή δε πλαστική κατακόρυφος διακόσμησης αυτών έχει ανώτερήν τινα με την διακόσμησην σαρκοφόρων τινών Κρητικών της τελευταίας Μινωϊκής εποχής.

Άλλα κινητά εφρήματα ή άνασκαφή έδωκε μίαν ώραιάν λυχνίαν εκ στακτίου και χιλίων άγαλμάτων άνδρός γυναικός με πρώτος λουφάτων. Άλλ' ή σκαφή των οικιών μόλις ήρχισε, και θα συνεχισθή κατά τό ερχόμενον έτος.

3) Θολοί τάφοι Σίβας

Παρά τό σημερινόν χωρίον Σίβα εις την νοτίαν περιφέρειαν της Φαιστός παρατηρήθη έξόγκωμα γης φανόμενον ως τεχνητόν και παρῶν τέσσαρας μικράς τύμβου. Ο καθηγγητής κ. De Sanctis βοηθούμενος και υπό του Δούκ. Levi della Vida έξετέλεσεν την σκαφήν αυτού.

Άνεκαλύφθησαν δύο θολοί τάφοι παράπλευροι πλήρεις σκελετών και παρῶντες κτερίσματα έντελώς όμοια προς τά της θόλου Αγίας Τριάδας και της Κοιμάδας, ήτοι *καλκά* έγγχειρίδια, άγγεία πήλινα Πρωτομινωϊκά Ι' και πιθανώς Μεσομινωϊκά Α' μάλιστα του τύπου της εφρυστόμου οινόχους με άραιάν κατακόρυρον διακόσμησην επί του φυσικού ηηλοῦ. Εφρέθησαν προς τούτους και όλίγα σφραγίδες έλεφαντινών, όν μία με σπειρας και άλλη με δύο ζώα.

Ο κ. De Sanctis και ο κ. Levi della Vida έξετέλεσαν επί ένα μήνα έκδρομήν και έπελέτησαν την τοπογραφίαν της χώρας των Έπσκορήτων και γενικώς των άνατολικών επαρχιών της Κρήτης από της Βιάννου μέχρι του Σιδερού άκρωτηρίου.

Δ'. ΙΣΘΜΟΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΟΥ

1) Νεκροταφείον Γουρνιών Πρωτομινωϊκόν

Ο γναστός εκ τών εις Βασιλικήν Ιεραπέτρον και εις τάς πλησίον νησίδας Ψάρον και Μόζλον λαμπαρών αυτού άνακαλύψεων άμερικανός αρχαιολόγος κ. Ρι-

χάρδος Seager άνέθεε κατά τό έτος τούτο, και άνέσκαψε νεκροταφείον της Μινωϊκής πόλεως Γουρνιών. Εφρήθησαν τούτο μεταξύ της πόλεως και της θαλάσσης εις θέσιν Σφραγγεία. Εφρέθησαν παρῶν ή πρώτη νεκροπόλις της πρωτομινωϊκής εποχής, της οποίας όπως εφρέθησαν δύο μόνον τάφοι, έν τας όποίας εφρέθησαν δύο σφραγίδες έλεφαντινών, εις μικράς διαστάσεις εκ συνεστραμμένου χυμού σήμιτος, και δύο χυμιά έξαφρήματα συναστύμενα εκ φύλλων κροσσιστήμων κρημωμένων από χυμού άλωαδίου, ήτοι όμοια προς τά εν Μόζλον πρό διετίας εφρέθέντα.

2) Νεκροταφείον πύθων

Τό πρωτομινωϊκόν αυτό νεκροταφείον διεδέχθη και ήμίανον κατά τό πλείστον έτερον της μεσομινωϊκής και ύστερομινωϊκής εποχής. Οι τάφοι έν τούτω κατατίθεντο οκτώδη επί του εδάφους και έκαστος αυτών έκαλύπτεται από πύθων άνεφρήτων. Τούτοια νεκροταφεία πύθων εφρέθησαν κατά χύρον άξίωμα ή συνεστραμμένον περί τας 150 διαφόρων μεγέθους άναλόγως προς την ηλικίαν εκάστου νεκρού. Τινες τούτων έχουσι χαρακτηριστήν διακόσμησην.

Τά έν αταίς σκελετάκια κτερίσματα είναι όλίγα, ήτοι άγγεία τινα και έγγειλάματα σφραγιδόλιθοι (φωλιόπετραί). Συνελέγησαν και περί τά 30 κρανία προς κρημιολογικήν έξέταση.

Εις τό παρόδοον από νεκροταφείων τών πύθων εθάπτοντο οι κοινοί σκελετά της Μινωϊκής πόλεως Γουρνιών.

3) Βερέκιαστον

Η Αμερικανική Miss Edith Hall άνέθερε δύο ώρας δυτικώτερον παρά τό Καλόν χωρίον επί κορυφής ύψηλοῦ λόφου φερόντος όψημον τό όνομα *Βερέκιαστον* (άνωθεν της Έλλην. πόλεως Ισθρώνος) συνολίαν κατοικούμενον, ως φαίνεται, άδιακόπως από της μεσομινωϊκής μέχρι της άρχαϊκής ελληνικής εποχής.

Άνασκαφήσαν και έκαθηρίθησαν περί τά 15 οικήματα του τετραγώνου σχεδίου, άναλημματικά τινες τοίχοι και μία δόδος. Τά οικοδομήματα άνήκοντα εις την τελευταίαν μινωϊκήν και την έπομένην γεωμετρικήν εποχήν, κατά τά θεμέλια όμως εφρέθησαν και πήλινα άγγεία πρωτομινωϊκά και μεσομινωϊκά. Τά οικήματα διατηρούντα εις μικρόν ύψος μη έχοντα θύρας, έπειδή εφρέθησαν μόνον τά υπό την γήν θεμέλια άφρασιθέντων των θυρωμάτων μερών.

Τά κινητά εφρήματα είναι χυμιά μεν άλιφή δόματος, βέλι, πύρρα και πεφάνια. Εφρέθη και σιδηροῦν ξίφος. Τά πήλινα είναι κατά τό πλείστον της γεωμετρικής εποχής, και είναι άγγεία διαφόρων σχημάτων με πλουσίαν γεωμετρικήν διακόσμησην και άναθηματικά χρωματιστά ζώδια (βίους μάλιστα και ύπαι). Εφρέθησαν προς τούτους και δύο κεφαλαί είδωλων παρῶδοξου σχήματος.

Εν Ηρακλείω Κρήτης κατά μήνα Νοέμβριον 1910.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΜΑΝΗΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ένθεος Μπιοκασιόμπης

Ο κ. Μπιοκασιόμπης έκαμε και έφρέτος την έτησίαν του έκθεσιν εις τό άτελεί του. Μά τόν Θεόν, είναι ίσως ή καλύτερα λύσις του καλλιτεχνικού ζητήματος αι ίδιωτικά εκθέσεις, άφού δέν είναι δυνατόν να έχωμεν μίαν καλλιτεχνικήν έκθεσιν της προοπτικής αυτής χρόνον. Έτσι γωνιάζει κανείς και βαδίζουσα τόν τεχνίτην. Έχει μίαν έντύπωσιν συνολικήν.

Ο κ. Μπιοκασιόμπης εκθέτει χρόνιαν τάμην. Τά έργα του τά γνωρίζεις άμέσως, με την πρώτη ματιά. Βλέπει τά πράγματα με ένα τρόπον ιδιόν του. Καθετί

είναι εις τὴν θέσιν του : Τὸ χροῖμα, τὰ δέντρα, τὰ βουνά, μὲ ἐπιμύλειαν καὶ εὐλακρόνειαν ἐξασομένα. Ὁ κ. Μποκατσιάκης διὰ μισοῦσε νὰ ἐξαριστήσῃ κ' ἐμένα ἂν ἄρνην περισσώτερον ἐλευθέραν τὴν ψυχὴν του. Ἐνταῦθα φέρεται καλλιτεχνικὴ βέβαια. Ἀλλὰ τὴν ψυχὴν του τὴν κρατεῖ σκλαβωμένην. Τὸν ἀπασχολοῦν αἱ λεπτομέρειαι πολὺ. Καὶ ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι δὲν εἶναι ἀναγκαῖα στοιχεῖα εἰς τὴν τέχνην. Ἡ φύσις πρέπει νὰ περιοριζέται μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς τέχνης.

Προσπαθῶ λοιπὸν νὰ ἴδω τί αἰσθάνθηκε ὁ ζωγράφος, ὅταν ἐξωγράφισεν τὴν εἰκόνα του. Ἀντὶ τοῦ κατορθώου. Πταίω ἐγώ; Πταίει ἐκεῖνος; Πταίει ὁ τρόπος ποῦ εἶδε; Ὁ τρόπος ποῦ ἐξωγράφησε; Τίποτε ἄλλο;

Νὰ σὺς τὸ εἰπῶ λοιπὸν : Ὁ κ. Μποκατσιάκης εἶναι ἕνας ἐχούσιος. Ἐχούσιος μὲ τὴν καλὴν σημασίαν. Φυλάττει διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν συγκρίτησίν του καὶ δίδει ὁ ἑμῶς ἐκεῖνο ποῦ εἶδε. Μὰς δείχνει τὴν τέχνην του τὴν ζωγραφικὴν μόνον. Καὶ τότε δὲν ἔχω πιά νὰ εἰπῶ ἄλλο.

Κ. Μ.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΝΕΑ

10 Ἰανουαρίου. — Ἡ Βουλγαρία ἐπιστρατεύεται ὅσοι χιλιάδες ἐφέδρου καλοῦνται τὴν ἀνοιξὴν ὑπὸ τὰ ὄπλα ἐκφράζονται φάσαι διασπείρασις τῆς εἰρήνης. — Οἱ νεότεροι σκέπτονται νὰ διαλύσῃ τὴν ὀθωμανικὴν βουλὴν καὶ νὰ ἀνακηρύξῃσαν δικτατορίαν τὸν Σερβὲν πρῶτον. — Γενικὴ ἐπιστρατεύσις ἐν Τουρκίᾳ στραφέντη καὶ κατὰ τῆς Βουλγαρίας αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς συναμύνησιν ἐμπορικῆς συμβάσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας διεκόπησαν ὁριστικῶς ἐπίκειται καὶ ἀντιβουλγαρικὸν μισοτικὸν ἐν Τουρκίᾳ.

11 Ἰανουαρίου. — Σύλληψις τοῦ συνταγματάρχου κ. Λαπαθιώτου, ἐναντίον τοῦ ὁποῦ ἠγέρθησαν ὑπόνοιαι ὅτι διημουργεῖ σάσιν συνεννοούμενος μετὰ πολλῶν ὑπαξιωματικῶν, οἵτινες συνήρχοντο κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ πολὺ τὸ παρασκευαζόμενον κίνημα ἀποδίδεται εἰς δυσανεκτικὰς τῶν ὑπαξιωματικῶν ἐξ ἀφορητῆς τῆς μὴ εἰσαγωγῆς τῶν ἐπιτιμωτῶν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Σχολὴν ὁ ὑποστράτηγος κ. Κωνσταντινίδης ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα. — Ἡ κυβέρνησις σκέπτεται, ὅπως διὰ κατελλήλου νομοθετήματος χωρὶς μοιροῦν ἢ δ' ἀδόχος εἰς τὸν στρατόν.

12 Ἰανουαρίου. — Ἐκ τῶν ἀνακρίσεων δὲν ἐξάγεται τι ἐνοχοποιητικὸν ἐναντίον τῶν συλληφθέντων ὁ κ. Λαπαθιώτης ἀπελύθη, θὰ παραπεμφθῆ εἰς ἀνακριτικὴν συμβούλιον κατηγορούμενος διὰ πράξεις ἀντιεπιθετικῶς μερικῶν τῶν συλληφθέντων ὑπαξιωματικῶν ἀπελύθησαν.

13 Ἰανουαρίου. — Ἀνεχώρησεν ἐρχόμενος εἰς Πειραιᾶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὀργανωτικῆς τοῦ στρατοῦ μας ἀποστολῆς, Γάλλος στρατηγὸς Ἔντοῦ.

14 Ἰανουαρίου. — Οἱ Νεότεροι ἐπιζητοῦν προσέγγισιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ Τουρκία ἔδωκε διαβεβαίωσις ταχεύεις ἰκανοποιήσεως τῆς Ἰταλίας. — Ἀγγέλλεται ὅτι χθὲς ἀπέθανεν ὁ διάσημος φιλέλληνας σὲρ Κάρολος Δίλλε.

15 Ἰανουαρίου. — Οἱ περὶ τὴν Πύλιν ἐκφράζον φάβους ἐπιχειρήσασιν γεγονότων ἐν τῇ Βαλκανικῇ κατὰ τὴν προσεχῆ ἀνοιξὴν. — Ἠρξάτο ὁ τελωνειακὸς πόλεμος μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. — Ἀγορὰ τουρκικῶν μεταγωγικῶν ἐν Γερμανίᾳ. — Οἱ Ρουμῖνοι ἐξέφρασαν ἐπιθυμίαν συμμιλιώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα. — Θράμβος τοῦ νέου ἔργου τοῦ Στράου ἐν Ἀρσῶνι «ὁ ἰπότης τῶν ῥόδων».

16 Ἰανουαρίου. — Κατ' εἰδήσεις ἐπιβεβαιουμένας καὶ ἐπίσημος οἱ Βούλγαροι βουλευταὶ ἐξέφρασαν ἐπιθυμίαν, ὅπως προσεχῶς ἐπισκεφθῶν τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀνταποδώσεως τῆς ἐπισκέψεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν εἰς Σόφειαν. — Ἐπινηρξισαν αἱ μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας διακοπιεῖσαι δια-

πραγματεύσεις πρὸς σύνασιν τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης. 17 Ἰανουαρίου. — Οἱ Ἀροῦσαι κατεδαμώθησαν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. — Διημιουργία τῆς Πύλης παρὰ ταῖς Δυνάμεις διὰ τὴν ἀποστολὴν ἐν Ἑδρώτῃ τῆς Κρητικῆς ἀποστολῆς ἀνακαινοθῆν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Κρητικῆς κυβερνήσεως διαφραδῆν τὸ πιθανὸν τοιαύτης ἀποστολῆς. — Αἱ δοκιμαὶ ταχύτητος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίως ἀνοιγέρας τῆς προσδοκωμένης.

18 Ἰανουαρίου. — Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς νικᾷ τοὺς Βεδουίνους. — Διαθροῦνεται διπλωματικὴ σύμφραξις Σερβίας, Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας. — Ἀφίξη ἡ γαλλικὴ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Ἔντοῦ.

19 Ἰανουαρίου. — Κατ' ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τοῦ Βουλγαρικῶν Πρακτορείου οἱ Βούλγαροι φουρηταὶ ἀπεφράσαν νὰ ἐπισκεφθῶν κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα τὰς Ἀθήνας.

20 Ἰανουαρίου. — Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐπεσκέφθη τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐπιδείξας ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἰσχυρότατα ζητήματα, τὰ ἀφορῶντα τὸν Ἑλληνισμὸν τὸ πρῶτον σχολιάζεται ὑπὸ σύμπατος τοῦ Τουρκικοῦ τύπου. — Οἱ τροχιοδρομικοὶ ὑπάλληλοι εὐρίσκονται ἐν ἐξέγερσιν διὰ τὴν ἀπόλυσιν τινῶν ἐκ τῶν συναδέλφων τῶν ἀπειλεῖται ἀπεργία.

21 Ἰανουαρίου. — Ὅριστικὴ ῥῆξις Πύλης καὶ κομιτῶν κατέχοντος τὴν κρατούσαν πολιτικὴν τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως. — Ἐπιδείνωσις τῶν ἐν Ἀρσῶνι. — Ὁ Πατριάρχης ἀντεπεσκέφθη τὸν Ἀγγλὸν πρεσβευτὴν, παρ' ᾧ ἐγένετο δεκτὸς μετ' ὄλων τῶν τιμῶν. — Εἰς τὸ συμβούλιον τὸ συσταθὲν διὰ τὴν ὑπόθεσιν Λαπαθιώτου ἐτέθη τὸ ἐρώτημα, ἂν ὑπάρχῃ λόγος νὰ τεθῆ ἀντεπαγγέλτως εἰς ἀποστρατεῖαν ὑποχρεούται νὰ συνέλθῃ ἐντὸς 8 ἡμερῶν, ἵνα ἀποφραθῆ. Κατόπιν νυκτερινῆς συνελεύσεως οἱ τροχιοδρομικοὶ ὑπάλληλοι ἐκήρυξαν ἀπεργίαν. Δευτέρα ματαίωσις ἀπαρτίας ἐν τῇ Βουλῇ.

22 Ἰανουαρίου. — Τηλεγραφεῖται ὅτι αἱ συνεννοήσεις μετὰ τῆς Βουλγαρίας κατέληξαν εἰς παράτασιν τῆς καταγγελθείσης ἐμπορικῆς συμβάσεως ἐπὶ ἕν ἔτος, οὕτω ἀποσβεῖται ὁ ἀπειληθεὶς μετὰ τῶν τελωνειακῶν πόλεμος.

23 Ἰανουαρίου. — Ἐν μέσῳ πλήθους λαοῦ σήμερον ἐγένετο ἀγόρευσις τοῦ κ. Μιστριώτου ἐν τῇ αἰθυσῇ τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸν μαλλιάρχην καὶ ὑπὲρ ἐπιδόσεως αὐτήσεως εἰς τὴν Κυβέρνησιν, δι' ἧς νὰ συνιστᾶται ἡ καθιέρωσις δι' εἰδικῆς διατάξεως ἐν τῇ Συντάγματι τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἐπίσημου γλώσσης τοῦ κράτους τὸ πρῶτον δὲν θὰ λήβῃ διαστάσεις διὰ πολλοὺς λόγους.

24 Ἰανουαρίου. — Ἀῖξις τῆς ἐξελέγσεως τῶν ἐκλογῶν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐκλογὴ ὡς προέδρου αὐτῆς τοῦ κ. Στρατοῦ.

ΑΒΓ.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος, Ἀθαν. Εὐταξίου. Ἀθήναι, τυπογρ. «Ἀδύξ» Ἀθ. Α. Παπασπύρου.

Πρόχειρος ὑποτιμωσις μεταρρυθμίσεως τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὑπὸ Ἀνδρέου Ν. Σκια. Ἀθήναι, τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου.

Σενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα, μετάφρ. Κ. Βάρβαλη. Ἀθήναι, Βιβλιοθήκη Γ. Φέξη ἀρχ. ἑλλην. συγγραμμάτων δρ. 2.50.

Ἡ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου, Ernest Haeckel, μετάφρ. Ἀνδρ. Π. Φαρμακοπούλου. Ἀθήναι, ἐκδοτ. οἶκος Γ. Φέξη, δρ. 2.

Ἐκφυλισμὸς, Μὰξ Νορδάου, μετάφρ. Ἀγγέλ. Βλάχου. Ἀθήναι, ἐκδοτ. οἶκος Γ. Φέξη, δρ. 2.